

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Vývoj zahradní architektury 1. poloviny 20. století se zaměřením na zahradního
architekta Josefa Vaňka**

Barbora Chalupníková

**Bakalářská práce
2011**

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu je univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 3. 2011

Barbora Chalupníková

Obsah :

I.	Úvod	
I. I.	Vývoj zahradní architektury	
I. II.	Historický vývoj zahradního umění, jeho ochrana a péče	
II.	Zahradní slohy	3
II. I.	Egyptská zahrada	4
II. II.	Babylonská a Asyrská zahrada	4
II. III.	Indická zahrada	4
II. IV.	Perská a Médská zahrada	5
II. V.	Čínská zahrada	5
II. VI.	Japonská zahrada	5
II. VII.	Řecká zahrada	6
II. VIII.	Římská zahrada	7
II. IX.	Byzantská zahrada	8
II. X.	Islámská zahrada	8
II. XI.	Maurská zahrada	8
II. XII.	Středověká zahrada	9
II. XIII.	Renesanční zahrada	10
II. XIV.	Manýristická zahrada	11
II. XV.	Barokní zahrada	11
II. XVI.	Klasicistní zahrada	13
III.	Parky, sady a zahrady symbolismu	
III. I.	Krajinářský park	14
III. II.	Městský sad	15
III. III.	Historizující zahrada	16
III. IV.	Zahrada symbolismu	16

III. V.	Secesní zahrada	16
III. VI.	Kubistická zahrada	16
III. VII.	Zahradní město	17
III. VIII.	Funkcionalistická zahrada	17
III. IX.	Moderní zahrada	18
IV.	Památkový fond historických zahrad	
V.	Život Josefa Vaňka	
V. I.	Dětství	20
V. II.	Vzdělání	23
V. III.	Příchod do Chrudimě	25
VI.	Firma	
VI. I.	Přednášková, organizační a dobročinná činnost	28
VI. II.	Nakladatelství a publikační činnost	29
VI. III.	Výběr z Vaňkovy odborné a literární tvorby	30
VI. IV.	Vaňkovy časopisy	31
VI. V.	Sběratelství	34
VI. VI.	Sadovnictví	37
VI. VII.	Školka a pěstitel	39
VI. VIII.	Školkařský podnik Josefa Vaňka	41
VII.	Josef Vaněk, jeho spolupracovníci a umělečtí přátelé	45
VII. I.	Výtvarníci	47
VII. II.	Spisovatelé	48
VII. IV.	Hudebníci	51

VIII.	Vaňkova přednášková činnost	52
VIII. I.	Na veřejnosti i doma	54
VIII. II.	Spisy Josefa Vaňka	56
IX.	Příklady z prací Josefa Vaňka	59
X.	Vaňkova korespondence	73
XI.	Osobní vzpomínka na Josefa Vaňka	76
XI. I.	František Janalík	76
XI. II.	Jaroslav Flajšner	76
XII.	Příklady nejznámějších zahrad v Čechách	79
XIII.	Závěr	93
	Conclusion	95
XIV.	Seznam pramenů a literatury	97
XV.	Obrazová příloha	100

Poděkování

Nejdříve bych chtěla poděkovat všem, kteří mě podporovali a povzbuzovali během mé (někdy poněkud svízelné) tvorby této práce. Můj hlavní dík však patří vedoucímu mé bakalářské práce, Mgr. Pavlu Panochovi, Ph.D., za doporučení vhodné literatury, za pečlivé pročítání jednotlivých kapitol a především za ochotu kdykoli konzultovat a řešit nejasnosti, které se vyskytly. Díky jeho radám a pomoci tak dospěla moje práce do výsledné podoby.

S poděkováním nesmím zapomenout ani na snachu architekta Vaňka, paní Jaroslavu Vaňkovou, která mi umožnila studium veškerého dochovaného materiálu o panu architektovi a jeho práci.

A v neposlední řadě patří můj dík mé rodině a přátelům, protože byli ochotni trpělivě naslouchat osudům Josefa Vaňka a vývoji zahradní architektury.

Souhrn

Předložená bakalářská práce se zabývá každodenním životem zakladatele české zahradní architektury Josefa Vaňka v 1. polovině 20. století. V úvodních kapitolách se zaměřím na vývoj zahradní architektury od jejích úplných začátků až po 20. století.

V druhé části se pokusím vyložit život a dílo významného chrudimského architekta zahrad Josefa Vaňka, s příklady jeho práce, jak literární, tak manuální, s důrazem na jeho soukromou korespondenci s významnými českými umělci. Tyto zprávy mají podobu krátkých i delších dopisů se soukromou či profesní tematikou, které jsou uloženy v soukromém vlastnictví jeho snachy Jaroslavy Vaňkové v Chrudimi.

V další části se pokusím v krátkosti zmínit Vaňkovy spolupracovníky. Pokusím se zodpovědět otázky ohledně kompetencí každého z nich a také, co od jejich spolupráce architekt Vaněk čekal. Tato práce tak díky rozboru života Josefa Vaňka, jeho částečné korespondence a vývoji zahradní architektury přináší další informace o tomto odvětví, které je do dnešní doby velice málo zpracované.

V závěrečné části zmíním příklady významných, důležitých nebo zajímavých českých zahrad, jen pro ilustraci složitého vývoje každé, i sebemenší, zahrady.

Klíčová slova:

Architektura, Vaněk, Chrudim, zahrada

Summary

This bachelor thesis deals with the everyday life of the founder of Czech landscape architecture Josef Vaněk 1st half of the 20th century. Introductory chapters will focus on the development of landscape architecture from its very beginning to the 20th century.

The second part will try to interpret the life and work of the significant Chrudim architect Josef Vaněk gardens, with examples of his work as a literary and manual, with emphasis on his private correspondence with the leading Czech artists. These reports take the form of short and long letters to both private and professional topics that are stored in the private possession of his daughter in law Jaroslava Vaňková.

The next section will try to briefly mention Vaněk colleagues. I will try to answer questions about the competence of each, as well as from their cooperation Vaněk expected. This work by analyzing the life of Josef Vaněk, his correspondence and partial development of garden architecture provides additional information on this industry, which until now very little Explorer.

In the final section I will describe examples of major, important or interesting Czech gardens, just to illustrate the development of each, even the slightest, gardens.

Key words:

Architecture, Vaněk, Chrudim, garden

I. ÚVOD

I. I. VÝVOJ ZAHRADNÍ ARCHITEKTURY

Už v Platónově dialogu *Minós* se hledá význam slova „zákon“. A při jeho vymezování se ukazuje, že řecký význam slova (nomos) neznamená jen zákon, ale že je jím označena i zásada, pravidlo, obyčej, tradice.¹ Během rozpravy se Sokrates ptá: „*A od koho jsou spisy a zásadní pravidla o vzdělávání zahrad?*“ Jeho druh odpovídá: „*Od zahradníků.*“ Sokrates pokračuje: „*To jsou tedy podle nás zahradnické zákony?*“ Druh přisvědčuje: „*Ano.*“ Sokrates si ještě ověřuje: „*Od těch, kteří umějí řídit zahrady?*“ Dostane se mu odpovědi řečnickou otázkou: „*Jak by ne?*“ Sokrates uzavírá: „*A to umějí zahradníci !?!*“ Druh potvrzuje: „*Ano.*“²

Z minulosti skutečně známe traktáty zahradníků. Ty jsou ale dnes těžko dostupné a převážně pojednávají jen o dílčích problémech. Touto praktikující specializací docházelo k jisté degradaci oboru, který nakonec skončil mezi řemeslnickými cechy. Nepomohl tomu ani názor Marie Terezie: „*(...) nejsou pak zahradnictví žádné řemeslo, ale kumšt.*“³ Ani název „zahradní umění“ se zatím příliš neujal a kdysi používaný termín „umělecký zahradník“ se přestal používat. A tak se obor dále potácel mezi okrasným zahradnictvím, sadovnictvím a zahradní architekturou a k jeho vyhranění příliš nepomáhala ani pozice Akademie věd, Vysoké školy zemědělské, ani Vysokého učení technického, Akademie věd výtvarného umění, ani pozice orgánů památkové péče, o středoškolské odborné úrovni ani nemluvě. Přitom základním stavebním materiálem všech těchto i dalších institucí je památka zahradního umění, která stojí pod záštitou současného mezinárodního dokumentu Florentské charty, která v rámci UNESCO usiluje o součinnost oborů a odborníků.⁴ Ale k titulové specializaci zahradního inženýra jsme ještě nedošli, ačkoli je slyšet i doktorandech tohoto oboru.⁵

¹ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 9, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

² Platón: *Minós*. Přeložil František Novotný. Praha 1942.

³ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 9, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

⁴ Zahradníků, historiků, historiků umění, inženýrů, architektů, zahradních architektů, architektů krajinářů, botaniků, dendrologů, archivářů a dalších specialistů.

⁵ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 9, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

V šedesátých letech minulého století vyšla kniha *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*.⁶ Od té doby nevyšla prakticky žádná publikace, která by ji překonala. Naopak obor zahradního umění nereflektuje ani soupisy památek, ani knihy o architektuře. Sledujeme-li obraz zahrady v odborné literatuře, mnoho se nedozvíme.⁷ I přes tento velký nedostatek jde o jedinečné formy umění, které např. profesor Hans Sedlmayer ve své knize⁸ označuje za umělecké dílo⁹ a v případě krajinářského parku dokonce za vrcholné souborné umělecké dílo.¹⁰

Aristoteles ve svém díle *Metafysika* píše: „ *Ti, kdo si při společném rozhovoru chtějí rozumět, musí se na něčem shodnout, neboť jak by jinak byl mezi nimi možný dohovor? Proto každý výraz musí být znám a musí mít nějaký význam, ne mnoho významů, pouze jeden. Má-li více významů, je nutné vysvětlit, na který z nich se vztahuje.*“¹¹

Cílem každého díla o památkové péči či zahradní architektuře je vzbudit zájem o praktický pohled na široké spektrum památek zahradního umění, které však nemají naději na faktickou ochranu ve smyslu zákonných předpisů, pokud nejsou zapsány v ústředním seznamu nemovitých památek. Pokud tomu tak je, pak jde většinou jen o historické zahrady a parky, ne však o městské sady, lázeňské parky, hřbitovy a historické lokality.¹²

I.II. HISTORICKÝ VÝVOJ ZAHRADNÍHO UMĚNÍ, JEHO OCHRANA A PÉČE

Historické zahrady jsou památkami zahradního umění, které jsou spjaty s určitým slohovým názorem doby, v níž vznikly.

Člověk zakládající zahradu vyjadřuje svůj vztah k přírodě, vyslovuje sebe sama, směřuje k základům zákonitostí přírody, orientuje se mezi zemí a nebem a hledá svoje místo. Historická zahrada, park a sad jsou památkami svého druhu jako umělecké dílo architektonizované přírody, které však zároveň žije vedle vlastního pomyslného života hodnot i svým vlastním konkrétním biologickým životem. Historické zahrady, parky a

⁶ Nauman, Pavel – Riedl, Dušan – Veselý, Ivan: *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*. Praha, 1957.

⁷ Pacáková-Hošťálková to přímo označuje jako „pohled nevesele truchlivý.“

⁸ Sedlmayer, Hans: *Demolovaná krása*. Přeložil Vlastimil Jiřík. Druhý svazek MONUMENTA, Praha, 1992.

⁹ „Gesamtkunstwerk.“

¹⁰ „Übergesamtkunstwerk.“

¹¹ Aristoteles: *Metafysika*. Přeložil Antonín Kříž, Praha, 1937.

¹² Jde o památná místa typu Přemyslovo pole u Stadic, Růžového paloučku u Litomyšle nebo prostoru bitvy u Lipan a další.

sady tvoří jako památky zahradního umění početnou, slohově významnou vývojovou řadu, která je nedílnou součástí hradů, zámků, klášterních areálů, šlechtických paláců, měšťanských domů a vil i městských aglomerací. Ochrana tohoto fondu spadá právě pod svou historicitou do oblasti památkové péče a nikoli do sféry ochrany přírody.¹³

Speciální problematiku péče o historické zahrady řeší na mezinárodní úrovni Florentská charta.¹⁴ Ve smyslu této charty je historická zahrada architektonická a vegetační kompozice, která je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Jako taková je považována za památku.¹⁵ Její vzhled vyplývá z rovnováhy mezi cyklickou změnou ročních období, rozkvětu a odumírání přírody, z umělecké vůle a důmyslného záměru, který se snaží ustálit její stav. Vyjadřuje úzké vztahy mezi civilizací a přírodou. Svědčí o kultuře, stylu, příslušné epoše, po případě o osobnosti a originalitě jejího tvůrce. Na základě vyjádření příslušných odborných expertů musí zodpovědná místa učinit opatření finančního rázu k zajištění údržby, konzervace, restaurování a po případě restituce historických zahrad, parků a sadů.¹⁶

II. ZAHRADNÍ SLOHY

Zahradní slohy sledují v podstatě ta slohová období, jimiž procházela architektura, jejíž tvůrčí reprezentanti obvykle zahrady, parky a sady navrhovali.

V souhrnu všech slohů je možno rozlišit dva typy zahrad- formální (pravidelné) jsou projektovány podle geometrických zásad k ústřednímu bodu nebo k hlavní ose svého půdorysu. Proto tyto formální zahrady působí vážně, uměřeně, až přísně, ale ušlechtilé a slavnostně.

Druhým typem jsou zahrady krajinářské (volné). Ty jsou projektovány malířským způsobem a komponovány při vysoké variabilitě svého půdorysu i metodou kontrastu s cílem konečné harmonie, proto působí emotivně, živým, dynamickým dojmem, přirozeně a uklidňujícím způsobem.

¹³ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 11, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

¹⁴ Vyhlášena organizací ICOMOS (Mezinárodní rada pro památky a historické lokality) u UNESCO v roce 1981.

¹⁵ <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty/icomos/> [15.3. 2011].

¹⁶ Ochrana památkových celků doporučoval již na počátku minulého století čelní představitel střeoevropské památkové péče Max Dvořák.

II. I. EGYPTSKÁ ZAHRADA

Tato zahrada byla uzavřena vysokou zdí i s domem, s níž tvořila nedílný celek. Byla to zahrada formální, pravidelně rozdělená přímými alejemi cedrů, cypřišů, datlovníků, platanů a sykomor¹⁷ kolem ústřední dvorní nádrže s lekníny a lotosy. Řada rostlin byla pěstována v přenosných kbelících, které byly symetricky uspořádány podle cest. Zdrojem informací o tomto typu zahrad jsou dobové malby, reliéfy a písemné zprávy.¹⁸

II. II. BABYLONSKÁ A SYRSKÁ ZAHRADA

Také zahrady formální. Oproti nížinné egyptské zahradě byla vybudována většinou na návrších. Sortiment zeleně byl doplňován z podrobených zemí. V druhém tisíciletí před Kristem dal vládce Tiglatpilezar I. dovézt cedry a zimozrázy, poté platany z Chaldeje. Zahradu v Edenu předčily jen visuté zahrady Semiramidiny, které dal vybudovat u Babylonu kolem roku 605 před Kristem Nabukadnezar pro svou perskou milenku. Zvláštním druhem zahrady byla lovcí obora. O charakteru babylonských a syrských zahrad svědčí kamenné reliéfy a zprávy pečetítek a tabulek klínového písma. Řeční filosofové Strabón a Diodóros Sicilský se zmiňují o jejich technickém vybavení.¹⁹

II. III. INDICKÁ ZAHRADA

Tato zahrada patřila do národní kultury a života. Neexistovaly jen zahrady královské,²⁰ ale ve staré Indii byly i městské sady. Čtvercové bazény byly rozsáhlé a sloužily jako lázně. V indické zahradě byly pěstovány jak užitkové, tak okrasné stromy a květiny byly určeny jak pro potěšení oka a duše, tak pro duchovní oběť v náboženském obřadu. Zahrady velkých rozměrů, které za života sloužily jako zdroj radosti, stávaly se i zdrojem posledního odpočinku. Hlavně k tomuto účelu sloužily zahradní pavilony. Nejproslulejší je mauzoleum Taj Mahal v Agře. Řada zahrad byla budována terasovitě a jejich vodní systém byl napájen horskými prameny.²¹

¹⁷ Fíkovník.

¹⁸ Pacáková-Hošťálková: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 12, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

¹⁹ TAMTÉŽ

²⁰ V jedné z nich se narodil Gautamo Boddha.

²¹ Pacáková-Hošťálková: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 15, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

II. IV. PERSKÁ A MÉDSKÁ ZAHRADA

Tyto zahrady byly velice váženy a největší urážkou bylo zrušení sadu. Perský výraz pro zahradu je *pardes* a tento výraz se v přeneseném slova smyslu používá v bibli jako označení pro ztracený ráj. Perská a médská zahrada byly formální, ale spojovaly se v části obory s krajinářským a přírodním pojetím. Kolem hrobek významných osobností se v této epoše zakládaly háje.²²

II. V. ČÍNSKÁ ZAHRADA

Tato zahrada je nečitelná bez znalosti čínského malířství. Byla vytvořena básníky a učiteli, kteří svoje názory a představy nejprve namalovali a pak docházelo k realizaci. Zprávy o prvních čínských zahradách jsou již z dynastie Han.²³ V letech 910-1280 po Kristu se zahradní umění rozvinulo do plné formy.²⁴ Čínská zahrada byla zahradou krajinářskou, nepravidelnou, přírodní. Ve formě symbolu, znaku byla do čínské zahrady přenesena sama krajina, s tím také souvisí i tzv. nanizace,²⁵ což se pak plně rozvine v japonské zahradě. Ať už byla čínská zahrada malá nebo velká,²⁶ vždy si zachovala určitou intimitu. Nikdy nebyla planě monumentální ani stroze geometrická.²⁷

II. VI. JAPONSKÁ ZAHRADA

Má mnoho společných rysů ze zahradou čínskou. Součástí každodenního života bylo umění květinové kompozice.²⁸ Kult květiny se odráží i v národních slavnostech Japonců. Japonská zahrada je opět zahradou krajinářskou, nepravidelnou, přírodní. Tyto prostory se projektovaly buď formou umělých pahorků²⁹ nebo formou ploché zahrady.³⁰ Jako ve všech druzích japonského umění se tyto dva druhy projevují ve třech formách. První je umělecká a formálně prokomponovaná zahrada,³¹ druhá je jako uvolněnější mezistupeň³² a poslední je nepravidelná zkratka.³³ Přesto jsou však hlavní čtyři typy

²² TAMTÉŽ

²³ 207 př. Kr. – 200 po Kr.

²⁴ Dynastie Sung.

²⁵ Pěstování zákrsků a vytvoření miniaturní zahrady např. v keramické misce.

²⁶ Zahrady císařů bývaly obrovské.

²⁷ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 16, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

²⁸ Ikebana

²⁹ Tsuki-yama

³⁰ Hara-niva

³¹ Shin

³² Gyo

japonské zahrady. První je suchá, kamenná zahrada³⁴ je vlastně suchou krajinou, v níž jsou sestaveny kameny pro vodopád nebo jezero. Voda je naznačena rozsypaným pískem a přece v ní není ani kapka vody. Další typ je vodní zahrada³⁵ je známa v nejrůznějších podobách, od zahrad, které jdou přehlédnout pohledem, až po mohutné zahrady jako například na Snivě u Tokia, kde je rybník spojen s mořem. Další je zahrada literátů,³⁶ která ukazuje jednotný vkus učence k protikladu k příkladům rituálního čajového kultu. Zahrady tohoto druhu byla prostá a malá. Čajová zahrada³⁷ je další z druhů. Ta je nejcharakterističtější typickou cestou, která vede k čajovému domku.³⁸ Často vně této zahrady stojí čekárna, která má vždy pramen, kamennou nádrž a lucernu. V dřívějších dobách měla ještě podstavec pod meč. Smyslem této ceremonie bylo naplnění ducha ctností skromnosti, zdvořilosti, sebeovládání a jemnosti. O tomto rituálu pojednává kniha *Tajná zahradnická kniha školy Saga*.³⁹ Lze snad říci, že japonská zahrada byla tvořena nejen jako místo krásy, ale také jako oáza klidu a míru.⁴⁰

II. VII. ŘECKÁ ZAHRADA

Tato zahrada se ze skromných počátků vypracovala ve styku s východní kulturou perské a médské zahrady ve vyhraněný typ formální zahrady, zejména v posledním helénistickém období. Zásady starořecké zahrady navazovaly na výdobytky krétskomykénské kultury, jak je možno soudit podle nástěnných maleb nebo z uspořádání teras v archeologickém odkryvu paláce v Knossu. Jednotlivé zmínky, např. u Homéra, naznačují existenci posvátných hájů a užitkových zahrad u obydlí.⁴¹ Je také znám Adónisův kult, slavený v létě, který symbolizuje zrození a smrt a naznačující v tzv. Adónisových zahrádkách cyklus přírody, který neznamena jen vzrůst a uvadání, ale i vyžrání a pokračování života. Tyto slavnosti byly dvoudenní. První den se oplakávala jeho smrt, druhý den se slavilo jeho vzkříšení. I řecké vázové malířství ukazuje zalévání zahrádek a dokládá i zvyk pěstování květin v květináčích, kde cyklický proces mohl sledovat každý. Jednotlivé stromy byly také atributem jednotlivých božstev a některé

³³ So

³⁴ Kare-sansui

³⁵ Sen-tei nebo rin-sen

³⁶ Bunjin-zukuri

³⁷ Chaniwa

³⁸ Číňané ji považují za cestu osvětlení.

³⁹ Bohužel se mi ji nepodařilo nikde sehnat, jediná informace, kterou jsem vypátrala je, že je z roku 1392.

⁴⁰ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 18, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

⁴¹ Alkinoova zahrada v Homérově Odysseji byla třídílná.

řecké posvátné okrsky byly ještě starší než samotný chrám.⁴² Řecká zahrada měla z užitkových stromů nejen jabloně a hrušně, ale i granátová jablka, fíkovníky, révu. Co se týče květin, byly to zejména fialky, hyacinty, narcisy, lilie, mák, růže, šafrány, myrta, zimoztráz i vavříin. V Athénách se již v 5. století před Kristem vyskytovaly skleníky. Styk z východem donesl informace o terasových zahradách. V helénistické době byly při palácích zakládány zahrady s fontánami a sochařskou výzdobou s peristylem,⁴³ s pergolou, s grottou,⁴⁴ s květinami, ale i s boskety.⁴⁵ Tyto zahrady byly přepychové, patřil k nim i intimní salonek obložený cypřišovým dřevem, s podlahou z drahých kamenů a byl také vybavený knihovnou. Výstavbou řeckých zahrad se svého času zabýval Theofrast (373-288 př. Kr.), který sepsal dílo *Rostlinopis* o devíti knihách a spis *Fyziologie rostlin* o šesti knihách. Z jeho díla vycházel jeden ze zakladatelů moderní botaniky Andrea Casalpino (1519-1603).⁴⁶

II. VIII. ŘÍMSKÁ ZAHRADA

Patří opět do zahrad formálních se svým pravidelným rozvržením půdorysu a symetrickou pravidelností. Starořímské zahrady navázaly na, tak jako celá římská kultura, na zkušenosti Řeků. U římského domu existovaly i užitkové zahrady, ale v základě se v typu římského domu objevila již ve vstupním atriu⁴⁷ středová nádržka vody, impluvium⁴⁸ obehnané sloupy. Ty podpíraly oběžnou pultovou střechu, která doplňovala obsah impluvia srážkovou vodou. V zadní části domu bylo umožněno rozvinutí vlastní zahrady s peristylem. Tato zahrada byla oživena bazénem, vodotrysky, sochami. V trávníku ozdobeném květinami, keři a při větší zahradě i stromy, stávala klec s ptáky. Na zdech peristylu se uplatnila i nástěnná malba, na podlahách mozaika.

Existovaly i zahrady u vil za hradbami města. Původně šlo o venkovské statky, které ještě nebyly nazývány vilami, ale zahradami.⁴⁹ Průběhem doby se však se však právě předměstská vila stala místem odpočinku. Právě proto byla práce zahradníka velmi

⁴² Diův dub nebo Athénina oliva.

⁴³ Čtvercový nebo obdélníkový dvorek, obklopený skrytým sloupořadím.

⁴⁴ Člověkem vytvořená jeskyně nebo výklenek budovaný v zahradách nebo v přízemních prostorách zámku, často zdobená krápníky, lasturami nebo plastikami.

⁴⁵ Husté, pravidelné tvarované keře upravené stříháním. Mají podobu zelených stěn, které mohou vytvářet celé přírodní komnaty nebo labyrinty.

⁴⁶ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 19, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

⁴⁷ Pravoúhlý prostor ve střední části domu, částečně zastřešený dvůr.

⁴⁸ Pravoúhlá nádrž na dešťovou vodu v atriu.

⁴⁹ Podle tzv. zákona dvanácti desek (Lex doudecim tabularum).

ceněna a je příznačné pro přínos vodního prvku v římské zahradě. Římský dům míval i přízemní klenutou místnost bez oken, jenom s dveřmi, vymalovanou iluzivními stropy, keři, rostlinami.⁵⁰ Zřejmě šlo o počátek později tak oblíbené saly tereny.⁵¹

II. IX. BYZANTSKÁ ZAHRADA

Navazuje na předchozí typ formální zahrady řecké, respektive helénistické, je ale prosycena silným orientálním vlivem a přepychem. Byzantské zahrady se staly pokračovatelkami římských zahrad. Hlavním městem byzantské říše bylo Byzantion, dnešní Istanbul, dříve Cařihrad, po jehož dobytí byzantská říše zanikla. Jejich zahrady nebyly jen součástí císařského paláce, ale i veřejných budov. Do zahradních prostor byla vsunuta sportovní plocha, na které se hrálo s míčem koňské polo. Proslulé bylo umění byzantských vodotrysků a vodních říček, ze kterých někdy při slavnostech tryskalo i víno. Ornamentálnost zahradí výzdoby a zahradních říček přešla do typického produktu ornamentálního světa, do motivu koberců. Tyto motivy z původních naturalistických vyobrazení došly přes náznak až v abstrakci. Pramenem jsou vyobrazení v dobových miniaturách.⁵²

II. X. ISLÁMSKÁ ZAHRADA

Tato zahrada vychází z víry islámu, že nebe nebo ráj jsou zahradou. A tak všechny smyslové radosti dělali ze zahrady ráj muslimů. V islámské zahradě jsou typickým prvkem pavilony, někdy i dvoupatrové, opatřené teráskou. Velkou oblibu měly i rybníčky a nelze opominout přímo kult růží. Potřeba udržet krásu zahrady i přes chladné zimní počasí, vedla k výrobě zahradních koberců, které pokrývaly podlahy i stěny interiérů.⁵³

II. XI. MAURSKÁ ZAHRADA

Je opět formálního typu se slinou vodní složkou, dodnes dochována ve Španělsku, kam dospěl někdejší vývoj islámského světa. Maurské zahrady vstřebaly rychle to, co v oblasti Malé Asie zanechala byzantská říše. Kočovní Arabové se poučili v Bagdádu

⁵⁰ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s 20, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

⁵¹ Zahradní sál, prvek charakteristický pro zámecké stavby v 18. století.

⁵² Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 22, 1. vydání, Praha 5-Libri, 1999.

⁵³ TAMTÉŽ

perskými vlivy a při svých výbojích v severní Africe a pak ve Španělsku si osvojili helénistické a římské znalosti. Perfektnost Římanů s dokonalou technikou aquaduktů využili ke zvelebení nabyté půdy a k rozkvětu zakládaných zahrad v nebývalých rozměrech. Kladli veliký úraz na střední osu, která je zdůrazněna obvykle linií vodního kanálku, nad nímž vodotrysky vytvářejí klenbu, nebo zdůrazněním středu plochy a dominantní kašnou, často o několika patrech okrouhlých vodních mís. Oblíbené bylo použití terasy s vyhlídkou na zahradní plochu, kde v trávníku s nejrůznějšími druhy růží byly i rostliny v kbelících, do nichž se zasazovaly také trpasličí palmy datlovníků. V zahradách se uplatnila

II. XII. STŘEDOVĚKÁ ZAHRADA

Ta si zachovala formální uspořádání.⁵⁴ Hradní zahrady pro svůj původně nevelký rozsah obsahovaly hlavně léčivé rostliny, zeleninu a byliny vhodné pro hradní nebo klášterní kuchyni.⁵⁵ Okrasných rostlin nebylo mnoho a záhony byly uspořádány pravoúhle kolem středově umístěné studny nebo kašny. Šlo tedy o formální zahradu. Drnové lavičky byly kryty loubím s popínavými rostlinami. Z květin převažovaly růže, lilie. Vzhled hradní zahrady, která se později rozšířila i do hradních příkopů, kam byla přičleněná také nová část zahrady a to hřiště,⁵⁶ je dochováno v iluminovaných rukopisech a v popisech dobové literatury.⁵⁷

Zahrada měla silně symbolický a alegorický význam. Přibývalo ozdobných stinných stromků, v oblibě bylo granátové jablko, oliva, fíkovníky, vinná réva, lípa. Zahrada byla oplocena a její dílčí části byly odděleny mřížemi a ploty. Tak bylo odděleno herbarium⁵⁸ s léčivými bylinami, pomerium,⁵⁹ gardinum⁶⁰ a viridarium.⁶¹ V pozdním středověku vzrostla obliba stříhaných stěn a akcentovalo se bludiště. To je však alegorie překonání

⁵⁴ Typickým příkladem je plán kláštera z knihovny benediktnů v sv. Allen.

⁵⁵ Např. abatyše Hildegarda (1098-1179) její dílo o léčivých rostlinách *Physica*.

⁵⁶ Plaisance

⁵⁷ Literatura: Crétien de Troyes- *Persifal* (1180), Wolfram z Eschenbachu- *Parzival* (1205), Petrus Crescentius- *Opus ruralium commodorum* (1306) atd.

⁵⁸ Oddíl sušených rostlin.

⁵⁹ Oddíl s ovocnými stromky.

⁶⁰ Byliny a rostliny potřebné v kuchyni.

⁶¹ Okrasná zahrada

nástrah smyslového světa osvětlením rozumu.⁶² Důležitým pramenem těchto zahrad jsou dobové mědirytiny od Mistra rajských zahrad.⁶³

II. XIII. RENESANČNÍ ZAHRADA

Obnovila ve výstavě princip, převzatý z antiky, respektující hmotnost materiálu a konečnost prostoru, z jehož jednotek se skládá. Pravidelnost, osovost, vyváženost tvoří klasickou formální zahradu renesance. Tato zahrada je spjata s Itálií, v níž se renesanční myšlenka zrodila z humanistického cítění a ovládla v 15. století celý Apeninský poloostrov. Nejhlavnějším rysem renesanční zahrady je architektonická vázanost, protkanost sítí pravoúhlých cest, lemovaných stříhanými ploty a stěnami stále zelených materiálů. Dům se zahradou spojovaly sloupové galerie, které vedly od sala terreny obvykle otevřené přímo do zahrady. U domu se rozkládal plochý květinový parter, působící jako barevný koberec. Pěstovalo se obrovské množství různých rostlin a byly dováženy cizokrajné výpěstky.⁶⁴ Zvláštní část renesanční zahrady tvořil tzv. bosket.⁶⁵ Oblíbené bylo i loubí, kde se uplatnil břechťan nebo vinná réva. Podél cest byly rozestavěny kbelíky, kamenné nebo keramické nádoby s rostlinami, které přes zimní období byly přechovávány ve sklenících, fíkovnách, oranžériích, které spolu s pavilony, voliérami, loggiemi, altány tvořily součást zahradní architektury. Neodmyslitelnou částí byl vodní prvek, využívající často možnosti terasového uspořádání jako je bazén, kašna, fontána, kaskáda, vodotrysk. S těmito díly byla spojena sochařská výzdoba kamenných soch i kovových plastik, které se však uplatňovaly i samostatně. V oblibě byla grotta,⁶⁶ s níž souvisela i jeskyně nymf.

První zahrady byly spojeny s duchovním a duševním rozjímáním učené společnosti florentských Mediceů. V pozdějších zahradách se dostalo místa i obrozené antické touze po kráse a zdatnosti těla, proto začaly vznikat při zahradách míčovny. Vznikaly také soukromé zahrady s růžovým loubím, sedátkem a stolkem, vykládaným mozaikou z leštěných mramorů nebo polodrahokamů.⁶⁷ Součástí zahrad bývaly štěpnice ovocných

⁶² Tomu se blíže věnuje dílo Jošta z Rožmberka- *Knížka o štěpování rozkošných zahrad*. Olomouc, 1558.

⁶³ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s.24, Praha 5-Libri, 1999.

⁶⁴ Např. ze středního východu zaslal hlízy a cibule vyslanec Busbecq, který zastupoval habsburský dvůr v Cařihradě.

⁶⁵ Hustě vysázený lesík stromů, který poskytuje stín.

⁶⁶ Uměle vytvořená jeskyně, v níž byl použit přírodní materiál

⁶⁷ K neznámějším zahradám tohoto typu patří např. vila Careggi u Florencie, vila Lante u Bagnaia, vila Caprarola u Viterba atd.

stromů s třešněmi, višněmi, broskvoněmi, slivoněmi, mišpulemi, švestkami a mandloněmi.⁶⁸

II. XIV. MANÝRISTICKÁ ZAHRADA

Pokračuje ve výdobytcích zahrad renesančních a dovádí ji až k formálnímu rázu. Je to zahrada konce renesance a počátku 17. století, kdy se renesanční sloh rozkošatil tak velice, že místy až zplaněl. Manýrismus se přičleňuje k pojmu renesance jako její subjektivistické stadium a jde o jeho celé panorama. Manýristické zahrady, např. Italské, mají dva hlavní rysy- terasové řešení ve svahu s využitím rovných cest, ramp i schodišť, a až přemíra vodního prvku, který byl formován do vodních schodišť, vodotrysků, kašních, ve vodním divadle a ve složitých mechanických hříčkách jako jsou vodní varhany. Příkladů manýristických zahrad je nespočet. Jeden z nejvýznamnějších příkladů je vila Pamphili v Římě, která inspirovala, jak sochařskou tak i zahradní výzdobou, manýristický Libosad olomouckého biskupa Karla z Liechtensteina v dnešní Květné zahradě v Kroměříži. Praktickým teoretikem manýristické zahrady se stal Jan Vredeman de Vries, který vydal své obrazové dílo *Lepé tvary zahrad a zeleně*,⁶⁹ a který se podílel na řešení Královské zahrady v Praze, kdy věnoval císaři Rudolfovi II. některé své kresby. Zcela ojedinělým typem v tomto období je alegorická zahrada u italského Bomarza, která v nadčasovém pojetí zabsolutizovala myšlenku zahrady s bizarním přírodním terénem a vytvořila tzv. Svatý les,⁷⁰ který byl naplněn architekturou, sochami, vázami, cestami a pěšinami s příznačnou grottou.⁷¹

II. XV. BAROKNÍ ZAHRADA

Tato zahrada je typickou zahradou formálního typu. Oproti přesně vymezené zahradě renesanční, která se skládala z jednotlivých pravidelných částí, spojuje zahrada barokní své části v jednotící dynamický celek. Co se týče vodního elementu, tento typ rád využívá velkých klidných ploch, protože umožňují zrcadlení, které se považovalo za duši zahrady.

⁶⁸ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s.27, Praha 5-Libri, 1999.

⁶⁹ *Hortorum Viridariorum Elegantes Formae*, vydané roku 1583 v Římě.

⁷⁰ *Sacro bosco*

⁷¹ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s.29, Praha 5-Libri, 1999.

Vyšla celá řada děl o barokních zahradách.⁷² Živná půda pro teorii zahradního umění byla ve Francii v 17. století.⁷³ Vrchol tohoto umění je v době André Le Notrea,⁷⁴ který po zkušenostech v Tuileriích a na zámku Vaux le Vicomte vypracoval pro Ludvíka XIV. obrovský projekt zahradní aglomerace ve Versailles, který se realizoval půl století. Tyto zahrady jsou typickým produktem evropského umění 17. a 18. století. Podstata barokního zahradního umění, tak jako barokní architektura, směřuje k představě nekonečného a neomezeného prostoru. V pojetí baroka spěje stavební hmota k dojmu celkového prostorového pathosu oproti renesanci, která zdůrazňovala trojrozměrnost architektury.⁷⁵ Zahrada baroka usiluje o výraznost použitím kontrastu v detailech, zvětšuje svá měřítka na úkor jemnosti detailu. V parteru nepoužívá květinovou výzdobu, ale barevných písků pro odstíny žluté barvy, drcenou křídou vyjadřuje bělost, cihlovou drtí červenou barvu, prachem z uhlí černá, používá i rezavých železných pilin. V rozlehlých kompozicích nahrazuje počet stinných stromů stínem dlouhých pergol a cesty lemují tvarovaným stromovým. Vstup do budovy je řešen dlážděným černým dvorem, přístup do zahrady kamennou terasou s předloženým schodištěm. Také je tu vazba s volnou krajinou, s níž je navázáno spojení dlouhými alejemi. Pohledový efekt se zvyšuje zastíňováním bosketů, arkád, zavedením trejáže,⁷⁶ střídáním malých a velkých ploch, uplatněním umělých grott, dekorativních váz, sousoší, divadel, jízdáren, koníren, belvedérů, umělých vodopádů a dlouhých vodních kaskád.

Zeleň bývala tvarována, ale již v roce 1778 to označuje Blonde za dětinské.⁷⁷ Velké, klidné vodní plochy se uplatňují v plošném terénu a vývoj vrcholí kombinováním variací stříhaných špalířů po stranách středního parteru, použití průhledů, průseků a půdorysných hvězdic.⁷⁸

⁷² Např. Claude Mollet- *Theatre des Plants et Jardinages* (1652), André Mollet- *Jardin de Plaisir* (1651).

⁷³ Již v roce 1600 vydal Olivier de Sevres své dílo *Le théâtre d'Agriculture*, také posmrtně vyšel traktát Jacquesa Boyceaua *Le Traité du Jardinage* z roku 1638.

⁷⁴ Principy jeho tvorby zachytil po jeho smrti Antoine Joseph Dezallier v traktátu *La théorie et la pratique du jardinage* z roku 1709.

⁷⁵ Wundram, Manfred: *Renesance*. Praha-Slovart, 2008, ISBN 978-80-7209.

⁷⁶ Konstrukce pro popínavé rostliny, husté mřížoví ze slabých latí, kladené hustě přes sebe.

⁷⁷ Le Blonde, Alexander: *Teorie a praxe zahradní tvorby*. 1778.

⁷⁸ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 31, Praha 5-Libri, 1999.

II. XVI. KLASICISTNÍ ZAHRADA

Může být pojednána ve vzájemných souvislostech se zahradou romantickou. Již v 18. století je možné pozorovat v barokní tvorbě určitý rys počátečního chladu a zesilující racionality, která je vlastní zejména francouzské architektonické tvorbě. V zahradní tvorbě je provázena stavbami antických ruin, chrámků božstev, obelisků, váz a dalších dospěje na počátku 19. století k samostatnému vývojovému stupni a to je empir.

Typickým vzorem pro klasicistní zahradu je park Worlitz, jako vzor pro nejšířší okolí. V našich zemích je doložen načrtnutý vývoj v řadě příkladů s vrcholem monumentálního areálu v Kačíně u Kutné Hory.

Druhá větev zahradní tvorby tohoto období je přirozenou reakcí na geometricky vázanou formální tuhost barokní zahrady a touha po uvolnění, toto vše nachází ve volně pojaté zahradě anglické. Její principy se na jedné straně spojily s exotickými prvky čínské neformální zahrady, která se začala těšit velké oblibě.⁷⁹ Takové čínské motivy se dostaly do klasicistní úpravy různých podzámeckých zahrad jako např. Podzámecká zahrada v Kroměříži, ve Vlašimy a jinam.

V 18. století se začala formovat myšlenka představy romantického zahradního výtvoru, která byla vnesena i do literatury.⁸⁰ Podle této četby např. realizoval markýz René Louis Girardin⁸¹ park⁸² v Ermenonville. Výrazným příkladem tohoto trendu jsou zahrady ve Versailles, které jsou nesprávně označovány jako park. Tento „park“ je množina jednotlivých zahrad mozaikovitě složených v množství bosketů.

V Českých zemích najdeme tyto zahrady např. v zahradě Minskách v Praze, Kostelci nad Orlicí, Jinošově atd.

⁷⁹ Hlavně díky šíření spisů Sira Wiliama Chamberse, který v roce 1772 uveřejnil *Dissertation on Oriental Gardenery* a který také sestavil knihu návrhů *Design for Chinesse Buildings*.

⁸⁰ Tuto myšlenku vyslovil jako první filozof Jean Jacques Rousseau ve svém románu z roku 1761 *Julie, ou la nouvelle Héloïse*.

⁸¹ Autor traktátu z roku 1777 *De la composition de paysage*.

⁸² Záměrně používám slovo „park“, protože všechny zmíněné proudy se mísily a přírodní element, který preferoval přírodní krajinu, přestoupil hranice zahrady do prostoru parku.

III. PARKY, SADY A ZAHRADY SYMBOLYSMU

III. I. KRAJINÁŘSKÝ PARK

Zahrady klasicistní a romantické jsou v pravém slova smyslu spojeny s tímto vývojovým stupněm samostatného krajinářství.

Krajinářský park je reakce na formální vázanost barokní zahrady. Je formulován od okamžiku, kdy se projevil odpor proti barokní zahradě, zejména francouzského typu, jejíž formálně geometrické formy jak v terénu, tak ve vegetaci působily velice nepřírodně. Předpoklad takového parku tkví v myšlenkách přírodního náboženství z doby kolem roku 1700, kdy se vytvářela změna poměru člověka k přírodě. Na příklad v Anglii se silná zahradní tradice opírala odedávna o teorii.⁸³ Zájem o rostlinu v Anglii byl dobře sběratelsky orientován, protože John Tradescant st.⁸⁴ Procestoval Evropu a dovážel semena, cibule a jiné. Na vlastní náklad podnikl cestu do kolonie Virginia. V Holandsku získal třináct tisíc cibulí tulipánů, rostliny dovezl i z Ruska a Alžíru. Ne, že by Anglii nezasáhla móda francouzského velkého barokního slohu,⁸⁵ ale již v té době se zdvíhaly ohlasy proti násilnickému tvarování a symetrizování přírody.

Krajinářský park je revolucí proti hegemonii architektury. Z „anglické zahrady“ dvacátých let 18. století se vychází, ta své zásady do poloviny 18. století vyformulovala tak dokonale, že její myšlenka harmonie s malířským sentimentem k přírodě, byla převzata v osvícenské Evropě s velikým nadšením. V praxi anglického krajinářského parku se zvolna vyprofilovaly dva směry. Jeden sledoval Brownovo⁸⁶ poetické pojetí zahrady a druhý si všímal malebných a romantických výtvorů jiných zahradních architektů. Takové zahrady byly vybaveny všemožnými prvky jako řeckými chrámy, sochami, oltáři, gotickými zříceninami, jeskyněmi, pomníky. Po vlně klasiky a gotiky přišla vlna chinoiserie.⁸⁷ V této etapě park přijal za jeden ze svých prvků i exotičnost čínské formální zahrady. Tato vlna nadšení trvala zhruba sto let a padly ji za oběť téměř

⁸³ John Parkinson vydal již v roce 1629 své dílo *Paradisi in Sole Paradisus Terrestris* (použití slovní hříčky v počátku názvu *Paradisi in Sole* se svým jménem Park-in-son).

⁸⁴ Zahradník lorda ze Salisbury, později krále Karla I.

⁸⁵ Roku 1724 bylo vydáno v rytinách L. Knyffa a J. Kipa dílo *Théâtre de la Grande-Bretagne*.

⁸⁶ Zahradník. Začínal jako zelinář, který se vypracoval přes funkci hlavního zahradníka až na samotného zahradního tvůrce, autora více jak stovky projektů, mimo jiné dokončil rozlehlou zahradu ve Stowe.

⁸⁷ Francouzský termín pro období japonské zahradní architektury.

všechny formální zahrady. Toto období se neformálně označuje jako parkomanie.⁸⁸ Tento park jen zdánlivě respektuje reliéf krajiny, její vodní plochy, lesní porosty atd., protože přitom i tyto části nákladně upravuje a zřizuje do zamyšlené představy. Zavrhuje souměrnost a geometrizaci. Podtrhuje a vytváří malebnost a půvabnost, komponuje barevné skupiny keřů a stromů, počítá s jejich podzimní a zimní přeměnou. Rostlinný materiál rozsazuje do nepravidelných skupin, pracuje s rozsáhlými plochami trávníků.

V rakouskouherské monarchii vyšel roku 1837 zákon o povinnosti vysazovat a udržovat stromořadí (aleje podél cest a silnic).

Zahradník ve viktoriánské éře měl po ruce nespočetný výběr pestře kvetoucího materiálu. K dosavadnímu romantizování krajiny tak přistoupilo kobercové květinářství. Byl tedy nutný kompromis.⁸⁹ Cílem bylo spojit květiny a barevné dřeviny harmonicky s celou krajinou přirozeným způsobem.⁹⁰

III. II. MĚSTSKÝ SAD

První alej, Rudolfovu, si vymohli olomoučtí měšťané na vojenské správě už v roce 1820. V Praze tuto iniciativu na sebe vzal nejvyšší purkrabí Chotek v roce 1833, kdy z jeho rozhodnutí vznikl první pražský veřejný park, zvaný lidová zahrada, později na jeho počest přejmenovaný na Chotkovy sady. Celé devatenácté století se řídí vzory ze zahraničí, hlavně Paříží, na formě městského parku, který v českých zemích dostával jméno městské sady a který budovali i někteří čeští tvůrci.⁹¹ Velice důležitou úlohu hráli v této činnosti spolky. Zalesňovací a okrašlovací spolek pro Prahu a okolí, založený roku 1858, dal za čtyřicet let svého působení vysázet zhruba milion stromů a keřů. Podle tohoto vzoru byly zakládány obdobné společnosti v českých zemích.⁹² Od devadesátých let 19. století se okrašlovací spolky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku sdružovaly a vytvořily svoje ústředí.⁹³

⁸⁸ Takto toto období nazval kníže Puckler, který své rozsáhlé na Muskau dvakrát přestavoval v jediný krajinářský park.

⁸⁹ Podle díla Williama Robinsona *The English Flower Garden* z roku 1883.

⁹⁰ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 37, Praha 5-Libri, 1999.

⁹¹ Na příklad František Thomayer.

⁹² Další významný spolek byl založen v Brně, který dal do první světové války vysadit dva miliony stromů a keřů.

⁹³ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 38, Praha 5-Libri, 1999.

III. III. HISTORIZUJÍCÍ ZAHRADA

Historizující zahrada je taková zahrada, která navazuje na některý ze slohu bývalé epochy. Někde byly příčiny exotismu⁹⁴ jindy je důvod v tvůrčí rozpačitosti v období slohové proměny. I toto pojetí zahrady může být tvůrčí a vytvořit další slohovou etapu⁹⁵ vývoje.⁹⁶

III. IV. ZAHRADA SYMBOLISMU

Tato zahrada byla ovlivněna silným literárním hnutím, kdy byl svět vnímán jako „zahrada symbolů“. Nejzdrárnějším příkladem jsou Chodkovy sady⁹⁷ v Praze architekta Františka Thomayera.⁹⁸

III. V. SECESNÍ ZAHRADA

Tato zahrada je reprezentována stavbou vily , kterou si nechal postavit sochař František Bílek u Chytkových sadů na začátku dvacátého století. Tento dům má, jako první dům u nás, plochou střechu a zahrada gradovala na plochách se secesním dekorem květinových vzorů. Podle těchto vzorů se typ této zahrady velice často řídil.⁹⁹

III. VI. KUBISTICKÁ ZAHRADA

Vynikající zahrada tohoto typu vznikla v Praze při stavbě rodinného domu pod Vyšehradem architekta Josefa Chochola. Znaky této zahrady jsou především zahrada ne velkém pozemku s ostrými protáhlými trojúhelníkovými nakloněnými fasetami v duchu formy kubismu, a to jak v rázu trávníku, tak v jejich lemování. Jsou to zahrady s nesporně evropskou úrovní, kterou jistě podtrhují díla architekta Josefa Gočára.¹⁰⁰

⁹⁴ Jako v případě čínského císaře, který si dal v Pekingu vybudovat evropskou formální zahradu.

⁹⁵ Např. v Evropě v druhé polovině 19. století pražská neorenesanční zahrada Grobeho vily (Havlíčkovy sady).

⁹⁶ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 40, Praha 5- Libry, 1999.

⁹⁷ Viz. Spolupracovníci Josefa Vaňka.

⁹⁸ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 40, Praha 5- Libry, 1999.

⁹⁹ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 40, Praha 5- Libry, 1999.

¹⁰⁰ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 40, Praha 5- Libry, 1999.

III. VII. ZAHRADNÍ MĚSTO

Toto město vyrostlo z nálady romantismu 19. století. Knihy se zahradní tematikou okamžitě zaujaly své čtenáře.¹⁰¹ Tyto práce se staly ideovým základem hnutí Garden City Pioneer Copany, díky němuž bylo založeno první zahradní město Letchworth.¹⁰² V průběhu první poloviny 20. století se vlna zájmu o zahradní města prolila celou Evropou. Dům se zahradou se stal pro střední vrstvy ideálem, v moravských a českých městech začaly vznikat úřednické čtvrti, jako pražská Ořechovka, za podpory předních českých architektů. V Praze se proslavilo hlavně sídliště Baba, kde ve vypjaté poloze nad městem byla koncipována vilová výstavba jednotného pojetí podle Pavla Janáka. Toto sídliště je vrcholnou formou spojení progresivní architektury třicátých let se zahradním uměním.

Každý z budoucích majitelů těchto zahrad toužil po individuálním pojetí, proto se využívalo práce i několika architektů najednou.¹⁰³

III. VIII. FUNKCIONALISTICKÁ ZAHRADA

Tento typ zahrady zatím není dostatečně zmapovaný. V tomto období byly snahy završeny rozsáhlou činností ve Zlíně za účasti architekta Le Corbusiéra. Jeden z prvních příkladů je terasovitá zahrada, projektovaná podle návrhu Jaromíra Krejčara z roku 1923, pro spisovatele Vladislava Vančuru ve Zbraslavi u Prahy. Velmi často jsou tyto zahrady rozloženy podobně. Nalevo od vstupní branky pozemku se rozkládá ovocná zahrada, napravo je část parku s jehličnany, s buky a s platany a oplocení lemuje řada bílých topolů. Architekt Karel Stráník vymyslel nový funkcionalistický prvek ve značně členitém útvaru a vybavil ho architektonicky komponovanou zelení ve schodišťovém systému a drobných vyrovnávacích stupňů s terasou nad střechou garáže.¹⁰⁴

¹⁰¹ Jako na příklad díla Ebenezer Howarda (*Tomorrow* z roku 1890, *Garden Cities of Tomorrow* z roku 1898), tyto *Zahradní města budoucnosti* vyšly poprvé česky roku 1925.

¹⁰² Vzniklo roku 1903 podle projektu Parkera a Undina.

¹⁰³ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 41, Praha 5- Libry, 1999.

¹⁰⁴ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 41, Praha 5- Libry, 1999.

III. IX. MODERNÍ ZAHRADA

Moderní zahrada usiluje o architektonickou jednotu domu a jeho zahrady. Snaží se vytvořit prostor, v němž by se propojil život z interiéru domu do exteriéru přírody, kvůli moderním požadavkům hygieny, rekreace a zdravého životního prostředí. Evropští architekti zahradní tvorbu povětšinou přenechali svým specializovaným kolegům sadovníkům a architektům krajinářům

Největší škodou je, že dnešní století ustrnulo na malé údržbě zahradního umění minulosti. Samostatná nová tvorba se ozvala na neobyčejně inspirativním příkladu a tím bylo řešení stanice metra Malostranská a pak jen ojediněle na sídlištích.¹⁰⁵

V dnešní době, při kritické ekologické situaci, by mělo být zahradní umění plně rozvinuto, aby jeho vývojová linie měla pokračování.¹⁰⁶

IV. PAMÁTKOVÝ FOND HISTORICKÝCH ZAHRAD

Tento fond podléhá státní památkové péči a tedy platnému památkovému zákonu a zaujímá větší a větší pozornost odborné a široké veřejnosti. Náš první zákon, který se týkal památek, zákon č. 22/1958 Sb., který se jmenoval *O kulturních památkách*, byla ve svém významu památka degradována jako doklad historického vývoje společnosti a v platném zákoně ze současnosti, zákoně č. 20/1987, který je znám pod názvem *O státní památkové péči*, je památka shozena na pouhou věc. A přitom památka je v podstatě umělecké dílo nebo kulturní předmět, či znak prostředí. Památka zahradního umění je tedy taková památka, jejíž podstatu i formu tvoří historická zahrada, park nebo sad.

Péče o památky na základě zmíněných zákonů si vytvořila v českých zemích pracoviště. Od roku 1958 a 9 vznikly na území někdejších krajů Státní ústav památkové péče a ochrany přírody a Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody, které vznikly po rozpadu Státní památkové správy a někdejších Památkových úřadů. Do nynějšího stavu se tyto úřady dostaly po reorganizaci krajského zřízení v roce 1960 a jsou známy pod označením regionální Ústav památkové péče. V těchto střediscích se začala formovat péče o historické parky a zahrady, kvůli praktickým důvodům, do kompetence patřila také přímá hradní správa, zámeckých i palácových zahrad u níž se

¹⁰⁵ Např. Prosek, Malešice, Ďáblice atd.

¹⁰⁶ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 42, Praha 5- Libř, 1999.

začaly vytvářet i zásobní zahrady. Tam, kde tento fond nebyl, byla problematika řazena do oddělení ochrany přírody. V devadesátých letech se ochrana přírody osamostatnila a v rámci památkové péče byly osamostatněných regionálních Památkových ústavech vytvořeny samostatné úseky zahradní architektury. Samostatné oddělení pro zahrady a parky funguje ve Státním ústavu památkové péče, který má v náplni i ty památky zahradního umění, které jsou prohlášeny za Národní kulturní památky, jako Letohrádek Hvězda oborou, Zámecké zahrady v Kroměříži atd.¹⁰⁷

Začaly se konat pravidelné semináře, kde si zainteresovaní památkový pracovníci začali vyměňovat názory a zkušenosti a také cibule a semena rostlin. Jeden z prvních seminářů se konal v Praze na Slovanském ostrově roku 1963 a příspěvky z těchto seminářů se tradičně otiskovaly ve sborníku. Z těchto setkání vznikla dvě nejvýznamnější sympozia. V roce 1977 a 1997, ale nepodařilo se vytvořit dokumentační oborové centrum.¹⁰⁸ Toto období také přineslo český překlad základního oborového dokumentu a to Florentské charty, která navazovala na Benátskou chartu,¹⁰⁹ která detailizovala i legendární Athénskou chartu,¹¹⁰ jejíž obsah nebyl dlouho zveřejňován.

Práce památkového pracovníka vlastně nikdy nekončí. Nejdříve eviduje památkový fond, stará se o něj a zajišťuje jeho právní a správní stránku, zajišťuje jeho další ochranu. Ale jen zapsání památek do světových nebo našich seznamů památku nezachrání. Důležité by bylo, nejen pro špičkové výtvořky, ale obecně pro prohloubení práce v oboru zahradního umění rozvinout ikonografický a ikonologický rozbor a domyslet metodu interpretace. Objektivním formulováním památkového záměru může nastoupit správná cesta ke správné údržbě, konzervaci, restaurování a přesné restituci památky.¹¹¹

¹⁰⁷ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 45, Praha 5- Libry, 1999.

¹⁰⁸ Přínosná byla i Plzeňská sympozia, zejména díky příspěvkům Vlasty Dvořákové.

¹⁰⁹ <http://www.restauro.cz/archiv/Bencharta.htm> [16.4.2011]

¹¹⁰ <http://portal.uur.cz/pdf/athenska-charta.pdf> [16.4.2011]

¹¹¹ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 48, Praha 5- Libry, 1999.

V. ŽIVOT JOSEFA VAŇKA (1886 – 1985)

V. I. DĚTSTVÍ

Otec měl hospodářství ve vesničce Bukovině, kousek od Černilova u Hradce Králové. Jak to na venkově bývalo, musely děti při všem pomáhat. Mladý Vaněk tedy pomáhal v sadě, na poli i doma a už tehdy se začala rodit velká láska k zahradničení. Jako chlapec byl neobyčejně pilný a houževnatý.

Měl šest sourozenců, tři sestry a tři bratry. Poněvadž si Vaňkovy děti nemohly chodit hrát na náves s ostatními dětmi, což měly od rodičů zakázáno, hrály si mezi sebou. Zvláště pak při rodinných sešlostech k různým příležitostem, kdy se sešlo nespočet bratranců a sestřenic.¹¹²

V době budování Černošického cukrovaru, prvního v širokém okolí, otec Vaňka tuto akci podporoval a byl členem společnosti s ručením omezením. Po čase účetní zpronevěřil peníze, utekl do Ameriky a ručitelé museli platit, čímž se stalo nevelké Vaňkovo hospodářství zadluženým. Do toho se dostavila i neúroda a ztráty na dobytku. Tím nastaly neradostné poměry pro Vaňkovu rodinu.

Velkou událostí byly pro děti poutě a posvícení. Přijeli příbuzní a děti vždy dostaly nějaký pětník nebo šesták na kolotoč a cukroví. Doma se napeklo koláčů a byla vždy pečená husa a štrůdl. Za to Vánoce nebyly nějakými svátky radosti. Neutěšené hospodářské poměry nedovolovaly dodržení vánoční tradice. Jediné, co bylo pro děti příjemné, bylo pečení koláčů a vánoček. Vaněk sám se zmiňuje o Vánocích slovy: *„Štědrý večer: chudá večere, nepamatuji si již co to bylo, jen pamatuji, že byla mísa s vařenými pečenými hruškami. Každý z nás i čeled', dostal nějaký praktický dárek – obyčejné prádlo. Něco pro zábavu – hračky nebo knihy, to nikdy nebylo, na to nebylo peněz. Po večeři a po rozdání dárků nastala pobožnost : zpívání nábožných písní, čtení z bible a na konci modlitba před spaním.“*¹¹³

Od roku 1891 navštěvoval pobožnou školu v Černilově. Cesty do školy si zpestřoval učením, častěji však během, dával si cíle, pak rychle utíkal a po jeho dosažení opět stanovil další cíl. Tímto způsobem mu cesta rychle utíkala a zároveň si posiloval srdce a

¹¹² Vaněk měl 5 přímých příbuzných- 23 bratranců a 5 sestřenic.

¹¹³ Citace ze soukromého deníku Josefa Vaňka, nečíslované strany, datum 13. 4., soukromé vlastnictví rodiny Vaňkových.

plíce, čímž posiloval zdraví. Řídící školy byl velký milovník stromů, zakladatel dětské školky a u školy měl pěknou zahradu, kam Vaněk docházel často na výpomoc. Později byl jmenován správcem této zahrady.¹¹⁴

Vaňkovým velkým koníčkem se staly knihy. Nejvěrohodnějším důkazem toho je úryvek z jeho osobního deníku: „*Ve volném čase jsem náruživě četl knihy. Knihy byly vždy mojí vášní. Pokud ve škole půjčovali, nevynechal jsem žádné příležitosti k vypůjčení. Čtenářská vášeň mě vedla tak daleko, že jsem otci uzmul střelný prach a se sousedním starším chlapcem jsem jej vyměnil za knihy, které zase on svému otci uzmul. Založil jsem si již tehdy knihovničku a do zvláštního sešitu jsem si zapisoval knihy, které jsem přečetl.*“¹¹⁵

Inspirován školní sbírkou minerálů si založil i svoji první sbírku nerostů.¹¹⁶

Roku 1896 se nechal zapsat do měšťanské školy ve Smiřicích nad Labem. Každodenní cesty do školy opět vyplňoval během. Když se blížil konec školního roku 1899, došlo na rozhodování, co dále po prázdninách. Rodiče chtěli mít z Josefa učitele (tehdy bylo možné ze III. třídy měšťanské školy přestoupit, po složení přijímací zkoušky, do učitelského stavu). Mladý Josef ale rodiče prosil, aby ho dali na zahradnictví. A tak Josef Vaněk nastoupil v srpnu roku 1899 v zámecké zahradě v Ratibořicích. Svoje nadšení citoval slovy: „*Já se začervenal, otci políbil ruku a vyběhl do sadu, tam jsem dělal z radosti kotrmelce, lezl po stromech, všechny stromy obešel a pohládl a domů jsem šel až večer. To byl nejkrásnější den v mém životě.*“¹¹⁷

Vaňkovi bylo 13 roků, když vychodil měšťanskou školu a dostal propouštěcí vysvědčení. Měsíční učení tenkrát stálo 5 zlatých a dál strava, byt, prádlo, šaty. V Ratibořicích měl možnost se učit ve všech oborech zahradnictví. Náplní jeho práce bylo starat se o skleníky, zvláště v zimě, kdy se muselo držet služby a neustále přikládat a skleníky vytápět. Strávil zde tři roky.¹¹⁸

Odtud nastoupil v červnu 1902 na doporučení vrchního ratibořického zahradníka do zámeckého zahradnictví hraběte Franz Thun Hohensteina v Děčíně nad Labem. Měl zde na starosti čtyři skleníky a asi osmdesát pařeništních oken s různými květinami a zeleninou. Nadále pokračoval v herbáři, započatém v Ratibořicích, mimo rostlin preparoval i choroby rostlin.

¹¹⁴ Tato informace je získána z osobního rozhovoru s Jaroslavou Vaňkovou, dne 28. 11. 2010

¹¹⁵ Citace ze soukromého deníku z pozůstalosti Josefa Vaňka, nečíslované strany, datum 5. 6. 1902, v soukromém vlastnictví rodiny Vaňkových.

¹¹⁶ Tato sbírka je ve vlastnictví Vaňkových doposud.

¹¹⁷ Citace z Vaňkova deníku, nečíslované strany, 6. 8. 1899, v soukromém vlastnictví rodiny Vaňkových.

¹¹⁸ Ústní výklad p. Vaňkové, dne 28. 11. 2010.

Zanedlouho podal žádost o přijetí do pomologického ústavu do Prahy jako internista. Na okresním výboru v Hradci Králové vymohl stipendium 50 zlatých ročně.

Školní rok začínal 1. Února 1903. Ten den vyrazil prvně Josef Vaněk do Prahy. V ústavu měli dopoledne vyučování a odpoledne praxi. Ve volném čase zašli na taneční zábavu nebo docházeli na taneční hodiny, kde měl každý svoji studentskou lásku.¹¹⁹

Josefa Vaňka nejvíce bavila pomologie, ovocnářství a sadovnictví, organická chemie a botanika. Studenti pomologického ústavu si po vzoru studentů vysokých škol, kteří nosili barety, opatřili také tmavozelené plyšové barety s odznakem a nápisem Česká pomologie a dvěma hedvábnými stužkami do středu baretu.

Po vzoru „*Co Čech to muzikant*“ si zorganizovali se spolužáky i kapelu. Na to Vaněk vzpomíná: „*Jindy jsme jeli na exkurzy parníkem do Šárky. Měli jsme sebou kapelu, basu bral místo mne Pohořský.* ¹²⁰ *Když jsme jeli mezi skalními stěnami, velmi pěkně se to rozléhalo. A když ve volném prostranství, zase se nesly zvuky daleko. Lidé, pracující na polích, se na nás dívali a tleskali velmi. Naše kapela byla dobře sehraná, hráli se řízené pochody i pěkné valčíky. Já jsem sebou měl harmoniku.*“¹²¹

V té době Vaňkův otec prodával hospodářství v Bukovině a kupuje pro staršího bratra Jana v Týništi nad Orlicí drogerii s domem a odstěhoval se k němu.¹²²

Vaněk stále pokračuje v rozšiřování herbáře. Pomalu se blížilo k závěru dvouleté studium prožité mezi kamarády a nastal čas se rozptýlit do světa. V prosinci 1904 Vaněk v Tróji studium ukončil.

Již při přednáškách z ovocnictví a pomologie¹²³ (a při té příležitosti zmiňovaných velkých zásluh pomologů J. E. Lacase v Reutlingenu, Gauchera ve Stuttgartě a jiných) Vaněk zatoužil se s nimi setkat. Hned po návratu domů psal na několik míst (Lacas Reutlingen, Geucher Stuttgart, Klenert Štýrský Hradec). Protože měli Češi ve světě velmi dobrou pověst jako dobří a svědomití pracovníci, byl ode všech přijat. Dal přednost Reutlingenu. Toužil pracovat u člověka tak slavného a chtěl se od něj něco přiučit. A tak v březnu 1905 nastoupil do Pomologického ústavu J. E. Lacase v Reutlingenu.

¹¹⁹ Z rozhovoru s Jaroslavou Vaňkovou, dne 29. 11. 2010.

¹²⁰ Vaňkův spolužák a člen školní kapely.

¹²¹ Citace ze soukromého deníku, nečíslované strany, bez datace, v soukromém vlastnictví rodiny Vaňkových.

¹²² Ta již ve vlastnictví Vaňkových není.

¹²³ Ovocnářství, nauka o zakládání sadů a o pěstování ovocných stromů a o využití ovoce.

V.II. VZDĚLÁNÍ

Každý den v pět hodin ráno byl nástup do práce, každý musel mít přidělené nářadí (rýč, motyku a motyčku). Nářadí muselo být vždy čisté a řádně naolejované. V případě, že to tak nebylo, se platila pokuta.¹²⁴

Poté došlo k rozdělení práce. Komu nezáleželo na platu, mohl chodit do posluchárny na přednášky. Josef Vaněk navštěvoval ovocnictví, pomologii, zemědělství a sadovnictví. Součástí studia byly i exkurze. Plat měl dvacet marek měsíčně.

V ústavu byly posluchači ze všech provincií Německa, Polska, Ruska, Chorvatska, Francie, Ameriky, Itálie. Život v Reutlingenu byl těžký. Vaněk zde poznal, jak jsou Němci poctiví nejen v obchodě, ale i v práci.

V přijímacích podmínkách bylo, že zde musí každý vytrvat nejméně jeden rok, kdo odstoupí dříve, musí zaplatit pokutu.¹²⁵ Vaněk s kamarády často mluvil o různých školách tohoto zaměření. Zaujala ho škola v Proskavě, jež byla hojně vychvalována, a rozhodl se tam napsat. Odpověď vyzněla kladně, a tak Vaněk z ústavu v Reutlingenu, po zaplacení pokuty, vystoupil. Poté nastoupil nejdříve u Gauchera ve Stuttgartu a pak zamířil přímo do Proskavy. Nejprve se ale musel postarat o stipendia. Získal je na ministerstvu orby ve Vídni ve výši tři sta korun ročně a k tomu si mohl zvolit studium buď na vyšší škole v Klosterneuburgu u Vídně nebo vyšší škole v Proskavě.¹²⁶ Rozhodl se pro Proskavu. Také okresní výbor v Hradci Králové povolil Vaňkovi roční stipendium ve výši sto korun.

Ve volném čase si vypůjčoval odborné časopisy a často litoval, že takové články s cennými radami nemohou číst u nás doma. Ze všeho si zapisoval poznámky a výpisky. Nakonec přeložil pojednání *Vliv podnože na roub*¹²⁷ a poslal ho do redakce *Českých zahradnických listů* v Praze. Článek byl ihned otisknut. Následovalo posílání dalších článků. To byl počátek Vaňkovi odborné spisovatelské činnosti.

Při ústavu v Proskavě byla velká zákrsková zahrada, veliký sad vysokokmenů, mnoho pařníků, veliké skleníky. Nad školou se rozprostíral veliký park - arboretum.¹²⁸ Ústav měl i vlastní elektrárnu. Každý profesor, který přednášel jednotlivé obory, měl

¹²⁴ Tento pořádek později zavedl ve svém závodě v Chrudimi.

¹²⁵ Tehdejší částka byla dvacet marek.

¹²⁶ Pruské Slezsko.

¹²⁷ 1905.

¹²⁸ Botanická zahrada určená k výzkumnému pěstování dřevin, sbírka dřevin.

k dispozici příslušný výzkumný ústav a součástí výuky byla i praktická cvičení. V městě byl zámek, patřící dříve české šlechtě pánů Proskovských. Nyní z toho byl učitelský ústav a lesnická škola.

Ve škole byly velmi zajímavé přednášky, ale také mnoho učení. Posléze byl Vaňkovi přidělen na starost velký skleník, teplý i studený.

Mimo studium jezdil Vaněk navštěvovat do okolních měst vynikající závody a městské sady. Stále také pokračoval v herbáři. Roku 1907 měl narukovat na vojnu. Podal žádost o odklad a bylo mu vyhověno.

V té době položil i základ pozdější mnohosvazkové knihovny v Chrudimi. Na těžké počátky shánění peněz na nákup knih vzpomíná takto: *„Dostal se mi do rukou ceník antikvariálních knih ovocných a zahradnických. Srdce mě hrozně bušilo, když jsem viděl ty poklady a poměrně levně, ale kde vzít peníze. Obě stipendia nestačila ani na školu a internát. Přemýšlel jsem, jak si pomoci k penězům. A tu mě napadla myšlenka. Většina kolegů kouřila a já také. Trafika byla až ve vzdáleném městě, víc jak tři kilometry. Nakoupil jsem tehdy nejběžnější studentské cigarety, cigaretový tabák a doutníky a všem oznámil, že mám na skladě kuřivo. Všichni to uvítali. Na každé cigaretě jsem počítal nepatrnou přírážku a tak vydělal pět marek čistého denně.“*¹²⁹ A tak pomocí zisku z kuřiva získal prostředek pro nákup vzácných knih pro budoucí knihovnu.

Z ústavu v Proskavě ale odešel pro neshody s řídícím. Josef Vaněk odmítl přednést při oslavách císařových narozenin hold na jeho počest. Při odchodu dostal doporučení na hraběcí správu zahrad ve Velkém Kamíně, kde hledali vedoucího příručího. Místo jeho nástupu se nacházelo v Braniborské provincii. Majitelem zahrad byl hrabě Stollberg Wernigerode.¹³⁰

Hned vedle bytu kde bydlel, byly připojeny skleníky. Před nimi byly četné pařníky a na druhé straně rozsáhlý přírodní park. Byly tam také dva obrovské rybníky. Vedle parku byla velká ovocná zahrada, staré stromy a velká šparglovna.¹³¹ To vše i s dělníky měl Vaněk na starosti.

Zvláště pak dobře šla expedice. O tehdejší pečlivosti a přísnosti píše slovy: *“Ovoce jsme balili do zvláštních krabic a beden a zasílali jsme je na ovocný trh do Berlína do ústřední tržnice v Moabitu. Jednalo se o obrovskou halu, do níž bylo svezeno několik tisíc krabic a*

¹²⁹ Citace ze soukromého deníku Josefa Vaňka, nečíslované strany, bez datace, v soukromém vlastnictví rodiny Vaňkových.

¹³⁰ V roce 1848 koupil hrad Bolczów v Janowicích (za Třicetileté války sloužil jako útočiště pro císařská vojska, která se roku 1641 vzdala Švédům, poté byl vypálen).

¹³¹ Záhon pro chřest.

*tisíc beden ve vzorném balení pro přímý odběr konsumentům. Byla tam přísnost, konány namátkové prohlídky a kde byla nějaká závada, byl dotyčný z haly vyloučen. Ovoce bylo baleno do dřevité vlny. Jestliže byly při náhodné kontrole nalezeny vadné plody, neodpovídající deklarované jakosti, musel majitel opustit halu a po tři roky nebyl připuštěn.*¹³² Vaněk pokaždé sestavoval listinu dodaného ovoce pro každý trh. Ovoce se posílalo i na výstavy. Výstavním výborem byl Josef Vaněk jmenován odborným poradcem a měl za úkol celou výstavu prohlédnout a přeurčit nesprávně určené ovoce.

Ve vesnici působil pěvecký spolek. Hrál se i divadlo, jehož aktivním členem se stal i Josef Vaněk.

Josef Vaněk měl plnou hlavu vědomostí a stále přemýšlel jak je nejlépe zúročit. Měl dvě možnosti. Buď studovat na vysoké škole zahradnické v Berlíně-Dahleu, nebo jít na rok do Klosterneuburku, kde by mohl po roce složit právoplatnou maturitu. Protože u nás to bez vysvědčení nešlo. Toto rozhodování mu přerušila výzva k odvodu c.k. rakousko-uherském konzulátě v Berlíně, byl odveden jako náhradní záložník. To znamenalo vzdát se všech plánů na další studia a vrátit se domů. Jak se blížil čas odjezdu domů, uvažoval o práci doma. Přemýšlel o práci okresního pomologa v Hradci Králové nebo o místě odborného učitele na zahradnické škole v Chrudimi. Také se dozvěděl, že v Chrudimi vychází měsíčník *Zahrada domácí a školní* a ihned si časopisy objednal. V jednom z nich našel prospekt na *Botanicko-zahradnický slovník naučný*, vydaný touže redakcí. Slovník si objednal, ale byl velmi nespokojen. Své připomínky napsal i s opravami do vyšlých čísel redaktoru Kudrnovi. Ten byl velmi překvapen a zároveň potěšen Vaňkovým zájmem a jmenoval ho později hlavním redaktorem.¹³³

V.III. PŘÍCHOD DO CHRUDIMĚ

V dubnu 1909 opustil Josef Vaněk dosavadní působiště ve Velkém Kamíně a vrátil se domů. Nastoupil v redakci Českých zahradnických listů v Praze u redaktora Macháčka. Zavedl zde novou rubriku nazvanou *Co kvete v pražských sadech*. Jednou týdně chodil po pražských sadech a zapisoval, co kde kvete. V této době vydal i svou první publikaci pod

¹³² Citace ze soukromého deníku Josefa Vaňka, nečíslované strany, 5. 3. 1908 (datum velice špatně čitelné), ve vlastnictví Vaňkových.

¹³³ Informace získány z osobních spisů Josefa Vaňka (zpracovala Mgr. Simona Vylíčilová), Muzeum Chrudim.

názvem *Skupiny květinové*. Pak následoval *Latinsko-český slovník rodových jmen rostlin*. Mezitím mu píše z Chrudimi redaktor Kudrna o odchodu dosavadního redaktora a nechce-li toto místo přijmout. Nabídnul mu honorář 100 korun, což byl větší plat než ten dosavadní v Praze. Ve volném čase Vaněk navštěvoval schůze Zemské Úřední Jednoty českých zahradníků, kde byl jmenován jednatelem pražského odboru a jednatelem ústředního výboru. Docházel i do Tróje a postupně s bývalými spolužáky absolvoval Spolek absolventů pomologického ústavu v Tróji.¹³⁴ Krátce vyučoval na škole pro zahradnické učně. Ale i přes všechny pražské aktivity a po dlouhém rozhodování opouští v prosinci Josef Vaněk Prahu, odjíždí do Chrudimě a přijímá místo redaktora v časopise *Zahrada domácí a školní* u šéfredaktora Kudrny.¹³⁵

VI.FIRMA

Josef Vaněk si byl vědom, že pro publicistickou činnost je nutné získávání stále nových pěstitelských poznatků a zkušeností a rovněž nutnost sounáležitosti se zahradním a zahrádkářským děním. Byl si vědom i toho, že se v tehdejší době obracely zraky především k zahradnictví německému, kam plynula velká část českých peněz za plány, knihy a rostliny.

Seznámen s domácím i světovým děním na poli zahradnického podnikání, se rozhodl po vzoru ciziny vybudovat takový závod u nás. A tak zakládá školkařský a květinářský závod.¹³⁶ Místem pro založení závodu zvolil právě Chrudim. Byla zde školkařská tradice a vhodné klimatické a půdní položení. Počátky nebyly snadné, protože bylo těžké přesvědčit lidi o tom, že k řádnému založení zahrady je nutná potřeba plánu.

Školkařství bylo soustředěno na západ a sever Chrudimě. Byly zde soustředěny rozsáhlé kultury ovocných stromků, zákrsků, všelijakých křovin, jehličnanů a stromů okrasných. Každá řada stromů byla opatřena jmenovkami. Chrudimské stromky si vydobily jedinečnou pověst, a to nejen u nás, ale i za hranicemi. Důkazem toho byly obrovské vagonové zásilky do Polska, Litvy, Jugoslávie a dalších zemí. Součástí školek byla i mateční zahrada, která sloužila k pokusné činnosti. Josef Vaněk se zabýval

¹³⁴ 1903

¹³⁵ Který v roce 1907 založil *Zahradu domácí a školní*, kterou roku 1909 převzal Josef Vaněk a přejmenoval ji pouze na *Zahradu*.

¹³⁶ 1918 zakládá, 1922 ho otvírá.

množením a křížením různých zahradních rostlin a vypěstoval mnoho nových odrůd, jiřin, peren, okrasných křovin, růží, pelargónií, letniček a ovocných stromů. Byl v tehdejší době hlavním propagátorem zákrskových okrasných stromů a horlivým propagátorem nových ovocných odrůd jako např. jablka Ontario, Nonetit, Wagnerovo a mnoho dalších.

Květinářství, perenářství a jiřinkářství bylo soustředěno na jih od Chrudimě, kde byly vhodné vodní i půdní podmínky. Byla zde vybudována celá řada moderních skleníků a pařníků s ústředním topením a umělým zavlažováním, vlastní elektrárnou a dalšími vymoženostmi. Ve sklenících se pěstovaly pokojové rostliny, kaktusy i exotické zvláštnosti.

Velikého vzestupu se závod dočkal za první republiky. Byly postaveny budovy pro hospodářství, garáže pro auta a obdělávací stroje a v neposlední řadě byty pro vedoucí zaměstnance a jejich rodiny. Dále byla přikoupena budova pro zřízení kanceláře, knihovny a redakce.

Velikého rozmachu se dočkala i zahradní architektura. Bylo nutné zaměstnat šest kresličů. Projekty zahrnovali zahrady domácí, vilové, školní, veřejné sady, úpravy hřbitovů, veřejné hřiště, zahrady na střeše a mnoho dalších. Některé projekty nabyly značného významu, jako na příklad sadovnické úpravy v Praze na Barrandově, veřejné sady v Nových Zámčích a v Prievidzi či botanický sad při Národním slovenském muzeu v Turč. Sv. Martině. Ze zahraničních projektů to byl např. státní park v Bělehradě Topčideru.

Celkově bylo za necelé čtyři desítky let této činnosti vyprojektováno přes 4 000 projektů.

Vaňkův podnik byl jedinečný v našem státě a zaznamenával obrovské úspěchy. Velkou výhodou podniku bylo, že v sobě slučoval všechna odvětví zahradnictví. Během let jeho řádného chodu se mu dostalo nejedno ocenění, bylo mu uděleno několik zlatých a stříbrných medailí, nespočet diplomů a zlaté hodinky s věnováním města Prahy. Vrcholného uznání se mu dostalo ve vídeňské soutěži za nejlépe navrženou zahradu, kde byla získána II. a V. cena.¹³⁷

Roku 1948 Josef Vaňek chrudimský závod rozdělil mezi své syny. O rok později byl závod znárodněn a dostal se pod národní správu. V letech trvání komunálního podniku

¹³⁷ 1929

závod postupně chátral a ztrácel na svém věhlasu, a to až do doby kdy byl v restituci roku 1993 vrácen zpět do rukou rodiny Vaňkovy.¹³⁸

VI. I. PŘEDNÁŠKOVÁ, ORGANIZAČNÍ A DOBROČINNÁ ČINNOST

Vlastní bohaté vědomosti a zkušenosti se snažil Josef Vaněk předávat zahradnické a zahrádkářské veřejnosti všemi dostupnými způsoby.

Uspořádal několik set poučných přednášek pro zahradníky a zahrádkáře bezplatně po celé republice. Největší důraz kladl na živé slovo a osobní kontakt s pěstiteli. Zhruba za padesát let uskutečnil Josef Vaněk mimo Chrudim na tisíc přednášek, besed a praktických instruktáží.

Při přednáškách hovořil zásadně bez písemných pomůcek a během řeči promítal až dvě stě padesát obrázků. K tomu účelu pořídil několik set barevných diapozitivů s rostlinami a jejich kulturou, dále pak několik tisíc zahradnických fotografií.¹³⁹

Přímo v chrudimském zahradnictví pořádal kurzy pro zahrádkáře. Proslulé se staly jeho dvoudenní kurzy pro zahradníky a zahrádkáře, pořádané jedenkrát ročně. Několikrát za rok přijímal hromadné exkurze. Velmi vyhledávaným se stal v letních měsících i každodenní výklad o řezu tvarovaných stromů v závodu v Chrudimi.

V neposlední řadě se nesmí opomenout ani Vaňkova organizační činnost při pořádání výstav ovoce. Propagoval myšlenku maximálního rozvoje zahradnického a zahrádkářského výstavnictví. Působil zde jako odborník na určování odrůd. Byl rovněž členem a v mnoha případech také zakladatelem různých spolků, a to i dobročinných. Na příklad byl spoluzakladatelem a jednatelem Spolku absolventů pomologického ústavu v Tróji, jednatelem spolku *Roezl* v Praze, organizátorem zahradnických výstav, založil Společnost pěstitelů a milovníků růží, Společnost pěstitelů a milovníků peren, Dobročinný fond pro zahradníky k práci neschopné (na podpory), zorganizoval Zahradní pojišťovnu proti krupobití a vichřici, založil Spolek pro pořádání výstav, dal podnět k založení Svazu organizací československých zahradníků a další. V rámci Chrudimi byl členem mnoha odborných a kulturních organizací. Přispíval k tomu, že Chrudim patřila

¹³⁸ roku 1993.

¹³⁹ Většina z nich je stále ve vlastnictví rodiny Vaňkových, je možno do nich, po svolení paní Jaroslavy Vaňkové, nahlédnout.

k nejpřednějším českým městům, pokud šlo o vnější vzhled a životní prostředí. Od roku 1921 se stal stálým soudním znalcem při krajském a okresním soudu v Chrudimi.

Vyznačoval se i svou dobročinností. Vypracoval několika stům chudých a menšinových škol a sokoloven zdarma plány na úpravu zahrad a cvičišť a rostlinný materiál zdarma dodal. Taktéž daroval množství ovocných stromů a okrasných dřevin chudým nebo válkou poničeným vesnicím či dalším jiným institucím. Daroval květiny na výzdobu k různým příležitostem. Zdarma zasílal do odborných knihoven zahradní publikace a jiné výtisky (kalendář Čs. Zahradníka, k tomu balíčky různých semen). Poskytoval finanční příspěvky: na nemajetné žáky Pomologického ústavu v Praze, na kulturu (Filharmonie Chrudim), na výbory uspořádání plesu čs. Zahradnictva a další.

Za jeho činnost mu bylo uděleno množství různých diplomů a čestných uznání. Dostalo se mu i největšího uznání za zásluhy a zvelebení ovocnářství, zahrádkářství a zahradnictví.¹⁴⁰

Po znárodnění firmy Josef Vaněk nadále pokračoval ve své veřejné a osvětové činnosti. Dokonce i po svých osmdesátinách jezdil po republice a přednášel.

VI. II. NAKLADATELSTVÍ A PUBLIKAČNÍ ČINNOST

Velkým přáním Josefa Vaňka bylo zvýšení úrovně naší prakticky neexistující literatury a rychlé dostižení úrovně literatury nejvyspělejších národů. Tento záměr se mu postupně dařil. Za první republiky tak položil základy moderní české zahradnické literatury.

Odborné články začal psát roku 1905 při studiu v Reutlingenu a uveřejnil je v *Českých zahradnických listech*. Poté následovaly články do dalších časopisů.

Po návratu z ciziny působil jako spoluredaktor *Českých zahradnických listů* v Praze. Odtud odchází natrvalo do Chrudimi, kde převzal redaktorství v měsíčníku *Zahrada školní a domácí*. Přejmenoval je na *Zahradu* a vydával jej jako čtrnáctideník třicet šest let.

Poté začal vydávat jiný časopis *Zahradnickou burzu*,¹⁴¹ jednalo se o list, který umožňoval orientaci v nákupu a výměně semen, sazenic, hnojiv, náradí. Časopis vycházel

¹⁴⁰ Velká část těchto ocenění se panu architektovi dostala až posmrtně.

¹⁴¹ 1914

celých dvacet sedm let. Oba časopisy zanikly z nařízení okupačních orgánů za druhé světové války.

Vydával i třetí časopis *Mladý zahradník*.¹⁴² Byl určen pro zahradnický dorost, ale v důsledku hospodářské krize a tím zapříčiněného nízkého odběru jej musel zrušit.

Vydavatelská činnost Josefa Vaňka byla až do začátku třicátých let realizována pod záhlavím časopisu *Zahrada*. Teprve před okupací došlo k jejímu formálnímu oddělení a v publikacích potom stávalo *Nakladatelství zahradnické literatury, Josef Vaněk, Chrudim*. Svým nákladem vydával cizí i vlastní spisy. Josef Vaněk dovedl psát stručně a poutavě. Veškeré poznatky konzultoval s každým, kdo problematice rozuměl. Za své činné období vydal více než sto knih. Nejzávažnější knižní tituly se týkaly ovocnictví, jinak obsáhl všechny obory zahradnictví. Celý svůj literární program rozdělil do pěti sérií. Každá série měla svůj formát (velikost i tvar).

- 1. Sérii představuje *Lidová pomologie*
- 2. Sérií jsou *Léčivé byliny*, jedná se o dílo menší, řadí sem i životopisy našich nejznámějších ovocnářů
- 3. Sérii tvoří knihy *Řez stromů* a všechny práce ovocnické literatury
- 4. Sérii představuje *Vazačství květin* a všechna díla o květinářství
- 5. Sérii tvoří knihy vzoru *České zahrady*

Josef Vaněk dostal za svoji vynikající literární činnost od Spolku absolventů trojských symbolickou bronzovou plastiku – sovu na knize.

VI. III. VÝBĚR Z VAŇKOVI ODBORNÉ LITERÁRNÍ TVORBY

J. Vaněk: Latinsko-český slovník druhových jmen rostlin (1909)

J. Vaněk: Skupiny květinové (1909)

J. Vaněk: Pěstování rostlin (1909)

J. Vaněk: Ovocnictví a pěstování ovocných stromů ve školní zahradě (1910)

J. Vaněk: Botanický zahradnický slovník naučný (1910)

J. Vaněk: Pěstování rostlin (1910)

¹⁴² 1930 – 1931

- J. Vaněk: Květiny v pokoji (1918)
- J. Vaněk: České zahrady I. díl (1920)
- J. Vaněk: Jak docílíme hojnost krásného ovoce (1922)
- J. Vaněk: Ošetřování a řez zákrskových stromů ovocných s dodatkem o řezu révy vinné (1925)
- J. Vaněk: Moderní vazačství květin (1928)
- J. Vaněk: Pomologie (1930)
- J. Vaněk: Naše jiřinky (1931)
- J. Vaněk: Lidová pomologie I. – X. díl (1935-1947)
- J. Vaněk: Více zeleniny v zahradě (1940)
- J. Vaněk: Alpinum v zahradě (1941)
- J. Vaněk: Pěstujte ovocné stromy v nádobách (1941)
- J. Vaněk: Minulost, přítomnost a budoucnost čs. Ovocnictví (1945)
- J. Vaněk: Co má každý vědět o ošetřování ovocných stromů (1947)

Posledním Vaňkovým dílem, které vydal, bylo velkolepé „Zahradnické květinářství“, na němž spolupracoval s dalšími dvacet odborníky. Vyšlo v roce 1949. V tomto roce byla činnost nakladatelství ukončena.

VI.IV. VAŇKOVY ČASOPISY

Za své opravdu životní poslání považoval chrudimský Josef Vaněk všestrannou publicistickou činnost. Věnoval se jí pak téměř celý život z nejušlechtlejších pozic jako časopisecký i knižní autor a redaktor.

Odborné články začal Vaněk psát už v roce 1905 v Reutlingen a uveřejnil je v *Českých zahradnických listech*, *Praktickém rádci* v Miloticích, *Hospodářském obzoru* v Kuklenách a v *Schule des Gärtner* v Drážďanech.

Když se vrátil z ciziny, působil roku 1909 jako spoluredaktor *Českých zahradnických listů* v Praze, kde získal značné zkušenosti. Po roce však odešel do Chrudimi a tam převzal od svého tchána a odborného učitele měšťanské školy Karla Kudrny, redaktorství měsíčníku *Zahrada domácí a školní*. Pod názvem *Školní zahrada* vznikl tento

časopis¹⁴³ původně jako čtrnáctideník. Vaněk jej přejmenoval na *Zahradu* a od září do června jej vydával opět dvakrát měsíčně.

Plných třicet šest let vycházel časopis za redaktorství Josefa Vaňka osmnáctkrát ročně – a dosáhl vysoké obliby u veškeré zahradnické i zahrádkářské obce. Uvážíme-li, že dříve bylo běžné odebírat např. jediné číslo pro místní spolek, které se potom v obci půjčovalo, představoval náklad osmi tisíců kusů, kterého *Zahrada* za první republiky dosáhla, opravdu nemalý úspěch a nevídanou popularitu.

Přes neustálou zaměstnanost ostatními zájmy a povinnostmi se Josef Vaněk věnoval obsahu a uspořádání každého čísla, i když se na spolupracovníky mohl spolehnout. Pouze za první světové války, kdy musel narukovat jako c. k. telegrafista, svůj redaktorský stůl opustil. Jinak je časopis, jehož ročníky se ještě v leckteré zahradnické nebo zahrádkářské rodině udržely, zajímavý dodnes. Očekávali bychom totiž, že Vaněk, který přece byl zároveň vynikajícím a velkým pěstitel, bude obsah listu věnovat do značné míry propagaci své práce a vlastních výpěstků. Avšak pravý opak je pravdou, nestranně a velkoryse poskytoval ve svém časopise místo co největšímu počtu odborníků. A tak se na stránkách *Zahrady* setkáváme s vysoce kvalifikovanými zprávami a články našich tehdy nejlepších botaniků, zahradníků, šlechtitelů, pedagogů, cestovatelů apod. Leckteré objevené stati nejednoho vysokoškolského profesora se ocitly poprvé v číslech Vaňkovy chrudimské *Zahrady*, aby přispěly k nevšední pestrosti a hodnotě časopisu.

Zahrada ovšem nebyla jediným Vaňkovým časopisem. Při své redaktorské práci velmi záhy poznal, že naše zahradnictví potřebuje list, který by umožňoval orientaci v nákupu a výměně semen, sazenic, roubů, hnojiv, nářadí, poznatků apod. Proto už v roce 1914 založil týdeník *Zahradnická bursa*, který sice za první světové války zakolísal, avšak vycházel nakonec celých dvacet sedm let. Tento druhý chrudimský časopis dosáhl brzy nákladu sedmi tisíc výtisků. Stal se ústředním orgánem mnoha zahradnických společenstev po celé republice, dále spolku Flora, podpůrného sdružení Roezl, Spolku vzájemně se podporujících zahradníků v ČSR – i dalších zahradnických organizací. List měl samozřejmě zcela jiné, a to vysloveně obchodní setkání. Značná, většinou převážná část obsahu, byla vytvářena inzercí, a to velmi různorodou a graficky zřetelně odlišovanou.

¹⁴³ 1906

V poměrech první republiky, kdy se uprostřed soukromokapitalistického podnikání udržovalo množství živností jen velmi obtížně nad vodou, představovala Vaňkova *Bursa* pro nesčetné drobné zahradníky nedocenitelnou pomůcku, která poskytovala především možnost všestranné orientace.

Oba Vaňkovy časopisy (*Zahrada* a *Zahradnická bursa*) zanikly z nařízení okupačních orgánů za druhé světové války. Mimoto existoval ještě další, třetí list, na kterém vydavateli velmi záleželo, avšak jehož osud se pro něho stal zklamáním. Tento měsíčník se jmenoval *Mladý zahradník*,¹⁴⁴ byl určen oborovému dorostu. V důsledku hluboké hospodářské krize, a tím i nezaslouženě nízkého odběru, jej musel Josef Vaněk po dvou ročnících s lítostí zastavit. Ani tento časopis neztratil dodnes na své aktuálnosti – a to jak z principiálního hlediska, tak i v tematice článků. Shledáváme se v něm s velmi přístupně formulovanými pracemi z nejrůznějších oblastí botaniky, pěstitelství, ale i kultury apod. Je zcela očividné, že vydavatel měl upřímně na mysli přispět v největší možné šíři ke vzdělání zahradnické mládeže, přičemž ke spolupráci přizval nejkvalifikovanější autory, jakými byli Josef Rublič, Oskar Smrž, Jaroslav Smolák, Eduard Baudyš, Josef Kořenský, Jan Vrba, Ctibor Blatný, Jan Böhm, Karel Kamenický a další. Ostatně ve velmi zajímavém a pokrokovém světle se v *Mladém zahradníku* představil sám vydavatel, a to nejen svým progresivním zájmem o dorost a zahradnické povolání, ale třeba i postojem k Sovětskému svazu. Zcela zřetelně to vyplývá třeba z článku *Učme se rusky*, jak jej Vaněk napsal a v říjnu 1930 uveřejnil v tomto časopise: *“již několikrát bylo v chrudimské burse poukázáno na to, jaký význam má pro nás Rusko... Neobyčejně úrodný a málo zalidněný stát má ohromnou budoucnost a nové, obrozené sovětské Rusko bude v budoucnu hrátí veledůležitou roli... Proto každý... necht' at' se ihned učí pilně ruské řeči. Rovněž dorost necht' si hledí Ruska, ... necht' zřídí ruské kroužky a pilně se učí ...”*¹⁴⁵ I když v posledním čísle *Mladého zahradníka* vydavatel a redaktor Josef Vaněk doufal, že se mu časopis podaří znovu obnovit, takové možnosti se v důsledku nerůstající politické krize nedočkal. Ani ostatní periodika po druhé světové válce nevydával. Přispíval však alespoň do jiných časopisů. Z jeho poválečných článků, které se objevovaly až do šedesátých let, uvedu alespoň studii o minulosti a budoucnosti našeho ovocnictví, která vyšla pod

¹⁴⁴ Vycházel pouze v letech 1930 -1931.

¹⁴⁵ Kopie vytržena z časopisu, bez datace a čísla strany, v soukromém vlastnictví rodiny Vaňkových.

názvem *Jako míšeňské jablíčko* v reprezentativním časopise ministerstva informací Československo.¹⁴⁶

VI. V. SBĚRATELSTVÍ

Velkou zálibou se Josefu Vaňkovi stalo sběratelství. Za celý svůj život nashromáždil obrovské množství různých předmětů, které měly jakákoliv vztah k přírodě.

Jeho již neuskutečněným snem bylo vybudování Zahradnického a přírodovědného muzea.

Herbářové sbírky, vedené již od studií, obsahovaly přes tři tisíce položek, dále pak sbírka hmyzu v počtu tři tisíce sto sedmdesát tři exemplářů, sbírka nerostů obsahující dva tisíce kusů hornin, minerálů, zkamenělin (jedinečnou se stala sbírka zkamenělých dřev – araukaritů). Nedílnou součástí tvořila i sbírka vycpanin ptáků a savců. Téměř každodenně používanou se stala sbírka fotografií o deset tisíc kusů, negativů a diapozitivů všeho pro zahradníky a zahrádkáře. Výstřižkovým způsobem byla vytvořena sbírka barevných obrazů rostlin všech druhů, čítající šest tisíc kusů (kolekce obsahovala starobylá vyobrazení z rytin, kolorované kresby, barevné fotografie, ruční malby ...). Samostatné oddělení představovala sbírka přírodnin (sbírka semen, šišek apod) a velmi neobvyklá sbírka přírodních kuriozit, jako např. zvláštní plody...

Josef Vaněk v soukromém životě podporoval vše krásné, zvláště pak malířství, sochařství, hudbu a divadlo. Dokladem toho byla i rozsáhlá sbírka malířských originálů našich nejlepších mistrů, dále sbírka různých starožitností a rukopisů či početná kolekce známek a mincí.

Ojedinělou a nejproslulejší sbírkou se stalo růžařské muzeum. Obsahovalo pět tisíc exponátů a bylo rozděleno na několik částí. První část – růže z přírodního a pěstitelského hlediska,¹⁴⁷ druhá část – růže v literatuře,¹⁴⁸ třetí část – růže ve výtvarném umění a uměleckém řemesle.¹⁴⁹

¹⁴⁶ V prosinci 1945.

¹⁴⁷ Obsahovala literaturu o růžích, fotografie a obrazy růží, doklady o výstavách.

¹⁴⁸ Obsahovala legendy, pověsti a básně o růžích, plakáty divadelních her a filmů s námětem růže, texty písní věnované růžím apod.

¹⁴⁹ Tvořila umělecká vyobrazení růží různými technikami, originály i reprodukce, pohlednice a exponáty s dominantním motivem růže z porcelánu, keramiky, kostí, skla, dřeva, talíře, plastiky, sošky, látky, šperky, nábytkové prvky a další.

Obrovské množství exponátů třídil teprve v posledních letech života, kdy měl na práci takového charakteru přece jen více času.

Do dnešní doby se bohužel ze všech jeho sbírek zachoval pouhý zlomek, vyjma exponátů, které byly po druhé světové válce zařazeny do sbírek pražského Národního zemědělského muzea, do jeho expozic v Kačíně a Lednici.¹⁵⁰

Vaněk shromažďoval pro svou potěchu rozmanité, zajímavé a užitečné věci, ale ne tak zcela jen pro sebe. Badatelům, zahradníkům, zahrádkářům, přátelům či dětem rád vždycky poskytl příležitost, aby mohli jeho sbírky shlédnout a využít. Vaňkovy kolekce nikdy nesloužily jako peněžní investice. Jeho sběratelství mělo tvůrčí a osvětový charakter. Vaňkovy sběratelské kolekce pochopitelně souvisely s jeho pěstitelstvím a sadovnictvím, a především jemu měly dále sloužit. O knihovně jako samostatném celku jsem se již zmínila, jen je třeba doplnit, že Josef Vaněk si po léta vedl velký herbář. V této práci navázal na preparaci rostlin, které shromažďoval jeho tchán Karel Kudrna. Neméně zajímavá byla jeho sbírka hmyzu, v níž měl již ve svých padesáti letech přes tři tisíce exemplářů. Převážnou část nashromáždil sám, aby mohl dobře sledovat a studovat přírodní rovnováhy apod. Nepostradatelnou a téměř denně používanou sbírkou se během let staly pečlivě utříděné kolekce fotografií a negativů. Brzy jich bylo přes deset tisíc a sloužily zejména při redakční činnosti. Zároveň však měly archivní charakter a když k nim přibyla ještě dvou tisícová kolekce diapozitivů, stala se tato část nepřetržitě využívanou osvětovou pomůckou.

Výstrižkovým způsobem nashromáždil Josef Vaněk mnoho tisíc nejrozmanitějších obrázků z rostlinné říše. V této kolekci se nalézala nejrůznější starobylá vyobrazení z rytin, kolorované kresby a jiné zvláštnosti – vedle barevných fotografií nebo ručních maleb ilustrátora chrudimských zahradnických publikací J. Pětivokého.¹⁵¹

Nejpozoruhodnější, největší a zřejmě naprosto ojedinělou sbírkou se během let stalo růžařské museum Josefa Vaňka. Tato kolekce sice nebyla nijak vystavena, pro její rozsah a různorodost to ani nebylo možné. Architekt byl velký milovník růží. Všiml si, že tato rostlina se stala snad nejčastějším motive z rostlinného světa používaným v umění, řemeslech i dalších lidských činnostech. Proto začal příklady takovýchto růžařských aplikací shromažďovat. Jeho museum mělo více než pět tisíc exponátů. V prvním oddělení – růže z přírodního a pěstitelského hlediska – byla nashromážděna bohatá

¹⁵⁰ Část sbírky se uchovává v současné době v domě Vaňkových.

¹⁵¹ Zhruba dvacet maleb se stále nachází ve Vaňkově pozůstalosti.

odborná literatura o růžích, katalogy specializovaných zahradnických závodů, fotografie a barevné obrazy růží, známých rozárií, dále doklady o výstavách růží, slavnostech na počest této květiny apod. Zajímavým se stal také druhý oddíl – růže v hudbě a literatuře. Tam Vaněk zařadil množství legend, pověstí a básní o růžích, dále plakáty divadelních her a filmů, které mají za námět růži, knihy s příslušně zdobenými vazbami, písně věnované této rostlině atd. Největším počtem položek se však vyznačovalo třetí oddělení – růže ve výtvarném umění a řemesle. Vždyť růže vskutku odjakživa představovala jeden z nejoblíbenějších výtvarných námětů. Soustředil příklady malířského zdobení růže nejrozličnějšími technikami, od klasického pojetí až k moderní stylizaci. Vedle originálu byly připojeny také nesčetné reprodukce, grafické listy, plakáty s vyznačenou růží, pohlednice, svatební oznámení. Několik set exponátů je z porcelánu, keramiky, kosti, skla, jsou tam dřevěné a skleněné nádoby, talíře či plastiky, sošky nebo reliéf, u kterých dominantní úlohu představovala růže. Také látky, šperky, bižuterie, bankovky, známky, zápalkové krabičky, nábytkové prvky apod., kde se vyskytovala aplikovaná růže, našly místo v přepestré kolekci.

Na tomto úseku mělo ovšem Vaňkovo sběratelství před sebou přímo nekonečné perspektivy. Obrovské množství položek, mohl Vaněk ovšem třídit teprve v posledních letech života, kdy měl na takovou drobnou a obtížnou práci přece jen více času. A Vaněk se skutečně kolem své sedmdesátky snad nejvíce zabýval sbírkami, neboť právě jimi zůstával, kromě přednáškové a další činnosti, v zajetí své pěstitelské profese.¹⁵²

Josef Vaněk se vyjímal i obrovskou láskou ke knihám. Vlastnil poklady až ze 17. století.

Odborná knihovna, kterou během let v zájmu vlastní vědecké i pěstitelské práce vybudoval, dosáhla počtu sedm tisíc svazků. Byla využívána při každodenní činnosti. Obsahovala všechny práce naší i světové pěstitelské literatury. Nejbohatěji bylo zastoupeno ovocnictví a pomologie, dále pak dendrologie, sadovnictví a další.

Celá knihovna představuje i v současné době z hlediska botanického vědění velmi cennou a jedinečnou sbírku.¹⁵³

Josef Vaněk vychoval mnoho tisíc zahradníků, byl průkopníkem a organizátorem českého ovocnictví. Posunul naše pěstitelství výrazně kupředu a to jak přímými výsledky svého díla, tak i svou neúnavnou pílí, čímž podněcoval svoje následovníky.¹⁵⁴

¹⁵² Šprecinger. Otakar: časopis *Záhradnictvo*, 11/1986, s. 524.

¹⁵³ Knihovna se stále nachází v původním složení v přidruženém domě rodiny Vaňkových.

VI.VI. SADOVNICTVÍ

Jako rozeného obdivovatele přírody a umění upoutávaly Josefa Vaňka v době jeho studijních let přednášky o zahradní architektuře snad ještě mnohem víc, než některé jiné předměty. Velmi často navštěvoval významnější palácové či zámecké parky, obdivoval se nejen pestrosti a vzrůstu vzácného rostlinstva, ale především celkové koncepci takových to areálů, vzájemnému ladění jednotlivých pater, návaznostem na stavby, terén, vodní plochy apod. Zároveň si uvědomoval, že na příklad veřejné sady v obcích, zejména u nás, toto umělecké sadovnické ztvárnění většinou postrádají. I ve větších městech zůstávaly parky, určené nejširším vrstvám obyvatelstva, často jenom pouhým shlukem květinových záhonů a nesourodě přerostlých dřevin. Zahrádky při rodinných domech, jejichž výstavba se od přelomu století začala zvýšenou měrou rozvíjet, pak už nemívaly vůbec žádné výtvarné pojetí.

Domácí literatuře o této problematice v době Vaňkova mládí prakticky neexistovala. Proto studiem cizojazyčných publikací, porovnáváním objektů při cestách či návštěvou několika proslulých lázeňských míst si Vaněk soustavně prohluboval svoje školní vědomosti o těchto otázkách. Ověřoval si obtížnost a složitost zahradního umění, které musí pracovat s neustále se měnícím a vyvíjejícím materiálem, je závislé na ročních dobách apod. Avšak tím více ho všechny tyto otázky lákaly a strhovaly.

Proto když se usadil v Chrudimi,¹⁵⁵ zřídil Josef Vaněk při redakci časopisu *Zahrada* zanedlouho také technologickou kancelář pro projektování a zakládání zahrad. Dlouho se jednalo pouze o formální záležitost, neboť několik formálních požadavků na jednoduché projekty snadno načrtl během psaní článků sám. Spíše však naléhavost promyšlených zahradních řešení ve svém listě propagoval, až se jeho myšlenky začaly ujímat. A tak po provedení několika vzorných, velkorysejších projektů veřejných sadů a domácích zahrad se potřeba odborného architektonického řešení takovýchto areálů začala vžívat. Vaněk získal spolupracovníky a technická kancelář, která nabývala na proslulosti, se na konec stala jakousi zvláštní uměleckou dílnou. Ze zásadních dispozic Josefa Vaňka, ale také z iniciativy a tvůrčí fantazie projektantů (např. V. Vávry) se rodily

¹⁵⁴ Vylíčilová. Simona: Výňatek z nedochovaných *Chrudimských vlastivědných listů*. Z výstavy k výročí zahradní architektury Josefa Vaňka. 2008.

¹⁵⁵ 1910.

návrhy, které většinou uváděli v život rovněž chrudimští sadovníci. Mezi nimi vynikli M. Diviš, Josef Mach a J. Tomek.

Celkově podepsal Josef Vaněk za necelé desítky let této činnosti přes čtyři tisíce projektů, z čehož většina byly soukromé zahrady, navrhovány byly však i sportoviště, lázeňské areály a výstaviště.¹⁵⁶

Působnost architekta Vaňka byla v tomto směru za první republiky největší, a na víc dala podnět ke vzniku dalších projekčních středisek, nehledě na to, že projektanti staveb, komunikací apod. si postupně zvykli na souběžně kvalifikované řešení přílehlé zeleně. Vaněk to například sám podporoval tím, že v časopise *Zahrada* i nadále občas uveřejňoval odborné články tohoto druhu, anebo vzorová řešení. V rámci své publicistické činnosti Josef Vaněk napsal a vydal knihu *České zahrady* – s důkladně propracovanými příklady nejrozmanitějších sadovnických úprav.¹⁵⁷ Šlo o zcela průkopnickou práci u nás. Byla pojata v domácím duchu, ovšem ani dnes neztratila svou platnost a význam.¹⁵⁸ Některé projekty, které Vaněk navrhl i proved, měly značný význam a vzbudily opravdovou pozornost. Šlo například o sadovnické úpravy v Praze na Barrandově, které měly rozlohu padesát hektarů a jejichž důkladná, ale velmi působivá realizace zabrala více než dva roky. Tamní květinové terasy byly potom často vyhledávány odborníky i ze zahraničí – a leckde alespoň rámcově napodobovány. Rovněž veřejné sady v Nových Zámcích a Prievidzi se řadily k Vaňkovým nejzdařilejším architektonickým výtvorům, nehledě na svého druhu opravdu jedinečný projekt botanického okrsku při Slovenském národním muzeu v Martině – se skvělými vodními partiiemi. Z několika zahraničních Vaňkových zahradnických projektů pak lze uvést především státní park v Bělehradě – Topčideru.

Touto svou praktickou činností, dále prostřednictvím časopiseckých článků o zahradní architektuře a konečně i vydáním dvoudílné knihy Vaněk vyvolal v život i další instituce, které se těmito otázkami začaly zabývat. V širší veřejnosti probudil zájem o umělecké sadovnictví, které dříve zůstávalo záležitostí jen panských sídel nebo nanejvýše lázeňských míst.

Je důležité si uvědomit, že Vaněk nenavrhoval a nezřizoval pouze větší veřejné sady nebo okrasné zahrady. Vždyť i menší smíšená zahrádka s květinami, ale i ovocem a

¹⁵⁶ Celkový výčet míst, adres, rozměrů, cen a tehdejších majitelů projektovaných zahrad má ve vlastnictví Jaroslava Vaňková.

¹⁵⁷ První díl vyšel roku 1920, druhý díl roku 1925.

¹⁵⁸ Měla jsem možnost z tohoto díla čerpat a nahlédnout do něho, uloženo v Chrudimském muzeu.

zeleninou by měla být vždycky uspořádána tak, aby zároveň působila esteticky a sloužila k odpočinku i zotavení. Tak zněla ostatně jedna z hlavních a vsutku progresivní sadovnických zásad architekta Vaňka.¹⁵⁹

VI. VII. ŠKOLKAŘ A PĚSTITEL

Na jednom z předních míst z celoživotního Vaňkova díla bylo vždy ovocné školkařství. Přílnul k ovocnářství už v dětství, vlivem otce, poměrů v rodné vsi apod. Snad proto se později zabýval výnosností ovocné výsadby, že si dobře pamatoval, jak silně záviselo na této doplňkové úrodě živobytí drobných zemědělců, ale i ostatní chudiny na venkově.¹⁶⁰

K ovocnému školkařství však Vaněk přistupoval také z historických hledisek. Studium literatury mu velmi podrobně odhalilo světový i domácí vývoj.

Poznatky, které Vaněk získal četbou, byly nesmírně rozsáhlé. Vždyť právě například v roce jeho narození¹⁶¹ vydal pomologický ústav v Tróji přehled jeden tisíc šest set padesát ovocných odrůd, které rostly v jeho zahradách. Avšak tento seznam charakterizoval i situaci u pěstitelů. Ovocnářství našich zemí bylo sice tradičně na výši, ale přesto je poškozovala zejména roztržitost a nevhodnost některých sortimentů, kterou bylo nutné postupně odstraňovat. Do řešení tohoto dlouhodobého úkolu se ještě před první světovou válkou pustil také Josef Vaněk. Zřídil školku, kterou zásoboval zahrádkáře perspektivními a kvalitními ovocnými výpěstky. Byla výsledkem jeho cílevědomého úsilí na tomto úseku. A tak především Vaňkovou zásluhou bylo u nás rozšířeno pěstování několika velmi cenných odrůd. Uvedu např. Ontáριο a Matčino, které dávno zdomácněly. Zkoušel i některá jiná: Hladíkovo přeúrodné, Hájkovu muškátovou renetu, Wagenerovo, Black Ben, Rome Beauty, Steymar, Vinesap a četná další, nakonec se však jeho nejúspěšnějším stala jablka Red Delicious a trvale perspektivní Golden Delicious. Věnoval se i dalším druhům ovoce. Ze švestek dosáhla např. vysoké obliby Vaňkova úrodná ranná.

Josef Vaněk patřil také k novodobým propagátorům zákrskových stromků a také dalších rozmanitých tvarů – svislých a vodorovných kordonů, palmet – což jsou dnešní ovocné stěny. Opět tím vycházel vstříc zejména potřebám a možnostem drobných

¹⁵⁹ Špecinger, Otakar: časopis *Záhradnictvo*, rub. Velké životy, 7/1986, s. 330 – 331, Kralupy n./Vltavou.

¹⁶⁰ Ústní podání J. Vaňkové, 15. 12. 2010.

¹⁶¹ 1886

zahrádkářů. Sortiment odrůd, které Vaněk doporučoval, byl dostatečně bohatý a vyplýval z pokusné činnosti, které sloužila zvláštní mateční zahrada. Byla v ní široká sbírka sortimentů z celého světa, např. i výpěstků I. V. Mičurina ze Sovětského svazu, které byly získávány od poloviny třicátých let.

Od Vaňka, který dbal nikoli na komerční, ale především na prestižní stránku svého školkařství, mohli proto ovocnáři i držitelé zahrádek získávat nejvhodnější výsadbové materiály. Kladně se to projevilo v českém ovocnářství zejména po mrazové kalamitě z roku 1929, kdy museli být obnoveny zhruba dvě třetiny těchto dřevin. Právě tehdy pomohly v obrovské míře chrudimské školky.

Josef Vaněk se ovšem věnoval také okrasnému školkařství, ve kterém zavedl některé nové a velmi vzácné listnáče a konifery. Počet stromů a dřevin, jimiž se pěstitelsky zabýval, představoval několik set položek. Ve sklenicích Vaněk pěstoval pokojové květiny a během doby také kaktusy a exotické zvláštnosti. Sortiment trvalek, alpinek¹⁶² a jirín, kterými se Vaněk ve zvláštní zahradě neobyčejně důkladně zabýval, byl mimořádně rozsáhlý. Méně se již věnoval pěstování a šlechtění růží, si Vaněk založil alespoň museum této královny květů, ale i jeho rosarium bylo obdivuhodné.

Je doslova neuvěřitelné, kolika nerozmanitějšími rostlinami se Vaněk, nehledě na další práci, zabýval. Četnosti tu šly vesměs do mnohatisícových položek. Avšak písemná pozůstalost potvrzuje, co vždycky prohlašovali Vaňkovi spolupracovníci. Že totiž, dokud nebyl nějaký problém ukončen, nosily všechno v hlavě. Ale věci se přece měnily, vyvíjely! Ani moderní počítač by zřejmě nebyl lepším organizátorem a koordinátorem chrudimského zahradnictví, než býval sám Josef Vaněk, člověk zcela unikátního formátu, člověk, který byl znám obecně svojí dobrotou a dobrosrdečností, ovšem v jednom naprosto nesmiřitelný a to, když šlo o kvalitu a přesnost pěstitelské práce. Sám nikdy na nic nezapomínal. Přečtěme si na příklad jeho *návod k sázení ovocných dřevin*,¹⁶³ který zároveň představuje příklad Vaňkova odborného textu, jakých ovšem napsal tisíce stran: *“Stihne – li zásilku stromů na cestě mráz, je nutno obaly uložit v chladně, mrazuprosté, nikdy však teplé místnosti. Vhodný jest sklep, studený skleník apod. Dráty na obalu se uvolní a dřevina se ponechá zvolna tak dlouho, až zvolna rozmrzne. Potom se stroma za příznivého počasí buď do země založí, nebo přímo sázejí. Takto ošetřené mrazem neutrpí. Příímý styk zmrzlých kořenů se vzduchem působí na stromky velmi škodlivě. Kořen vesměs*

¹⁶² Vytrvalá rostlina pěstovaná na zahradních skalkách, v tzv. alpínu.

¹⁶³ Vyjmuty z jeho deníku jako nedokončená příprava odborného textu, bez datace, nečíslované strany.

nesmí býti dlouho na vzduchu, proto také před koupí stromů na trhu varuji. Před sázením se kořeny ostrým nožem seříznou. Jsou – li hnědé, tedy až na zdravé dřevo. Také koruna se seřízne, a to nejméně o jednu třetinu. Seřezaný strom se namočí v kašičce čisté zeminy (bez kravince a močůvky) a hned zasadí. Na kořeny, ani pod ně, se nesmí žádný hnůj dávat. Sázení se nesmí hluboko, pouze tak, jak stromek stál ve školce, tj. Po kořenový krček. Hluboko vsazené stromy zajdou nebo živoří. Po zasazení se důkladně zalijí čistou vodou (močůvka k nim první rok vůbec přijít nesmí) a povrch misky se pokryje zetlelým hnojem, což jest stromu velmi prospěšné, a to na podzim I na jaře.

Před zasazením musí býti do otevřené jámy zatlučen rovný, silný, dostatečně dlouhý (až po korunu sahající) kůl a stromek se k němu volně přiváže. Jest nutno pamatovati na sesednutí půdy.

Dojdou – li stromky zaschlé (delší dopravou za horka), rozbalí se ihned, v kořenech seříznou a postaví přes noc do vody. Takto opatřené stromky jistě porostou.

Hlavní podmínkou dobrého zdaru pro stromky jest: 1. Správná podložka a volba dobrých odrůd, 2. Chudá půda ve školce, 3. Chraňte se stromků z přehnojených školek!”¹⁶⁴

Těchto několik odstavců z pera Josefa Vaňka nám dává možnost nahlédnout alespoň co nejstručněji do jeho pěstitelských způsobů a zásad, které ostatně, jak sami můžete posoudit, platí dodnes. Avšak Josef Vaněk je dovedl formulovat a také v nejširším měřítku uplatňovat.¹⁶⁵

VI. VIII. ŠKOLKAŘSKÝ PODNIK JOSEFA VAŇKA

Josef Vaněk byl vyzbrojen vědomostmi získanými návštěvami zahradních škol a závodů doma a hlavně v cizině,¹⁶⁶ vytkl si za úkol vybudovat v Čechách závod podle zahraničního vzoru. V tehdejší době se zraky všech obracely hlavně k německému zahradnictví, kam plynula většina peněz za plány, knihy a rostliny. Je sice pravdou, že v tehdejší době už několik závodů u nás stálo, ne však v takovém stylu a rozsahu, aby vedle dobrého zboží náležitou propagací dovedli vynutit respekt k vlastním výpěstkům a věřili jejich české práci.

¹⁶⁴ Tuto přesnou formulaci použil několikrát i ve své soukromé korespondenci svým přátelům, kteří žádali odbornou radu.

¹⁶⁵ Špecinger. Otakar: časopis *Zahradnictvo*, 2/1986, Kralupy n. Vltavou.

¹⁶⁶ 1911

Jako nejvhodnější místo pro tento úkol byla zvolena Chrudim, město se školskou tradicí, vhodným klimatickým a půdním položením.¹⁶⁷

Protože tehdy zakladatel neoplýval pozemskými statky, jen ideály, musel začít pomalu a skromně. Na zakoupených dvou korcích, takřka neplodných pozemků, byl dán základ budoucím podnikům. Vystavěný dům na těchto pozemcích sloužil vedle obydlí za redakci a administraci časopisu *Zahrada domácí a školní* a technické sadovnické kanceláře. Na pozemku bylo nutné umístit vedle školek i malé květinářství s malým skleníkem a padesáti pařeništními okny, vedle perenařství.¹⁶⁸ Mateční sbírky stromů a keřů pro nedostatek místa bylo nutné osadit provisorně hustě, aby tak do poměrně malé plochy byl vtěsnán co největší počet druhů a odrůd. Světová válka toto provisorium s matečním sadem značně prodloužila.

Prvními odběrateli jak zboží, tak časopisu *Zahrada domácí a školní* byli hlavně učitelé. Spokojenost této uvědomělé občanské třídy byla pak vedle bohatých ceníků a výstav největší reklamou na podnik.

V těchto skromných začátcích se zrodila i *První česká zahradnická bursa*, časopis velkého, do této doby nedoceněného národohospodářského významu, pro zahradníky. Několik hodnotných knih, sepsaných a vydaných šéfem podniku, dalo základ naší české odborné literatuře a odpoutalo tak částečně pozornost od literatury německé.

Hodnotnými články v časopise *Zahrada domácí a školní* a účelovou propagací bylo slibně a silně posíleno vědomí široké veřejnosti, že před založením jakékoli zahrady je nutné se obrátit pro návrh a spoluúčast ke skutečnému odborníkovi, zahradnímu architektovi. Vrcholným uznáním české práce v projektech bylo ve vídeňské soutěži za nejlépe navrženou rodinnou zahradu získání druhé a páté ceny. Založením mnoha desítek zahrad a veřejných, výstavních a rodinných sadů po celém tehdejším rakouském území, bylo skvělou reklamou pro budoucnost a uznáním skutečné hodnotné práce a kvalifikace v projektech.

Slibně se vyvíjející podnik před nutným rozšířením postihla světová válka, která vývoj podniku zabrzdila narukováním architekta Vaňka a většiny personálu. Ale ani tehdy závod neklesl.¹⁶⁹ A byl na předválečné výši udržen. I přes válečné peripetie byl Vaňkův zájem stále vysoký. Personál stále vzpomínal na rozkazy z fronty ohledně postupu

¹⁶⁷ Až později se plně ukázalo jak hlavně pro školky to byla šťastná volba.

¹⁶⁸ Perena – vytrvalá rostlina, trvalka.

¹⁶⁹ Díky obezřetnému vedení Vaňkovy manželky.

managementu udíleného do podniku.¹⁷⁰ Vaněk z fronty také občas projektoval. Několik projektů zahrad se zrodilo v miniaturních místnostech telefonní ústředny generálního štábu na frontě. Také veškeré články pro *Zahradu* byly tehdy z fronty od architekta zasílány.¹⁷¹

Opravdový rozmach závodu nastal teprve jeho návratem z války po prohlášení československé samostatnosti.

Tento rozmach závodů nelze v poválečných letech ani dobře vyjádřit. Specializací jednotlivých oborů, vedených samostatně a odděleně, rostlo takřka den ze dne veliké hodnoty.

Školkařské podnikání, soustředěné na špatných a větraných půdách, na západ a sever Chrudimě, zaujímá dnes přes sto korců plochy. To, co lze jen stromem, křovinou, jehličinou označit, všechno se na uvedené ploše pěstuje v bohatém počtu co do množství kusů, tak odrůd a druhů.¹⁷²

Chrudimské stromky mají dnes jedinečnou pověst a to nejen v České Republice, ale i za hranicemi. Dokladem toho jsou každoročně se opakující vagónové zásilky do Litvy, Polska, Rumunska, Chorvatska, Rakouska aj. Příčina úspěchu školkařství vězí v dobré organizaci, poctivosti a reálnosti. Hlavně co se týče vhodných podložek a správných odrůd. Zvláště pak tvarové chrudimské stromky mají ve světě jedinečný zvuk.¹⁷³

Květinářství, perenářství a jiřinkářství se odstěhovalo v krátkém čase po převratu na plochu deseti korců na jih od Chrudimě.¹⁷⁴ Celá řada moderně vybudovaných skleníků a pařníků, opatřenými všemi technickými vymoženostmi¹⁷⁵ postavily tento druh podnikání na moderní technický základ.

Perenářství, které je nejdůležitější složka tohoto oddělení dodává hlavnímu podniku ročně kolem půl milionu sazenic všech snad existujících odrůd a druhů peren a alpinek. V jiřinách se udržuje sbírka kolem pět seti odrůd a pěstují se vedle hlíz pro export, hlavně nové varianty, které závod za několik desítek let vypěstoval. Dobrá organizace, podnikavost, bohaté sortimenty, přesnost a obchodní svědomitost jsou hlavními tvořivými elementy.

¹⁷⁰ Z dopisu zasláného p. Vaňkové (bez jakékoli datace) personálem Vaňkova závodu, dopis je dodnes v soukromém vlastnictví Vaňkovy rodiny.

¹⁷¹ Vždy uveřejněny v časopise *Zahradu*, ovšem bez identifikace, že jde o korespondenci z fronty.

¹⁷² Takto vystavěné plochy v Chrudimi jsou většinou udržovány dodnes.

¹⁷³ Vaňkovy školky do dnešní doby sídlí na původním místě, tj. Čáslavská 795, Chrudim.

¹⁷⁴ O volbě tohoto místa rozhodly výhodné vodní a půdní podmínky.

¹⁷⁵ Ústřední topení, umělé zadešťování, vlastní elektrárna atd.

Rozvíjející se podnik si také vynutil vybudování hospodářství v souvislosti s obděláváním půdy, s přepravami výpěstků a zásobováním zaměstnanců. Potřebné budovy pro hospodářství, garáže pro auta a motorové obdělávací stroje a účelné byty pro značný počet zaměstnanců k založení rodin si vyžádalo značný finanční náklad.

Zakoupením sousedního domu byl nutnou adaptací získán podniku pracovní a reprezentativní stánek. Vedle bohaté pracovny a knihovny v něm byla umístěna technická kancelář pro zahradní architekturu, redakci a administraci.

Vyvíjela-li se zahradní architektura v samých počátcích podniku před válkou, nelze přehlédnout její rozmach v letech poválečných. K posouzení technické kanceláře stačí uvést k dokonalé představě, že do konce roku 1939 bylo vypracováno dva tisíce tři sta šedesát projektů.¹⁷⁶ Sta pochvalných uznání v tomto směru od zákazníků vyjádřila plné uspokojení. Jedinečnou popularitu odvětví zahradní architektury získalo jednak prvenství v tomto oboru u nás, hodnotné projekty, solidní provedení základů a dobrá účelná propagace.

Vykonal-li šéf Vaněk obrovskou a záslužnou práci na poli zahradního podnikání, tím záslužnější je jeho literární a nakladatelská činnost, kterou bude schopna teprve budoucnost náležitě ocenit. Nešetřil finančních prostředků a času, který patřil rodině a odpočinku, psal a vydával knihy,¹⁷⁷ z nichž tu lepší většinu sám sepsal. Některá díla vybavil obrazem a slovem tak, že ani podobná díla jiných národů s nimi nemohou konkurovat. Časopis *Zahrada domácí a školní* přeměnil na *Zahradu*, kterou svými spisovatelskými, odbornými a organizačními schopnostmi přivedl na úroveň podobných časopisů větších zemí. Byl to on, který vybudoval pevný základ české odborné literatury a postavil si tak svůj pomník.

¹⁷⁶ Z nichž je většina ve Vaňkově pracovně založena.

¹⁷⁷ Vydal přes padesát kusů knih.

VII. JOSEF VANĚK, JEHO SPOLUPRACOVNÍCI

A JEHO UMĚLEČTÍ PŘÁTELÉ

Během své mnohaleté a velmi rozvinuté působnosti přicházel Josef Vaněk do styku s nepředstavitelně širokým okruhem lidí žijících nejen v jeho oklízí, ale i v Praze a na mnoha dalších místech. Každého člověka přitom ze zásady ctil a respektoval, ať už byl vzájemný vztah jakýkoliv. Se zahradnickými odborníky a vědci ho spojovaly společné praktické a teoretické zájmy, problémy a cíle. Někteří z nich se stali jeho stálými spolupracovníky a k mnohým ho poutalo skutečné přátelství.

Josef Vaněk si především hluboce vážil všech poctivých pracovníků chrudimského pěstitelského závodu. Z těch, kteří v něm působili celé desítky let a obětovali zahradnické profesi doslova celý život, lze vyzvednout např. Fr. Zemana, Jos. Macla, B. Vávru, M. Diviše, F. Janalíka, A. Lantu, J. Suchorukovou, B. Tomka, byla jich však ještě dlouhá řada. Spolupráce a styky Josefa Vaňka se týkaly botanických otázek, šlechtitelství, boje proti chorobám a škůdcům, sadovnictví, obecného zahradnictví a dalších oborů. Šlo přitom jak o praktickou spolupráci, tak zároveň na příklad o autorské příspěvky do Vaňkových časopisů apod. V tomto směru lze na jednom z předních míst uvést vynikajícího botanika Karla Kavinu (1890 až 1948), profesora Českého vysokého učení technického v Praze, který se zabýval především tajnosnubnými rostlinami apod. Vaňkovým opravdovým spolupracovníkem a skutečným přítelem pak byl univerzitní profesor Karel Domin (1882 – 1953), přednosta botanického ústavu Karlovy univerzity, jehož obrovské práci na floristickém výzkumu republiky se chrudimský pěstitel nesmírně obdivoval.

Také další dva univerzitní profesory Vaněk nesmírně ctil a i oni si ho vážili. Byli to botanici Jaromír Klika (1888 – 1957) a zejména Bohumil Němec (1873 – 1966), zakladatel československé experimentální cytologie¹⁷⁸ a vědec evropského formátu. Mimořádný Vaňkův zájem o boj proti škůdcům a chorobám ovocných dřevin ho pak sblížil s vynikajícím českým fytopatologem¹⁷⁹ Ctiborem Blatným, a s jedním ze zakladatelů tohoto vědního oboru u nás, profesorem Vysoké školy zemědělské Jaroslavem Smolákem (1882 – 1971).

¹⁷⁸ Studium buněk, jejich struktur a procesů, které s nimi bezprostředně souvisí.

¹⁷⁹ Studium a zkoumání buněčných struktur, jejich pitvání a rozbor.

Dalšími přáteli a dobrými spolupracovníky Josefa Vaňka se v průběhu let stali někteří význační zahradníci. Jmenovat lze především pardubického Oskara Smrže (1885 – 1938), autora skvělých knih. Ten v roce 1930 přišel v konkurenčním zápase o svůj závod a tím ztratil základnu pro badatelskou činnost, takže v zatrpklosti odešel do Prahy a nestýkal se už zřejmě vůbec s nikým. Naproti tomu až do své smrti zůstal s Vaňkem ve vřelém vztahu libochovický sadovník Josef Rublič (1877 – 1953), který se stal po druhé světové válce generálním inspektorem státních zahrad a parků.

Z korespondence lze poznat, že po léta trvalo velmi pozoruhodné přátelství mezi Josefem Vaňkem a botanikem, cestovatelem po americkém kontinentu a sběratelem i pěstitelem kaktusů Alberto Vojtěchem Fričem (1882 – 1944). Chrudimský pěstitel si u pražského držitele vily Božínky dokonce objednal rozsáhlý herbář kaktusů a sukulentů, který se ovšem Fričovi pro nečekanou smrt už nepodařilo dokončit. Toto přátelství založené na opravdu hlubokém vzájemném pracovním respektu, však bylo udržováno převážně písemnou formou.

Z dalších odborníků, s nimiž Vaňka poutalo trvalé přátelství, můžeme jmenovat ještě např. fytopatologa Bohumila Starého, pomologa Jana Říhu, univerzitního profesora Bohumila Kavku, známého pěstitele růží v Blatné Jana Böhma a zařadit bychom mohli i ostatní autory knih vycházející ve Vaňkově chrudimském nakladatelství. Také pomolog Karel Kamenický byl velmi oddaným přítelem Chrudimi.

Vaňkovy vztahy se ovšem neomezovaly pouze na naše země, nýbrž rozvíjely se také s některými zahraničními závody, výzkumnými ústavami apod. Šlo o styk s odbornými kruhy v Německu, Holandsku, Francii, Spojených státech severoamerických, Kanadě, Bulharsku, Jugoslávii, Polsku, Rakousku, Švédsku a Švýcarsku. Velmi pozoruhodným a plodným způsobem se vyvinuly vztahy Josefa Vaňka k některým místům Sovětského svazu. V roce 1932 zahájil čilou korespondenci s komunou Reflektor v Saratovské oblasti, se kterou si vyměňoval literaturu a posílal jí časopis *Zahrada*. Dostával tak prvé a velmi zajímavé informace o sovětském šlechtitelství apod. V roce 1936 pak začal korespondenci s Výzkumným ústavem A. V. Mikojana v Krasnodaru. Došlo opět k výměně knih a časopisů. Vaňek se mohl seznámit s dalšími podnětnými pracemi sovětských autorů z oboru zahradnictví – a zejména důkladně s pěstitelskými úspěchy I. V. Mičurina (1855 – 1935). Do Chrudimi se podařilo získat některé výpěstky tohoto sovětského biologa a šlechtitele jednak přímo ze SSSR, jednak od Josefa Rubliče z Libochovic, který je obdržel a zkoušel už dříve. Vaňek potom zařadil výsledky svých

návazných prací do X. dílu své *Československé lidové pomologie*, která vyšla roku 1947 a kde říká: „*Mičurinovy odrůdy nemají pro naše poměry svojí hodnotu zvláštního významu, poněvadž máme odrůdy mnohem cennější, pro naše poměry vhodné. Avšak jest nesporné, že Mičurinovy odrůdy mají obrovský význam pro severní Rusko a Mičurin svým cílevědomým postupem a programem, tj. vypěstovati odrůdy, dařící se i v sibiřských krajích, prokázal Sovětskému svazu neocenitelnou službu, neboť je jisto, že z těchto odrůd, pro sibiřské kraje vhodných se postupně v budoucnu dají vypěstovati zase jiné, nové, případně vhodnější odrůdy. Pro nás má hlavní význam Mičurinův způsob křížení, neboť nám ukázal směrnice, jak se má postupovati, aby se docílilo určitých výsledků – a to je to nejhlavnější.*“

V této Vaňkově knize, kde jsou podrobně popsány nejdůležitější Mičurinovy výpěstky, můžeme dnes spatřovat vzácný doklad o začátcích vzájemné poválečné výzkumné spolupráce mezi naší republikou a SSSR, kterou přátelé a spolupracovníci Josef Vaněk a Josef Rublič zahájili už v několikaletém předstihu.¹⁸⁰

Veliká láska k přírodě a sadovnictví způsobila, že pěstitel a zahradní architekt Josef Vaněk měl po celý svůj život velmi vřelý vztah k výtvarnému umění a ke krásnému písemnictví. Během let přišel do styku s mnoha představiteli naší kultury a s některými z nich se opravdu spřátel.

VII.I. VÝTVARNÍCI

Ze sochařů to byli především Břetislav Benda a zejména František Bílek (1872 – 1941), kterému Vaněk pomáhal se zahradním řešením domu v Chýnově i vily v Praze. Avšak nejvíce bylo malířů, jednak pražských – a potom i těch, kteří byli nějak spjati s jihovýchodními Čechami.

Jejich seznam by byl opravdu dlouhý. Uvedu alespoň některé: Alfons Mucha, milenec Českomoravské vysočiny František Kaván, Vaňkem zvláště obdivovaný Václav Špála, Josef Jambor, Vincenc Beneš a Miloslav Holý. Ovšem také František Emler, Gustav Porš, František Bukáček, František A. Jelínek a jiní výtvarníci přicházeli občas, aby s Vaňkem porozprávěli o svém i o jeho kumštu. Nesmím pak zapomenout na skromného,

¹⁸⁰ Špecinger, Otakar: časopis *Záhradnictvo*, s. 428, 9/1986, Kralupy n. Vltavou.

neznámého, ale vynikajícího malíře J. Pětivokého, který nedostižným způsobem maloval barevné obrázky ovoce pro Vaňkovu *Československou lidovou pomologii*.¹⁸¹

VII.II. SPISOVATELÉ

Také přehled spisovatelů, s nimiž se chrudimský Vaněk stýkal, je obdivuhodný. Uvedu především Aloise Jiráka, který svoji milovanou zahradu v Hronově ošetřoval právě s přátelskou pomocí Josefa Vaňka. Avšak za přispění chrudimského pěstitele zahrádkařili také jiní významní představitelé naší poezie a prózy: Ignát Herrmann při vilce v Řevnicích, Karel Čapek v Praze a ve Strži u Dobříše, F. X. Svoboda, Josef Holeček, Josef Jahoda, J. S. Machar, Petr Bezruč, Emil Vachek, Jan Havlasa, S. K. Neumann, ale zejména se s Vaňkem a jeho rodinou spřátelila Marie Majerová. Ale i další spisovatelé Fr. Sekanina, P. Moudrá, F. S. Procházka – velmi ctili Josefa Vaňka. Nesmím zapomenout na Jana Vrba.

Josef Vaněk např. několikrát navštívil v Hronově Aloise Jiráka – a výměna dopisů od začátku dvacátých let až do mistrovy smrti dosáhla mnoha desítek listů. Dne 29. prosince 1920 například poslal Jirásek do Chrudimi s novoročním přáním část ilustrovaného románu *F. L. Věk* s příslibem, že zbytek bude Vaňkovi věnován ihned po vytištění. Jindy mu napsal:

“Krásné Vaše dílo, má zahrádka, bude mi Vás stále připomínat”

Jeden z velmi pěkných dopisů je z 2. dubna 1924. Alois Jirásek v něm Vaňkovi sděloval:

“Srdečně Vám děkuji za Smržovo dílo, o kterém jsem četl v novinách a s kterým jsem se s Vaší laskavostí teď seznámil. Čtu v něm pilně a čtu v něm rád, s potěšením. Tyto “Dějiny” jsou utěšené, bez válek a násilí, vypravující poutavě jen o kráse, květinách, jejich osudech,

¹⁸¹ Podle slov p. Vaňkové, snachy architekta Jos. Vaňka.

plné zajímavých kulturně historických zpráv, s vřelým vztahem pro poesii a lidovou tradici. V těchto knihách je hojné potěšení i poučení. Ještě jednou: Srdečné díky!”¹⁸²

Byla to kniha *Dějiny růží a květin* od Oskara Smrže, kterou, jak jsem již psala, vydal Josef Vaněk v roce 1923.

Zmíním ještě pár soukromých dopisů mezi panem architektem a panem spisovatelem.

„Velectěný pane!

List, ve kterém jsem Vám poděkoval, za plán na mou zahrádku, dobře, doufám, došel. Užívaje Vaší vzácné ochoty, prosím, abyste mně dal zaslati keře a květiny, jež jsou vybrány dle Vašeho návrhu v plánu. Azalky a rhododendra jsem nevybral. Obáváme se, že by tu valně nešly. Nová, t. j. ve Vašem seznamu není, je lipka, kterou dám zaslat v předu do levého konta. Rád bych měl strom. Seznam posílám v tomto listu. Prosím, abyste nám dal vše brzo, možná li hned, zaslati. Doba pokročila a také počítáme, že musíme zase do Prahy. A rádi bychom, aby za naší přítomnosti vše se vysázelo. Začátkem října, v první polovici, hodláme odjet. Poroučeje se uctivě velectěné paní choti Vaší a Vám, jsem v upřímné úctě Vám oddaný Alois Jirásek“¹⁸³

„Velevážený pane architektke!

Milé Vaše psaní mne nemálo překvapilo. Vzácná Vaše laskavost mne velice těší, ale také jsem poněkud v nesnázích. Tolik pozornosti a laskavosti mně prokazujete a nevím, jak bych se Vám odvděčil. Krásné Vaše dílo, má zahrádku, bude mně je stále připomínati. Srdečné díky za vše, také za milé Vaše řádky. Vážím si toho a těší mne, že Vás mé dílo někdy potěšilo. Poroučeje se velectěné paní choti Vaší, pozdravuji Vás a jsem v upřímné úctě Váš oddaný Alois Jirásek.“¹⁸⁴

„Velevážený pane architektke!

Po Vaší včerejší milé návštěvě domluvil jsem se v své domácnosti, že psaní zahradníkovi do Josefova domů nebylo odesláno. Napsal jsem je, ale služebná na ně zapomněla. A tak jsme ho již neposlali. Spoléhám se na to, že v pondělí přijede Váš zřízenec a ten že zahrádku

¹⁸² Soukromá korespondence Josefa Vaňka.

¹⁸³ Hronov, 21. 9. 1920.

¹⁸⁴ Hronov, pondělí, 16. 10. 1920.

podle plánu upraví. Jsme tomu velice rádi a Vám vděční. Odpadne nám velká starost. Ten Váš muž bude mít pomocníka, mladého tovaryše zahradnického, jenž tento týden přijede domů do Hronova prve než nastoupí vojenskou službu. Jen o to prosím, abyste svého zřízence již v pondělí poslal, neboť čas našeho odjezdu se kvapem blíží. Co se té lipky týče, rozmyslil jsem se. Prosím, abyste ji neposílal, ale za ni abyste laskavě přidal k ostatnímu smuteční jasan. Ten dáme na místo té lipky.

Po Vašem živém výkladu o živém plůtku, seznal jsem, že je ho třeba. Prosím však, abyste dal ty keříčky, o kterých jste se zmínil. Jméno jejich jsem zapomněl. Ty keře, které máme za stavením, byly by, myslím, přece jen trochu těžké, a tak budou ty, které jste navrhl, lepší. Bud'te taky, prosím, té lásky a učiňte jak ve své velké laskavosti mně navrhujete. Poroučíme se Vám a velectěné paní choti Vaší v upřímné úctě Vám oddaný Alois Jirásek¹⁸⁵

„Velevážený pane architektke!

Ted', kdy zahrádka má je založena (...)¹⁸⁶ jak velkou laskavost jste mi prokázal. Srdečně Vám znovu děkuji za návrh a za vše, co jste zařídil pro založení mé zahrádky. Pan dovolil, jenž velmi horlivě pracoval, vykonal vše podle Vašeho návrhu přesně a dovedně. Vše vypadá pěkně a bude ještě sličnější až na jaře, až bude práce dokončena. Děkuji Vám a prosím, abyste si neobtěžoval poslati mně sem do Hronova účet za všechno zařízení a za všechno rostlinstvo, jež poté jste mi dal zaslati. Byl bych Vám velmi povděčen, kdyby se tak stalo brzo.

Poroučeje se Vám, všem v upřímné úctě Vám oddaný

Alois Jirásek¹⁸⁷

Avšak jméno autora knihy *Dějiny růží a květin* mě zároveň přivádí k dalšímu proslulému spisovateli, s nímž Vaňka poutalo mnohaleté přátelství – ke Karlu Čapkovi, neboť právě z jeho pera pochází předmluva, kterou Čapek napsal ke Smržově knize *Kaktusy a jiné sukulenty*.¹⁸⁸ Vyšla Vaňkovým nákladem.

Josef Vaněk vyměnil během pozdějších let s Karlem Čapkem ještě hezkou řádku dopisů, avšak onu vlastnoručně spisovatelem koncipovanou předmluvu ke Smržově publikaci uchovával provždycky jako vzácnou relikvii. Vážil si Čapkova přátelství a

¹⁸⁵ Hronov, 23. 9. 1920.

¹⁸⁶ Nečitelné písmo.

¹⁸⁷ Hronov, 3. 10. 1920.

¹⁸⁸ 1929, Sukulent- rostliny s dužnatými listy nebo s dužnatou osou a redukovanými listy.

uchovával například také dopis z 22. Června 1932, v němž mu Čapek psal: *“Dosud jsem neměl příležitost Vám poděkovat za kultury, které jste mi laskavě poslal. Udělal jste mi velikou radost – byl bych rád, kdyby Vás mé knižní kultury aspoň z polovice tak potěšily.”* To byla jistě veliká poklona chrudimskému pěstovateli...¹⁸⁹

VII.IV. HUDEBNÍCI

Je zajímavé, že v pozůstalosti Josefa Vaňka nenalezneme prakticky žádné doklady o jeho případných stycích s dramatickými umělci, hudebníky apod. Jako výjimku bych mohla uvést skladatele Jindřicha Jindřicha z Domažlic, s nímž se ovšem seznámil prostřednictvím Jana Vrby. A právě slova tohoto chodského spisovatele o Josefu Vaňkovi, napsaná k jeho padesátým narozeninám v roce 1936, mě zaujali. Jan Vrba tehdy sděloval:

“Obyčejně mne mrzí, když se dovídám, že některému z přátel se ten pátý křížek zavěsil na záda.

U přítele Vaňka je tomu jinak. Když jsem se dozvěděl o jeho hrozící padesátce, překvapilo mne, jak je tento prakticky účinný milenec mlád. Proto horalé, rolníci, pastevci a lesníci dosahují tak vysokého věku. Ale to jsou milovníci přírody, jejichž láska je sobecká. Příroda má však ještě jiný druh milenců, kteří se o svou lásku podělují s mnohými. Mezi ně patří přítel Vaněk. Měl by nám říci ke svému jubileu, kolik hektarů půdy proměnil v zahrady... kolik v nich vysázel štěpů, kolik růží, kolik květin. Teprve potom by se před našimi zraky objevil onen ohromný plán, na němž učinil zemi v naší vlasti krásnější, než byla dříve, potom teprve bychom pochopili, jak prosytil vzduch oblaky vůní – a kolik radosti nadělil dětem od jara do podzimu, vším tím rybízem, angreštem, jahodami, broskvemi, meruňkami, slívami, hruškami a jablky!”¹⁹⁰

¹⁸⁹ Špecinger, Otakar: časopis *Zahradnictvo*. str. 474, 10/1986, Kralupy n. Vltavou.

¹⁹⁰ Soukromá listina z pozůstalosti J. Vaňka.

VIII. VAŇKOVA PŘEDNÁŠKOVÁ ČINNOST

Jen málo odborníků vynikalo v naší zahradnické a zahrádkářské historii takovou všestranností jako Josef Vaněk.

Velmi dobře věděl, že za určitých okolností má pro pěstitele značný význam jednoduchá a jasná odpověď na konkrétní problém. Proto celý život vedl s nevšední obětavostí rozsáhlou poradenskou službu. Osobně a bezplatně (což v dřívějších dobách nebylo zvykem) odpovídal na nesčetné dotazy, které denně dostával poštou ze všech konců republiky. Nenechal nikdy bez povšimnutí jediný dopis, i když mu tato agenda zabírala spoustu cenného času. Největší důraz však kladl na živé slovo a osobní kontakt s pěstiteli. Zhruba za padesát let uskutečnil mimo Chrudim na tisíc přednášek, besed či praktických instruktáží. Opatřil si na dva tisíce diapozitivů (autorem byl opět Med. Diviš) pro epidiaskop¹⁹¹ či skioptikon,¹⁹² jejichž příslušnou část, podle dané tematiky, brával obvykle sebou. Tak projezdil téměř celou republiku, samozřejmě opět bez úhrady, ačkoli vzdálenější cesty zejména v pozdějších letech stály především hodně času i námahy.

Josef Vaněk byl schopen přednášet na jakékoli zahradnické a zahrádkářské téma. Hovořil zásadně bez písemných pomůcek – a během řeči promítal 50 až 250 obrázků (nejvíce při besedách o alpínkách či uměleckém sadovnictví). Převaha přednášek se týkala pěstování ovoce. Hovořil v nich o základních výkonech hnojení, řezu, sklizni a uchování ovoce. Nikdy nezapomínal upozornit na choroby a škůdce ovocného stromoví a keřů – a samozřejmě účinné ochraně. Radil také vhodný výběr odrůd pro příslušná prostředí, např. pro vyšší polohy apod.

Často přednášel o tvarovaných dřevinách, které považoval za nejproduktivnější především pro drobné zahrádkáře z nejšířších lidových vrstev. Propagoval proto všechny způsoby zákrsky, vřetena, kordony, palmety a další tvary – a hovořil např. s oblibou o pěstování ovocných stromů na zdech.

Vaněk také zařazoval přednášky o historii našeho pěstitelství, o okrasných zahrádkách, pěstování letniček, trvalek atd. Přitom od poloviny dvacátých let, kdy se už těšil mezi zahrádkáři a zahradníky značné popularitě, bývaly jeho besedy vždycky početně navštěvovány, leckdy i několika sty posluchačů. Velmi rád zajížděl i na

¹⁹¹ Přístroj na promítání diapozitivů i neprůhledných obrázků (např. pohlednic).

¹⁹² Druh obyčejného promítacího přístroje.

Slovensko, kde získal četné přátele zejména od poloviny třicátých let. Učitel A. Jablonský na to později vzpomínal:

„Keď navštívil architekt Vaněk roku 1934 Slatinku a zdržal sa tu niekoľko týždňov, mal som príležitosť poznať v ňom vedca. Obdivoval som nesmierne vedomosti botanické, geologické, ovocinárske a vobec prírodovedné....Pri prechádzkach v sadoch... nebolo sorty, ktorú by nepoznal, nebolo ničeho, o čom by sa nebol vedet rozhovoriť. Nie je jednostraným znalcom, ale vedátorom a svoje vedomosti neskrýva, lež dáva nám ich a to spôsobom praktika pre prax, čo je zrejmé zo všetkých jeho dielov...“

Vaněk navštevuje každoročně Slovensko. Nie je z tých, čo si dá ukázať v mestách pokrok, by potom súdili, č osa vykonalo pre Slovensko, lež ide do zapadlých kútov a tam skúma, poznáva, odtiaľ odnáša opravdivé dojmy. Nie je z tých, čo Slovensko poznajú z dialky, alebo z počúvania, čo potom majú úsudky nesprávne, lež je z tých, čo skúmajú bližšie a potom vynášajúc zdravý úsudok, posobia k bližšiemu bratrskému zblíženiu...“

A keď už o Slovensku je reč...Dal náv v slovenčině prvú podrobnú a praktickú ovocinársku knihu: „Jak dopestujeme hojnosť krásneho ovocia“. Populárne toto dielo vykoná svoju úlohu...jeho meno nevymizne z pamati občanov obce Slatinka n. B. a okolia: pre povznesenie zanedbaného ovocinárstva v našom kraji učinil veľkú hmotú obeť a tým zabezpečil pre budúcnosť živobytí chudobného ľudu.“

Zbývá zmínit se o kursech, které Josef Vaněk pořádal přímo v chrudimském zahradnictví. Několikrát za rok přijímal hromadné exkurse a leckdy prováděl i jednotlivé návštěvníky. Nelitoval času, jestliže viděl opravdový zájem o kterýkoli úsek pěstitelství, netrval ani na předchozím ohlášení. Jednou do roka zval sám do Chrudimi zahradníky a zahrádkáře ke svým proslulým kursům. Byly dvoudenní a pořádaly se vždy nejprve pro začátečníky – a za týden pro pokročilé. Těchto proslulých kursů uspořádal Vaněk od roku 1922 celkem 86 – a protože se přítomnost pohybovala v průměru kolem dvou set osob, zúčastnilo se jich mnoho tisíc posluchačů.

Tyto kursy měly ryze praktickou náplň. Vaněk přednášel o nejzákladnějších věcech, ale i o roubování a křížení. Účastníci prošli ovocnou i okrasnou školkou, květinovými záhony i skleníky. Vrcholným zážitkem pro ně bývala návštěva Vaňkova mohutného alpina, u kterého stál stranou také pověstný „kalich“. Byl to nízký, od země vytvarovaný stromek s 20 rameny. U této zákrskové jabloně odrůdy Hammerstein se pod vedením

Josefa Vaňka naučili tisíce pěstitelů ze všech končin republiky, jak správně zaštipovat tvarované ovocné dřeviny.¹⁹³

VIII. I. NA VEŘEJNOSTI I DOMA

Jednou z prvořadých a vskutku obdivuhodných vlastností chrudimského architekta Josefa Vaňka byla jeho neúnavná činorodost. Proto přibíral ke svým stěžejním úkolům všechno, co s nimi jakkoli souviselo. A jelikož byl rozeným organizátorem a dovedl se pro každou užitečnou záležitost doopravdy zapálit, zapojoval se po celý život také do veřejného dění, zejména jestliže šlo o rozvoj našeho zahradnictví a zahrádkářství.

Jako chrudimský občan pracoval Vaněk samozřejmě také na zvelebování života tohoto města. Stal se členem kuratoria tamní zahradnické školy, působil ve většině regionálních spolků a institucí, přispíval k tomu, že Chrudim patřila k nejpřednějším českým městům, pokud jde o vnější vzhled a celkové životní prostředí.

Josefu Vaňkovi ležel vždy na srdci především osud našeho zahradnictva, který nebyl v době první republiky nijak snadný. Zabýval se i problémy rozmáhajícího se zahrádkářského hnutí. Mnoho let zastával významné funkce ve všech vrcholných pěstitelských organizacích. Pracoval například v Zemské ústřední jednotě českých zahradníků a dal podnět k založení Svazu organizací československých zahradníků. Právě tak byla ale založena za jeho účasti Společnost přátel zahrady, sdružující pěstitelské venkovské spolky, z nichž byl po druhé světové válce ustaven Československý svaz zahrádkářů a ovocnářů, rozdělený dne do dvou národních svazů. Josef Vaněk však spoluzaložil např. i někdejší společnost pěstitelů jirín (dnešní DAGLA) a obdobný spolek růžařský. Ten byl sice za války rozpuštěn, ovšem lze je pokládat za předchůdce dnešního Rosa – klubu. Rovněž zcela samozřejmě působil Vaněk ve svazu perenářů a v našem prvním kaktusářském spolku v Praze. Při své přednáškové a časopisecké činnosti napomáhal i tomu, že se zakládalo mnoho zahrádkářských spolků v okresech anebo ve větších venkovských městech.

Už od roku 1920 propagoval myšlenku, aby se v maximální míře rozvíjelo zahradnické a zahrádkářské výstavnictví. Sám se podílel na mnoha výstavách, a to hned

¹⁹³ Špecinger, Otakar: časopis *Záhradnictvo*, s. 282, 6/1986.

v roce 1921 v Brně, a pak na pěstitelských expozicích, pořádaných v rámci vzorkových veletrhů od začátku třicátých let v Praze.

Potřebám obou hlavních složek československého zahradního pěstitelství věnoval Josef Vaněk opravdu mnoho energie a času, ačkoli zcela bezprostředně se ho tyto otázky většinou vůbec netýkaly. Nesl však těžce zejména tu skutečnost, že za první republiky proniklo do našeho pěstitelství velké soukromokapitalistické podnikání, které bezohledně poškozovalo i ničilo bezbranné drobné zahradníky.

Za všestranně bohatou činnost se Josefu Vaňkovi dostalo čestných uhnání. Na výstavách si vysloužil 84 diplomů a 23 medailí, převážně za pěstitelské úspěchy. Nesčetné instituce a spolky mu propůjčily čestné členství. Počínaje padesátinami v roce 1936 se jeho životním jubilejím dostávalo značné publicity a pozornosti. Nejvíc ho ovšem těšily pocty pracovního charakteru, zejména funkce v připravovaném zahradnickém muzeu, zvolení za řádného člena Československé akademie zemědělské v roce 1928 a volba člena hlavní redakce „Zahradnického slovníku naučného“ roku 1930, do něhož potom napsal veliký počet hesel.

Pěstitelská, vydavatelská, literární, veřejná a další bohatá činnost Josefa Vaňka byla samozřejmě umožňována vzácnou harmonií doma – v rodině a při odpočinku. Jeho práce se dnes a denně prolínala s domácností, s překrásným domovem, který vytvářela jeho v pravdě skvělá žena. Sám Vaněk byl příkladným manželem, oba žili především pro své tři děti. Dobré zázemí, kterému se takto Vaněk těšil, mu umožňovalo, že pracoval téměř neustále, bez odpočinku – a že i okamžiky klidu mohl využívat pracovním způsobem.

Tím jsem se dostala ke knihovně Josefa Vaňka, o níž jsem se zatím mohla zmínit jen velice stručně. Vaněk ji samozřejmě používal při své každodenní činnosti, v jeho pracovně musely být po ruce spisy, které mu pomáhaly při své odborné práci. Vaňkova knihovna byla v podstatě ojedinělou – svého druhu jedinečnou sbírkou, jakýmsi velikým, uceleným, vědeckým dílem.¹⁹⁴

V roce 1926 měla Vaňkova odborná knihovna 5160 svazků, do konce jeho života vzrostla na 7000 položek. Prakticky všechny rozhodující a předtím vydané práce naší a zejména světové pěstitelské literatury se mu podařilo získat do roku 1936, potom je už průběžně doplňoval dostupnými novinkami. V polovině třicátých let byly jednotlivé obory ve Vaňkově bibliotéce zastoupeny takto: botanika – 265 svazků, ovocnictví a

¹⁹⁴ Nevím přesně, kolikero knih čítá Vaňkových knihovna dnes, protože je v roce 2002 zasáhlo vystěhování do vlhkých prostor. Spousta knih je na restauraci, mnoho jich p. Vaňková rozpůjčila mezi zájemce o pěstitelství, ale stále dost literatury v dobrém stavu jim zůstalo.

pomologie – 716 svazků, růžařství – 120 svazků. Kaktusářství – 104, pereny, alpinky a letničky – 82, květinářství – 102, dendrologie – 110, sadovnictví – 290, choroby škůdci – 270, zahradnické a jiné slovníky – 147, pedologie – 93, zelinářství – 116, zužitkování zeleniny a ovoce – 240, včelařství – 150, vinařství – 43, specializované spisy (jířiny, chřest apod.) – 462, různé zahradnické spisy – 380, zahradnické časopisy – 1360. Dodnes je tato jedinečná soukromá knihovna vysoce ceněna. Pro Josefa Vaňka byla chloubou a zdrojem uspokojení. Ovšem zároveň ho zavazovala a pobízela k nepřetržité tvůrčí práci.¹⁹⁵

VIII. II. SPISY JOSEFA VAŇKA

Vydavatelská činnost Josefa Vaňka v Chrudimi byla až do začátku třicátých let většinou realizována pod záhlavím časopisu *Zahrada*. Teprve před okupací došlo k jejímu formálnímu oddělení a v publikacích potom stálo : „ *Nakladatelství zahradnické literatury, Josef Vaněk, Chrudim*“. V této formě publikovalo nakladatelství také drobnější práce dvou ze tří Vaňkových dětí. Šlo o spisy L. Špůrkové – Vaňkové *Ovoce a zelenina v kuchyni zahrádkáře*¹⁹⁶ a Vlastimila Vaňka *Moderní vazačství květin*.¹⁹⁷ Vskutku nejpozoruhodnější skutečností ovšem zůstává, že více než polovina vydaných titulů pocházela přímo z pera Josefa Vaňka. Šlo přitom o práce vysoké odborné hodnoty a většinou i značného rozsahu, jejichž potřebnost se již dávno v našem zahradnictvu naléhavě projevovale.

První Vaňkovy samostatné studie vyšly ještě u jiných nakladatelů. U Ferdinanda Macháčka v Praze vydal své *Skupiny květinové*,¹⁹⁸ kde pro potřebu zahrádkářů roztřídil rostliny na kvetoucí, listnaté, kobercové, skalní apod. Následujícího roku pak u stejného nakladatele vyšel Vaňkův *Slovník druhových jmen rostlin*, kde na více než 200 stranách bylo uvedeno veškeré potřebné latinsko – české zahradnické názvosloví. Konečně L. Kober vydal Vaňkovo *Pěstování rostlin*.

Když se roku 1910 Josef Vaněk ujal v Chrudimi redakce časopisu , který zanedlouho přejmenoval na *Zahrada*, spolupracoval zpočátku na některých knižních edicích svého

¹⁹⁵ Špecinger, Otakar: časopis *Záhradnictvo*, s. 381, 8/1986.

¹⁹⁶ První díl roku 1956, druhý díl 1941.

¹⁹⁷ 1941

¹⁹⁸ 1909

tchána Karla Kudrny. Postupně pak začal svým nákladem vydávat jak cizí, tak i vlastní spisy. Byl k tomu ostatně přinucen skutečností, že mu další připravované tituly nechtěl nikdo financovat. S nevelkými několikatísíčovými náklady, které se jen pomalu prodávaly, si zavedená vydavatelství nechtěla přidělovat starosti.

A tak ještě před první světovou válkou expedoval Josef Vaněk z Chrudimi svůj spis *Ovocnictví a pěstování ovocných stromů ve školní zahradě*¹⁹⁹ a za první světové války ve dvojím vydání *Květiny v pokoji*. Mezitím musel narukovat, avšak válečné osudy mu alespoň z části dovolily, aby se zabýval přípravou dalších prací. A tak mohl publikovat první díl svých *Českých zahrad*,²⁰⁰ jejichž druhá část následovala v roce 1925 (šlo o vzorové zahradní projekty). Vydal i knížku *Jak docílíme hojnosti krásného ovoce*,²⁰¹ která se stala jakýmsi slabikářem pěstitelů. Poté vyšla kniha o pěstování pokojových rostlin, tentokrát pod názvem *Domácí květinářství*.²⁰² Josef Vaněk vydal dvě obsáhlé publikace *Ošetřování a řez zákrskových stromů ovocných s dodatkem o řezu révy vinné* (335 stran)²⁰³ a *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny* (372 stran). Zejména první z těchto prací měla mimořádný úspěch. Tím, že přispěl i intenzivnímu zavádění tvarovaných stromků, si Vaněk získal opravdu velké zásluhy o zdárný rozvoj ovocnářství – a úspěch jeho snažení můžeme spatřovat také v tom, že do roku 1948 vyšla uvedená práce celkem šestkrát.

Poté vyšlo *Moderní vazačství květin*,²⁰⁴ které potom za války přepracoval starší syn Vlastimil. Ve třicátých letech publikoval Josef Vaněk ještě třikrát *Domácí květinářství* (celkem 5 vydání) a knihu *Jak docílíme krásného ovoce* dal znovu vytisknout, nejen česky, ale i ve slovenštině – pro své nesčetné přátele z přednáškových a prázdninových zájezdů na Slovensko. Konečně také vydal přehlednou *Pomologii* (250 stran)²⁰⁵ a několik drobnějších prací o jiřinkách, růžích apod.

Od poloviny třicátých let pak došlo, souběžně s četnými reedicemi, některých dřívějších Vaňkových knih k postupnému vydávání jeho jedinečné *Československé lidové pomologie*. Celé toto dílo bylo rozvrženo do 20 svazků, avšak i když je v rukopisech a vyobrazeních připravil, vydáno bylo pouze 11 dílů. V kapesním formátu se tak objevily tyto části: I. – *100 jablek*, II. – *100 hrušek*, III. – *100 švestek a slív*, IV. – *100 třešní a višní*, V.

¹⁹⁹ 1910

²⁰⁰ 1920

²⁰¹ 1921/1922

²⁰² 1924

²⁰³ 1925

²⁰⁴ 1928

²⁰⁵ 1935

– 100 broskví a meruněk, VI. – choroby a škůdci, VII. – 100 jablek.²⁰⁶ Za války vyšly v roce 1941 díly VIII. – Drobné bobulové ovoce a IX. – Choroby a škůdci. Po druhé světové válce se roku 1947 objevil ještě díl X. – Třetí stovka jablek, obsahující Mičurinovy a jiné odrůdy. Další díl byl vynechán a do roku 1949 vyšel ještě svazek XII. – Druhá stovka hrušek. Avšak k vydání zbývajících, i když připravených částí, už nedošlo. Naše zahradnická literatura tím utrpěla značnou škodu, neboť Vaněk v nich neshrnul odrůdy, které by se měly pěstovat jako perspektivní, nýbrž popsal a dal precizně vymalovat všechny u nás se vyskytující výpěstky, staré i nejnovější, dobré i špatné, s vylíčením veškerých jejich vlastností.

Ačkoliv nedošlo k vytištění celého tohoto rozsáhlého pomologického díla, většina publikovaných svazků se v zápětí dočkala i druhého vydání. Za druhé světové války se Vaněk mimoto expedoval z Chrudimi ve dvou edicích knihu *Více zeleniny v zahradce* (200 stran) a některé další, méně podstatné tituly. Konečně po druhé světové válce vyšlo jako poslední dílo Josefa Vaňka jeho *Zahradnické květinářství* (830 stran).²⁰⁷ Přizval si k jeho napsání dvacet vynikajících odborníků a vybavil je několika sty z části barevných obrázků. Ve své době to byl ediční skvost.

V roce 1949 také skončily reedice dřívějších Vaňkových děl – a činnost nakladatelství byla ukončena. Pro úplnost si uvedme, že v letech 1920 – 1932 vydával Josef Vaněk ve své režii také *Kapesní kalendáře pro zahradníky* – a že mu vydalo Státní zemědělské nakladatelství v Malé zahradnické knihovnici životopisnou studii *Český ovocnář J. E. Procpe* (60 stran).²⁰⁸ Všechny publikace byly bohatě ilustrovány a autorem fotografií byl převážně Met. Diviš, který kromě sadovníky byl i redakčním fotografem.

Máme-li tuto práci, toto celoživotní autorské a publicistické dílo Josefa Vaňka shrnout, musíme zdůraznit, že Vaněk dovedl psát stručně, věcně a poutavě. Na odbornou stránku jeho prací je možno se vždycky spolehnout – přes značný vývoj v pěstitelství nám může být většina jeho knih spolehlivým vodítkem dodnes. Vysoce lze oceňovat, že Vaněk postupoval vždy a ve všem prakticky a moderně, takže na příklad opatřoval své knihy potřebným počtem vyobrazení. Vyvrcholení těchto tendencí představuje právě *Československá lidová pomologie*.

Chceme-li dnes Vaňkovy odborné spisy hodnotit, musíme také vyzvednout, že přes obrovské vlastní vědomosti nespolehal pouze sám na sebe, ale veškeré poznatky

²⁰⁶ 1939

²⁰⁷ 1949

²⁰⁸ 1958

vždycky a důkladně konzultoval s každým, kdo mohl věcem rozumět. Tato skromnost a zároveň úcta k vědění druhých se stala jedním z hlavních činitelů, proč Vaňkovy knihy dosáhly tak mimořádné dokonalosti.

IX. PŘÍKLADY Z PRACÍ JOSEFA VAŇKA

Na nesčetné a stále se opakující výzvy přistoupil Josef Vaněk na vydání některých prací jeho kanceláře tiskem ve formě knihy.²⁰⁹ K rozhodnutí také valně přispěla ta skutečnost, že v české literatuře nebyla ani jediná podobná kniha a interesenti byli nuceni kupovat knihy německé. Také pro odborné školy a pro zahradnické žáky pokračovacích škol má toto dílo sloužit jako předloha ke cvičení v kreslení plánů a ke studiu zahradní architektury.

Toto dílo mělo sloužit hlavně přátelům a majitelům zahrad, kteří si chtěli založit nebo předělat zahradu, jako přibližné vodítko. Architekt tím nechtěl říci, že se má něco kopírovat, naopak, šablonovitě dělané nebo napodobené zahrady postrádají naprosto útulnost, intimnost a osobitost.²¹⁰ Každá zahrada se musí jinak řešit a to podle daných poměrů, podmínek a okolností a s velkým zřetelem na přání majitele. Nicméně má majitel zahrady možnost orientovat se v tomto díle, jak asi moderní zahrada vypadá.

Cituji: *„Odevzdávám toto dílo veřejnosti s vřelým přáním, aby svoje poslání vyplnilo, aby přispělo našemu krásnému umění sadovnickému, které jest u nás bohužel tak zanedbáno a nepochopeno, že ani na odborných školách se mu nevěnuje žádná zvláštní péče. Naši kandidáti – zahradní architekti – museli studovati na školách cizích a dosavadní čeští zahradní architekti jsou také bohužel skutečně absolventy škol německých a francouzských.*

Vydání díla takového jest v nynější době spojeno s velkými všestrannými obtížemi a proto prosím, aby bylo shovívavě posuzováno a eventuální nedostatky omluveny. Nicméně cítím povinnost vysloviti uznání a dík p. R. Bauerovi, majiteli tiskárny v Chrudimi, který vzdor všem obtížím všemožně se vynasnažil, aby dílo bylo pokud možno vkusně a umělecky vypravěno.²¹¹

²⁰⁹ České zahrady I. – II.

²¹⁰ Toto se v jeho deníkových zápiscích opakuje nesčetněkrát.

²¹¹ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, srpen, nultá strana, Chrudim, 1920.

Kromě níže zmíněných zahradních ploch projektoval pan architekt Vaněk snad ve všech koutech České Republiky. Zmíním zde jen ty zahrady, které jsou v *Českých zahradách* prezentovány jako studijně nejdůležitější, nejvýznamnější a architektonicky nejsložitější.

IX. I. PLÁN ZAHRADY PŘI TOVÁRNĚ FIRMY „BRATŘI JOKL“ HUMPOLEC

Úkolem zde bylo projektovat zahradu moderní, vkusnou, oplývající kvítím, při harmonickém a slohovém uspořádání. Protože byty jsou v prvním poschodí, je okolí podle toho upraveno. Podél obou plotů jsou kulovité stromy a pod nimi perenovává rabata.²¹² Uprostřed zahrady je prohloubený parter²¹³ s jehlanovitými Buxusy.²¹⁴ Podél obou cest jsou vysázeny plnokvěté hlohy, které jsou spojovány guirlandami²¹⁵ z pnoucích růží. Na vnitřní straně těchto záhonů jsou v trávniku zářezy s kulovitými vavřínky v elegantních bílých nádobách. Na druhé straně jsou rabata s růžemi a letničkami. Střední osa zahrady jde přes basin, středem parteru a protíná pergolu. V pozadí je vyvýšená plocha. Od pergoly jde laťový, bíle natřený špalír²¹⁶ (s tmavozeleným pozadím ze stříhaného plotu), který končí besídkou. Před besídkou je cementová podezdívka s nástěnným basinem. V levém rohu je návrší s lesními stromy a lesním pavilonem, ze kterého je pěkná vyhlídka po okolí. Příslušný svah je upraven jako skalní partie. Rozloha 1800 metrů čtverečních.²¹⁷

IX.II. PLÁN ZAHRADY PANA R. TESAŘE REVÍRNÍKA VE LHOTĚ U BYSTŘICE N./P.

Zahrada je rozdělena ve 3 části: ozdobnou, zeleninovou a ovocnou. V ozdobné zahradě je kousek loubí,²¹⁸ basin, besídka, rabata²¹⁹ s růžemi. Hojnost peren, přírodní park, skalní partie s alpskými rostlinami. Přejít k zeleninové části tvoří ovocné loubí

²¹² Okrajový úzký záhon s vytrvalými rostlinami, při sadových cestách.

²¹³ Rovná plocha s trávnikem a květinami ve francouzském slohu.

²¹⁴ Ozdobný keř zimostřez.

²¹⁵ Půlkruhový závěs z listů nebo květů.

²¹⁶ Zástup rostlin ve dvou řadách lemující průchod nebo cestu.

²¹⁷ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s.1, Chrudim, 1920.

²¹⁸ Jednoduchá konstrukce tvořící bránu nebo průchod pro popínání rostlin.

²¹⁹ Okrajový úzký záhon při sadových cestách.

kolmých kordonů. Je zde též pařeniště, včelník, kompost, maliniště, bobulové ovoce, basin.

V ovocné zahradě jest 60 ovocných zákrsků všech druhů, které jsou podle doby zrání voleny, takže ovoce je stále vlastní v dostatečné zásobě. Podél cest jsou vodorovné kordony²²⁰ a stromky rybízu a angreštu. Na konci zahrady jsou brambory.

Jest to domácí zahrádka, racionálně a účelně využitkováná. 2400 metrů čtverečních.²²¹

IX. III. PLÁN ZAHRADY PANA HORÁKA STATKÁŘE V PŘIŠIMASÍCH

Přepychová zahrada s besídkou v čele. Před besídkou je kruhovitá skupina s plastikou a parter s jehlancovými Buxusy. Po stranách rabata s perenami a růžemi. V levém rohu malé hřiště a nástěnný dekorativní basin s lavičkami. Přes cesty jsou na sedmi místech branky, porostlé Clematisem.²²² V předu jsou růže, konifery²²³ a jednotvárnost je přerušena na třech místech oblouky s perenami. Po okraji jsou kulovité javory. Rozloha 500 metrů čtverečních.²²⁴

IX. IV. PLÁN ZAHRADY PŘI VILE PRO PÁNY HERMANN POLLACK A SYNOVÉ, TOVÁRNÍKY V PARNÍKU U ČESKÉ TŘEBOVÉ

K oběma vilám byl projektován příjezd. Od levé vily je projektována na výslovné přání stinná promenáda, vedoucí k lesům. Před vilou na pravé straně je parter, s pavilonem v čele. Před vilou na pravé straně je parter s plastikami a pergolou.

V levém rohu je lesní pavilon, dále tenisové hřiště a kuželník. Dole je skleník, zelinářská a ovocná zahrada. Uprostřed vede ovocná loubí – vchod do továrny. U vjezdu je domek vrátného. Rozloha 45.000 metrů čtverečních.²²⁵

²²⁰ Ovocný zákrsek rozložený do plochy.

²²¹ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s.4, Chrudim, 1920.

²²² Plaménky, zahrnuje asi 150 druhů.

²²³ Jehličnaté rostliny.

²²⁴ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 5, Chrudim, 1920.

²²⁵ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 6, Chrudim, 1920.

IX. V. PLÁN ZAHRADY PŘI VILE PANA JOS. VESELÉHO STAVITELE V LYSÉ N./L.

Moderní zahrádka. Za vilou je prohloubený, trávnikovitý parter s osmi jehlany Buxusu a čtyřmi čtvercovými Pelargonii Meteor.²²⁶ V rozích jsou bloky ze stříhaného tisu a uprostřed basin. Podél obou cest jsou rabata s růžemi a letničkami.

V pozadí je celá plocha o tři schody vyvýšena. Uprostřed je pavilon, který má vpředu nástěnný basin. Od pavilonu, který je z bílých latěk, pokračuje na obě strany v témže provedení špalír, na který na obou koncích kolmo přiléhá pergola.²²⁷ Uprostřed obou volných ploch jsou záhonky s květinami. Před vilou jsou skupiny Rhododendronů.²²⁸

IX. VI. NÁVRH NA OPRAVU ZAHRAD „RAJSKÉ“ A „NA VALECH“ NA HRADĚ PRAŽSKÉM

Úkolem bylo vyřešení obou zahrad. Na „Rajské“ mělo být vyřešeno hlavní schodiště a přiměřená úprava vedlejšího schodiště v rohu. Stávající basin měl být zachován a nalezené odkopávky bývalé terasy respektovány. Oba pomníky, Martinicův a Slavatův bylo nutno na témže místě ponechat, okolí příslušně upravit. Zahrada „Na valech“ měla být řešena volně. Řešení bylo provedeno následovně:

V „Rajské“ části bylo upraveno odkopané schodiště, kolem basinu projektována v témže slohu zahradní výzdoba. Před hlavním vchodem je rosarium,²²⁹ v ose téhož je větší pergolovité odpočívadlo s vyhlídkou na Prahu. Byly také označeny stromy, které měly být zachovány.²³⁰

U zahrady „Na valech“ zachován volný ráz. V první třetině projektována promenáda, která má na obou koncích stinná zátíší s basinem. U pomníku, který stojí velmi hluboko, bylo upraveno příslušné okolí. K historickému pavilonu zachován přístup. V další části jsou ještě 2 pavilony s nádhernými vyhlídkami. V celé zahradě je dostatek odpočívadel. Rozloha 25.180 metrů čtverečních.²³¹

²²⁶ Muškát, subtropická rostlina.

²²⁷ Lehké sloupkové zahradní loubí s popínavými rostlinami po stranách i na vrchu.

²²⁸ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 9, Chrudim, 1920.

²²⁹ Růžový sad, velký záhon růží.

²³⁰ Informace od správce zahrady, ze dne 4. 3. 2011.

²³¹ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 12, Chrudim, 1920.

IX. VII. PLÁN ZAHRADY PŘI VILE PANA ARCHITEKTA JOSEFA DOLLERA V CHRASTI

Vchod je vrouben kulovitými stromy s růžovým věncovím. Od vchodu vpravo jde laťový, bílý špalír, na který přiléhá uprostřed pergola a končí laťovou besídkou.

Napravo od vily je basin se stříhaným plotem, vpravo pak je návrší s březovou besídkou a potůčkem, který ústí do rybníka. Na zadní straně je kávový malý pavilon.

Na levé straně je lesní partie, středem vede krátká cesta, která je zakončena vyvýšeným odpočívadlem s pozadím ze živého plotu. Rozloha 2 800 metrů čtverečních.²³²

IX. VIII. PLÁN ZAHRADY PANA J. DAVIDA V MORAVSKÉ OLEŠNICI

Průjezd byl zachován na osobní požádání a jen obrouben kulovitými stromy. Hojnost růží je před vilou v růžovém parteru, u něhož v čele je besídka. Pod vilou je dětské a tenisové hřiště. Na pravé straně široký a hluboký příkop, trávníkem porostlý, který měl zůstat nezměněný. Vedle něho je ovocný špalír a zelinářská zahrada s ovocnými zákrsky.

Vzhledem k tamnímu drsnému podnebí a speciálnímu přání, vytvořit co možná nejjednodušší, přírodní park, je řešení zcela jednoduché. Rozloha 3 800 metrů čtverečních.²³³

IX. IX. NEIDENTIFIKOVANÁ VILA V PLZNI

Tuto stavbu zmiňuji pouze proto, že v roce 1908 byla na tento projekt vypsána soutěž na výstavě v Plzni a tento návrh byl oceněn první cenou.

K vile je příjezd a odjezd a to kolem květinového parteru s kruhovým basinem. Vlevo je dětské hřiště, dále zahrada ovocná, zelinářská a skleníky. Vpravo je tenisové hřiště a kulečník. Na severní straně vily je terasa s hlavním schodištěm uprostřed, proti němu je skupina květinová, po stranách jsou pak vedlejší schodiště, upravená na alpinum.²³⁴

²³² Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 13, Chrudim, 1920.

²³³ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 17, Chrudim, 1920.

²³⁴ Zahradní skalka, někdy umělá, na níž se pěstují alpinky.

V zadu protékající potok je upraven v rybníky s příslušnými přechody, můstky, malým pavilonem a lodčkami. Rozloha 13 000 metrů čtverečních.²³⁵

IX. X. PLÁN ZAHRADY PANA F. FIŠERA VE ZVÍKOVĚ

Hlavní osa byla vedena od rohu budovy šikmo přes zahradu. V pozadí je besídka, od níž vede na pravou stranu pergola, uprostřed této odbočuje ještě jedna kolmo. Celá tato plocha je o čtyři schody vyvýšena, před besídkou je zděné zábradlí s basinem v předu, druhá polovina má nad svahem živý plot z tisu. Podél pergoly jsou perenová rabata. Cesta, pokračující od pergoly, vede k růžovému parteru, v jehož středu v přiměřeném niveau²³⁶ je basin. Po obou stranách parteru jsou stromky růží, na levé straně vedle parteru jsou ještě dvě řady vysokých růží. Po obou stranách celé délky jsou perenová rabata, za nimi je alej šeříku a perspektivu uzavírají po obou stranách aleje plnokvětých, červených hlohů. V pozadí uzavírají obraz čtyři lípy. Před parterem jsou nízké růže. Na rohu budovy v ose parteru je odpočívadlo, v levém rohu zahrady rovněž. V pravém rohu je kruhové prostranství se třemi stinnými lípami a studánkou uprostřed. Kolem budovy je perenové rabato.

Příchod je dle přání majitele kryt a to stříhaným živým plotem z Tnuya a alejí kulovitých javorů s věncovým z růží. Rozloha 3 500 metrů čtverečních.²³⁷

IX. XI. PLÁN ZAHRADY PANA ČÁSLAVSKÉHO V TÝNIŠTI NAD ORLICÍ

Zahrada je rozdělena ve dvě hlavní části a hranici mezi nimi tvoří řada vysokých plnokvětých hlohů, které jsou stříhány do krychle. Levá část je upravena na perenový parter. V čele je odpočívadlo se stinným stromem. Před ním trávnickový koberec, v rozích jsou koule zimozrázu, spojené pásy z téhož. Kolem parteru jsou rabata perenová, vnitřek parteru je prohlouben. Oba vnitřní půlkruhy jsou osázeny nízkými růžemi a na vnitřní stranu upraven další svah s prohloubením do vnitřku. Od svahu k basinu je čistý trávník. V hořejších výplních jsou lavičky s loubíčkem, které je porostlé plaménkem. Ve všech rozích vnitřního parteru jsou jehlance. V rozích dolejších obou obdélníkových ploch jsou Chamaecyparis,²³⁸ spojované pásy břechťanu. Druhá polovina zahrady je

²³⁵ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 18, Chrudim, 1920.

²³⁶ Vodorovná úroveň terénu.

²³⁷ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 19, Chrudim, 1920.

²³⁸ Cypřišek

trávníkový parter s vysokými růžemi. V čele je elegantní malý pavilon. Proti hlavním cestám jsou plastiky a v předu nástěnný basin. Rozloha 1 458 metrů čtverečních.²³⁹

IX. XII. PLÁN ZAHRADY PRO FIRMU BRATŘÍ PODZIMKOVÉ V TÝNIŠTI NAD ORLICÍ

Protože vila není bezprostředně v zahradě, tvoří zde hlavní středisko pavilon. Od toho jdou na obě strany stříhané ploty s výklenky pro zahradní plastiky. Před besídkou je růžový parter, kolem jsou rabata, osázená stromky růží s obrubou zimostrázu, pod ním je svah. Uvnitř parteru je basin s figurami.

Před parterem jsou dvě obdélníkové plochy, ohraničené živým plůtkem z *Ligustrum*²⁴⁰ a v rozích jsou vysázeny jehlancovité duby. Plochy před továrnou jsou osázeny jehlanci ze zimostrázu a *Abies Nordmanniana*²⁴¹ uprostřed. Na zadní ploše je přírodní park s hlavní okružní cestou a vedlejšími spojovacími cestičkami. Je zde dostatek odpočívadel s krásnými průhledy. V této části je vypočítán hlavní efekt osázením. Na straně při dvoře je ohraničení živým plotem z *Tnuya*²⁴² a kulovitými javory. Rozloha 6 400 metrů čtverečních.²⁴³

IX. XIII. PLÁN ZAHRADY PANA HUGO TEYKALA VE VEVEŘÍ BYTÝŠCE U BRNA

Protože zahrada je opět mimo vilu, tvoří zde hlavní středisko pavilon, který je umístěn v ose zahrady. Pavilon je na vyvýšené ploše, v pozadí je živý plot z *Thuya* a po stranách jsou krátké pergoly. Na přední straně besídky je nástěnný basin a v předu je velký basin s figurálním vodotryskem. Po obou stranách tohoto parteru jsou rabata se stromkovými růžemi a za cestou pak alej šeríků. Na pravé straně od vchodu je dost vysoké návrší, které je upraveno na skalní partii a osázeno perenami a koniferami a na vršku je odpočívadlo. V předu zahrady je perenový parter s jednou velkou plastikou uprostřed a čtyřmi plastikami v rozích. Osázení je voleno tak, že vše činní harmonický celek.

²³⁹ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 22, Chrudim, 1920.

²⁴⁰ Ptačí zob

²⁴¹ Jedle zaskavská

²⁴² Druh plotního stromu, keříku.

²⁴³ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 23, Chrudim, 1920.

Po celé léto jsou zde pereny v květu. Vše vyniká bohatostí a souladem barev. Po obou stranách parteru jsou vysokokmenné, plnokvěté, červené hlohy, spojované věncovým z pnoucích růží. V zahradě jest několik starších stromů, které bylo nutno respektovat. Rozloha 2 500 metrů čtverečních.²⁴⁴

IX. XIV. ZAHRADA PANA J. KOŠTÍŘE V SEDLČANKÁCH

Domácí zahrada je krajinkovitě řešená. Před vchodem je jednoduchý parter s kruhovou skupinou nízkých růží. Po stranách jsou dvě rabata se stromkovými růžemi a výplň Rhododendronů. Na druhé straně podélných cest jsou stromky šeříků. Podle nich jsou plnokvěté, červené hlohy, které jsou spojovány růžovým věncovým. V čele parteru je stříhaný živý plot, uprostřed s odpočívadlem. V levém rohu zahrady je osázena zákrsky a zeleninou. Rozloha 2 400 metrů čtverečních.²⁴⁵

IX. XV. LANDHAUSGARTEN IN DER GRINZINGER ALLEE

Státní zahradnická společnost ve Vídni vypsala v roce 1914 soutěž na moderní úpravu vilové zahrady. Podmínky zněly: majitelé jsou velcí milovníci květin a bydlí ve vile celý rok, vyjma července, srpna a září. Přejí si, aby zahrada byla nejen reprezentační, ale aby skýtala také intimní zákoutí. Trávníkovité plochy mají dát příležitost k různým hrám. Žádá se stinná promenáda, čajový pavilon a hřiště pro 2 děti. Má být počítáno na ovocnou a zeleninovou zahradu s pařeništěm, dále květiny pro dekoraci a vše pro domácí potřebu. Též pro domácí personál se mají zřídit odpočívadla. Stávající staré stromy se musí zachovat. Půdní poměry v zahradě jsou příznivé. Základ smí stát nejvýše 25 000 K.²⁴⁶

Na jižní straně před budovou je parter s rabaty z pelargoní Meteor. Cesty jsou vroubeny alejemi stromků Syringa²⁴⁷ a Prunus triloba.²⁴⁸ Pod těmito stromky jsou rabata s perenami. Jako ukončení parteru je moderní nástěnný basin. Na východní straně je projektován velký basin s růžovými rabaty po stranách. Za tím je velké hřiště trávníkové a pískové s malou besídkou k uschování před náhodným deštěm. Od této

²⁴⁴ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 25, Chrudim, 1920.

²⁴⁵ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 26, Chrudim, 1920.

²⁴⁶ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 27, Chrudim, 1920.

²⁴⁷ Šeřík obecný

²⁴⁸ Mandloň trojlaločná

partie na jih je zahrada ovocná a zeleninová. Na západní straně je větší plocha trávníková pro hry. V severozápadním rohu je čajový pavilon, ke kterému vede od vily pergola. Tato celá plocha je prohloubena, takže z pavilonu je pěkný výhled. Na severní a západní straně při hranici je krásná, stinná alej. V celé zahradě je dostatečný počet odpočívadel a květin a i jinak v každém směru kladeným podmínkám vyhověno. Došlo 15 návrhů. Tento projekt byl vyznamenán 4. cenou. Rozpočet obnášel 23 000 K. Rozloha 4 500 metrů čtverečních.²⁴⁹

IX. XVI. GARTEN IN DER DOBLINGER GOTTAGE KONKURENČNÍ PLÁN VE VÍDNI 1914

Státní zahradnická společnost ve Vídni vypsal v roce 1914 veřejnou soutěž na moderní úpravu zahrady při této vile.

Vila patří bezdětným manželům, kteří vyjma měsíce srpna a září celý rok ve vile bydlí. Zahrada slouží k reprezentačním účelům, pěkná odpočívadla mají být zvláště lehce dosažitelná. Má být také projektován zahradní domek a pergola. V zahradě mají být vodní a sluneční lázně. Paní domu, velká milovnice květin, si přeje mít stále květiny k řezu a dává přednost perenám. Půda je špatná a musí se navážet. Niveau klesá k Hasenaurově ulici o 60 centimetrů. Základ smí stát vyjma staveb 14 000 K.²⁵⁰

Pod verandou na severovýchodní straně je moderní basin s odpočívadly. Podél obou stran zahrady jsou cesty ve stejném niveau s pozemkem u vily. V přední části procházíme pod alejí do tvaru stříhaných kaštanů. Cesty jsou po obou stranách dekorovány rabaty perenovými. V druhé polovici zahrady jsou vysázeny plnokvěté, červené hlohy s perenami na rabatech. Obě cesty ústí v rohu, v stinném místě a ukončeny jsou plastikou. Obě cesty jsou na konci spojeny pergolou. Uprostřed pergoly je pavilon. Před pavilonem je velká plocha trávníková, prohloubená o 4 schody. Z pavilonu vedou schody na velkou trávníkovou plochu, kde jsou sluneční lázně a zároveň je zde basin na koupání. Za bíle natřenou pergolou jest živý plot z Thuya. Pozadí tvoří lipová alej. Hořejší část zahrady je oddělena od prohloubené části tisovým plůtkem a svahem a je na třech místech spojena schůdky. Před verandou je větší trávníková plocha,

²⁴⁹ Vaněk, Josef: *České zahrady I*, s. 27, Chrudim, 1920.

²⁵⁰ Vaněk, Josef: *České zahrady I*, s. 28, Chrudim, 1920.

ohraničena na obou stranách alejí z *Juniperus hybernica*.²⁵¹ Na druhé straně obou podélných cest jsou stromky růží, takže pohled z verandy je velice příjemný. Rozpočet obnášel 11 000 Kč mimo staveb. Na zahradu došlo celkem 14 prací. Projekt byl vyznamenan druhou cenou. Rozloha 2 600 metrů čtverečních.²⁵²

IX. XVII. PLÁN ZAHRADY MUDR. F. MESANYHO V PARDUBICÍCH

Vpravo od vily je obrovská, krásná smuteční vrba, které se zahradní architektura musela přizpůsobit. Také basin byl již umístěn a nešlo s ním hnout. Pod basinem měla být pěkná část zahrady, aby byl s oken příjemný pohled. Parter byl upraven s růžovými brankami a s příslušnou dekorací. Ostatní efekt byl docílen vhodným osázením. Část v pravém rohu byla osázena ovocnými zákrsky. Na jižní straně je parter. Protože pozemek klesl, byla tam upravena malá terasa. Po obou stranách parteru jsou stromkové růže. V čele parteru je napříč pergola s pavilonem. Tady bylo potřeba malé podezdívky a upravení nástěnného basinu.

Protože podle dolní hranice teče řeka Chrudimka, byl učiněn přítok a odtok skrz zahradu a upraveny rybníčky.

Celá tato zadní partie je upravena na přání v japonském slohu, a to jednak řešením rybníčků, cestiček, osázení a dekorací. Přes cesty jsou četné branky, porostlé japonskými rostlinami.

Přes potůček je malý můstek v japonském slohu, po japonském způsobu jsou i cestičky s kamennými dlaždicemi jednotlivě roztroušenými v trávniku, japonské besídky, rostlinstvo atd.²⁵³

IX. XVIII. PLÁN ZAHRADY JANA ŘEHOUNKA V ČASECH U SEZEMIC

Podél silnice při vjezdu do dvora je okrasná předzahrádka. V přední polovině je rosarium se čtyřmi plastikami a četnými nízkými i vysokými růžemi.

Druhá část je perenový parter, který působí velice efektně. Oba tyto partery působí velice elegantně a přepychově.

Jednoduchý parter stojí i před budovou, v čele s odpočívadlem. V levém, hořejším rohu je nástěnný basin též s odpočívadlem.

²⁵¹ Jalovec obecný

²⁵² Vaněk, Josef: *České zahrady I*, s. 28, Chrudim, 1920.

²⁵³ Vaněk, Josef: *České zahrady I*, s. 29, Chrudim, 1920.

Při budově od verandy vpravo je zákoutí, vyplněné pavilonem na vyvýšené terase.

Ostatní část zahrady je krajinovitě řešena. Vpravo je zákrskový sad se sto třiceti zákrsků. Podél dolejší cesty je špalír s kolmými kordony. Pod ovocným sadem zeleninová zahrada. Za přehradou je pak kus divoké zahrady, kde je ohrada pro dobytek a drůbež.

Zahrada je velice účelně vyřešena a využitkována. Je ozdobná a zároveň užitková.²⁵⁴

IX. XIX. PLÁN ZAHRADY PŘI DOMĚ B. KLENKY V CHLUMCI NAD CISLINOU

Tato zahrádka měla být přepracována a okolní stromy zanechány. Před budovou je projektován parter s růžemi a jinými květinami. Na konci parteru je uprostřed ponechán jeden starý strom, kolem něho je zřízeno odpočívadlo. Před stromem je umístěn basin a v pozadí je besídka. Po obou stranách jsou ovocné stromy. Rozloha 960 metrů čtverečních.²⁵⁵

IX. XX. PLÁN ZAHRADY PANA DR. ŠULHOFA V PARDUBICÍCH

V této úzké a dlouhé zahradě byly staré ovocné stromy, které se měly podle možnosti zachovat. Od vchodu nalevo je umístěn nástěnný basin. Protějšek tvoří ponechaný starý strom s lavičkami kolem kmenu.

Trávníková plocha je ohraničená starým plotem s *Ligustrum*. Další tři stromy byly také ponechány.

Drůbežárna je ohraničena živým plotem. Středem cesty vede ovocné loubí, které se na konci rozšiřuje na obě strany. Osa hlavní cesty se prodlužuje a protíná květinový parter s basinem a končí besídkou. Po obou stranách parteru jsou rabata s růžemi a stromky šeříku. Hranici tvoří stromy plnokvětého červeného hlohu. Vedle besídky jsou ponechány dva staré stromy. Další část zahrady je upravena pro zeleninu.²⁵⁶

IX. XXI. NÁVRH NA MODERNÍ ÚPARVU HŘBITOVA U SV. KŘÍŽE V CHRUDIMI

Starý hřbitov je spojen s novějším oddělením dvěma hlavními cestami. Nový hřbitov je projektován s ohledem na možnost dalšího rozšiřování na západ. Hrobky jsou rozříděny tak, že vždy mezi dvěma řadami hrobů je cesta a na druhém konci hrobů je živý plot z *Thuja*, který má hezké pozadí pomníků a také zamezuje přehled přes spoustu

²⁵⁴ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 31, Chrudim, 1920.

²⁵⁵ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 33, Chrudim, 1920.

²⁵⁶ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 41, Chrudim, 1920.

kamenných náhrobků. Nedá se upřít, že kde je tak ohromné množství rostlin, tam je vzduch zcela jiný, než na hřbitově holém, jen s několika stromy.²⁵⁷ Jsou zde jak hroby nízké, tak hrobky. Rozloha 10 820 metrů čtverečních.²⁵⁸

Toto bylo jen několik příkladů z Vaňkova prvního dílu Českých zahrad. Tato kniha končí doslovem samotného pana architekta:

„Dílo toto jest prvním samostatným krokem ku předu v české sadovnické literatuře a doufám, že bude dle toho přijato, posuzováno a že vykoná plně svoje poslání.“²⁵⁹

Uvedu pro porovnání vývoje zahradní architektury i několik příkladů z Českých zahrad II.

Protože kniha České zahrady I. byla svého času úplně rozebrána a byla neustále žádána, rozhodl se pan architekt vydat pokračování.

Bylo velice potěšující, že se začal správně chápat a náležitě oceňovat význam projektu zahrad. Na první pohled je vidět, která zahrádka je založena podle plánu zahradního architekta, která pouze vlastního náčrtku nebo od někoho, kdo nemá plán vůbec. Mnozí lidé si mysleli, že jejich zahrada je příliš malá, že k tomu není potřeba žádného plánu, zvláště ne od architekta, že to zvládnou sami. To je omyl. Právě malým zahrádkám je potřeba věnovat největší péči, protože v malé zahradě má být zpravidla všechno: zelenina, ovoce, růže, květiny jednoleté i vytrvalé, ozdobné křoviny, případně stromy, má tam být besídka, několik odpočívadel, jednoduše na malé ploše má být vše. Jedině architekt je schopen, vzhledem ke svým znalostem, uspořádat s uměleckým vkusem na malé ploše vše, co tam má být. Velký zřetel se musí brát na to, aby každá rostlina byla umístěna podle svých požadavků vzhledem k půdě, rozloze a poloze. Když jsou rostliny mladé, je to ucházející, ale v pozdější době se chyby ukáží a vymstí. Nesází se podle výšek a hlavně hodně hustě, takže srůstá dohromady a práce se mine účinkem. Z tohoto důvodu je v Českých zahradách II. větší množství malých zahrádek, aby bylo vidět, jak vkusně a intenzivně se dají využívat.

Další otázka je zřizování veřejných sadů a zvláště sadů k počtě padlých vojáků nebo kolem pomníků jim k počtě postavených. Proto je v díle několik zmínek, jak vkusně se

²⁵⁷ V blízkosti hřbitova je hlavní silnice s velkou frekvencí aut, ale už za samotnou branou je vzduch citelně čistější.

²⁵⁸ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 75, Chrudim, 1920.

²⁵⁹ Vaněk, Josef: *České zahrady I.*, s. 78, Chrudim, 1920.

dají tato místa okolo pomníků upravit. Také urnovým hájům a parkovým hřbitovům je nutno věnovat větší péči ze zahradního hlediska.

„Přál bych si, aby tato kniha vyplnila svoje poslání, aby české zahrady a zahrádky byly skutečně hezoučké, aby i v tom směru český národ vynikl. Také odborné a pokračovací školy zahradnické mají v této knize hojné látky ke studiu.

Vydání této knihy nesledují jiný cíl, než abych ukázal, než abych ukázal, jak vkusně a účelně se dá každá i sebemenší zahrádka upravit a využítkovat, a abych vzbudil zájem pro správné řešení zahrádek. Zahrádka musí být trvale užitečná, vkusná, krásná a intimní, a to lze docílit jen podle řádného plánu.“²⁶⁰

IX. XXII. ZAHRADA NA STŘEŠE J. CHALUPNÍČKA V CHRUDIMI

Zahrada na střeše továrny. Zem byla navezena ve vrstvě šedesáti centimetrů. Je zde vysázeno: 12 stromkových růží, 15 Juniperus Hybernica, 8 pnoucích růží na pergolu přes cestu, 15 stromkových rybízů a angreštů, 2 smuteční růže, mnoho perene a letniček a trávnickové plochy.²⁶¹

IX. XXIII. PLÁN ZAHRADY PŘI VILE J. BENEŠE V CHRUDIMI

Před budovou je prohloubený parter s basinem uprostřed. Parter je rouben rabaty s nízkými růžemi. Po stranách parteru jsou čtyři záhony se stromkovými růžemi a dvě čtvercové plochy s květinovými rabaty a plastikami uprostřed. V pozadí je vyvýšený pavilon. Další část je jako přírodní park s četnými odpočívadly a živými ploty v pozadí. Před vchodem stojí dvě staré břízy, které jsou zachovány a pod nimi upraveno dětské hřiště s živým plotem okolo. Kolem vily je bohatá květinová výzdoba. Rozloha 5000 metrů čtverečních.²⁶²

IX. XXIV. PLÁN ZAHRADY PŘI RODINNÉM DOMKU JAR. SEKERY V NASAVRKÁCH

Z ulice ke vchodu do domu vede pergola, osázená šlahounovitými růžemi. V hořejším rohu je nejvýše odpočívadlo, ohraničené živým plotem a se dvěma stinnými stromy.

²⁶⁰ Vaněk, Josef: *České zahrady II.*, nečíslovaná strana, Chrudim, 1925.

²⁶¹ Vaněk, Josef: *České zahrady II.*, s. 9, Chrudim, 1925.

²⁶² Vaněk, Josef: *České zahrady II.*, s. 22, Chrudim, 1925.

Podél budovy jsou rabata s perenami a stromky šeříku, maliny apod. Před budovou je trávnickový koberec s rabaty a s nízkými růžemi a besídkou uprostřed. Po stranách parteru jsou dva záhony se stromkovými růžemi. V užitkové části jsou umístěny zeleninové záhony se třinácti stromky angreštu, dvanáct zákrsků, šest vysokokmenů, devět polokmenů, čtrnáct vodorovných kordonů, keře rybízu a angreštu, maliny, jahody, lískové oříšky a ovocné loubí z kolmých kordonů. Při plotě je třináct palmet.²⁶³

IX. XXV. STÁTNÍ PARK V BĚLĚHRADĚ-TOPČIDERU

Úkolem bylo vypracovat projekt moderního parku se všemi vymoženostmi doby. Údolím prochází dráha, vede hlavní silnice a protéká řeka. Okolní stráně jsou většinou porostlé starými stromy. Také výškové poměry jsou nesmírně rozmanité. Park je značně rozsáhlý, takže dochované plány neukazují vše jasně, nebylo však možné zhotovit větší obraz. Rozloha je 150 hektarů.²⁶⁴

IX. XXVI. PLÁN ŠKOLNÍ ZAHRADY PRO PRAKTICKÉ ZAHRADNICTVÍ PŘI ZAHRADNICKÉ ŠKOLE V CHRUDIMI

Proti vchodu od západní strany je prostorný parter, sloužící zároveň za rosarium. Střed parteru je řešen kruhovitě má prohloubený střed, v něm je basin. Parter je ohraničen kulovitými stromy, které je možné stříhat do krychle. V hořejší části je rozsáhlé alpinum s rybníčkem pro vodní flóru. V další části podél severní strany je vzorná školka, čtyři tabule jsou osázeny různými ovocnými tvary a pravidelnými zákrsky. Dále je zde chřestovna a zelinářské oddělení, pokusné pole, vinice, jahodiště, ovocné loubí, z ovocných kordonů, skleníky, pařeniště, zákrskový mateční sad, polokmeny a vysokokmeny. Rozloha 18 450 metrů čtverečních.²⁶⁵

IX. XXVII. PROJEKT MASARYKOVÝCH SADŮ V HLINSKU

Jednalo se o rozšíření starého parku na velmi nerovném povrchu. Na nejvyšším místě je uprostřed většího volného prostranství pavilon, zároveň jako rozhledna po okolí.

²⁶³ Vaněk, Josef: *České zahrady II.* s. 24, Chrudim, 1925.

²⁶⁴ Vaněk, Josef: *České zahrady II.*, s. 97, Chrudim, 1925.

²⁶⁵ Vaněk, Josef: *České zahrady II.*, s. 88, Chrudim, 1925.

Uprostřed parku je projektován pomník T. G. Masaryka. Rozloha 7 200 metrů čtverečních.²⁶⁶

IX. XXVIII. NÁVRH NA ÚPRAVU OKOLÍ PAMÁTNÍKU PADLÝCH VOJÍNŮ VE SLATIŇANECH

Za pomníkem a po obou stranách pomníku stojí tři staré lípy, které zůstaly ponechány. Při hranici byly vysázeny kulovité stromy a plot. Za cestou u pomníku jsou rabata s perenami a stromky šeříku. V pozadí je odpočívadlo. Rozloha 630 metrů čtverečních.

IX. XXIX. NOVÁ ÚPRAVA VOJENSKÉHO HŘBITOVA V CHRUDIMI

Vojenské válečné pohřebiště, umístěné na hřbitově, má uprostřed jeden velký dominující pomník s příslušnou květinovou výzdobou. Ostatní hroby jsou řadové, bez obvyklých hřbitovních hromad hlíny. Na každém hrobě je nízký trávník, v čele celého místa je jeden jalovec a pereny.²⁶⁷

X. VAŇKOVA KORESPONDENCE

Korespondence Josefa Vaňka podává opravdu mnohá zajímavá svědectví. Tím spíše vystupuje do popředí hodnota těchto dopisů, protože v nich představitelé umění a literatury hovoří nikoliv jen o vlastních kulturních záležitostech, ale zaujímají stanovisko k utěšenému rozvoji zahradnictví, pěstitelství či sadovnictví. Často opomíjený a málo uznávaný obor je náhle mnohem kvalifikovaněji a opravdu vysoce hodnocen.

Například jeden z dopisů Karle Čapka. Dne 26. března 1931 napsal z Prahy architektu Vaňkovi: *„Děkuji Vám mnohokrát za ty krásné publikace, které jste mi laskavě poslal. Zejména ta kniha o květinách v pokoji je mi nadmíru užitečná...Jsem rád, že teď máme už*

²⁶⁶ Vaněk, Josef: *České zahrady II.*, s. 96, Chrudim, 1925.

²⁶⁷ Vaněk, Josef: *České zahrady II.*, s. 106, Chrudim, 1925.

české zahradnické knihy, které se úpravou, důkladným obsahem i moderní zahradní kulturou vyrovnají kterýmkoliv cizím...“²⁶⁸

Také styk Josefa Vaňka se Stanislavem Kostkou Neumannem byl velmi zajímavý, zejména když se tento básník a spisovatel za druhé světové války uchýlil do Vápenného Podola na Chrudimsku. Například dne 3. prosince 1944 Neumann, aby se odvděčil za dárek v podobě vybraného ovoce, posílá Vaňkovi velmi krásnou báseň o růži – pro jeho růžařskou sbírku.

S Bezručem korespondoval Vaněk především za nacistické a několik let po osvobození. Když poslal básníkovi nějaké sazenice pro jeho zahradu na Ostravici, Bezruč poslal sbírku básní a připsal v dopise, ve skromnosti a s ironií: „*Máte – li nějakou známou děvušku, dejte jí ... knížku*“.²⁶⁹ A když v roce 1952 obdržel Petr Bezruč od Josefa Vaňka blahopřání k 85. narozeninám, odpověděl pěknou humornou básní:

*„Pět a osmdesát let a ještě tu straší kmet.
Ač nám písmo dovoluje žít jen osmdesát let.
A tak všem se klaní kmet, jenž už žije přes účet.
Neměl by už odletět v tajemný záhrobní svět,
kam patří ten starý skřet?
Půjdu, půjdu, však ne hned,
jízlivý se šklebí děd. – Petr Bezruč“²⁷⁰*

Vlastnoruční básníkův text na rovněž komické pohlednici má ještě i drobné přípisčky, které jakoby podtrhovaly důvěrný vztah mezi pisatelem a adresátem.

Zcela zvláštní kapitolu by ovšem mohl tvořit vzájemný vztah Vaňkovy rodiny a spisovatelky Marie Majerové. Tato veliká bojovnice dělnického revolučního hnutí, autorka *Sirény*²⁷¹, *Havířské balady*²⁷² i dalších významných děl socialistické literatury, se s Vaňkovými seznámila v roce 1940. Naráz se rozvinula čirá korespondence, spisovatelka přijížděla do Chrudimi, stala se v rodině kmotrou vnučky – a paní Vaňková navštěvovala spisovatelku v Praze.

²⁶⁸ Citace ze soukromé korespondence Josefa Vaňka, datum 26. března, 1931.

²⁶⁹ Citace ze soukromé korespondence Josefa Vaňka s Petrem Bezručem, bez datace.

²⁷⁰ Citace ze soukromé korespondence Josefa Vaňka s Petrem Bezručem, datován pouze rok 1952.

²⁷¹ Majerová, Marie: *Sirény*. Státní pedagogické nakladatelství, ISBN 711911, Praha, 1935.

²⁷² Majerová, Marie: *Havířská balada*. Edice Skvosty, SNKLHU, Praha, 1957.

Přátelství prý bylo vřelé a všestranné. Majerová prosí Vaňka, aby konsultoval povídku pro děti, která se odehrává v zahrádce – neboť Majerová byla přesvědčena, že dětem se musí dát uvážený text. Vaněk naopak žádá o stanovisko, zda beletristická práce ze zahradnického prostředí, která je mu vnucována k vydání, má uměleckou hodnotu. Majerová zamítá, avšak přitom sama nikdy nezneužívá chrudimského přátelství a nevyžaduje, aby Josef Vaněk vydal svým nákladem některou její prózu.²⁷³

Jindy Marie Majerová z Prahy píše: „Oznamuji, že koš sazenic včera v pátek správně došel a že byla dnes malá domácí slavnost, když jsme je ukládali do země podle všech pravidel. Jsou to krásné kusy a budu o ně pečovat...“²⁷⁴ Vůbec za války má tato korespondence příznačný charakter. Vaněk posílá do Prahy v bedničkách brambory, ovoce a zeleninu, při omezeném lístkovém hospodářství je to vítaná výpomoc. A Majerová se svěruje s radostmi kolem pěstování králíků – a posílá do Chrudimi knížky, které by mohly sběratele Vaňka zajímat.

Vzájemná úcta a obdiv trvaly také po osvobození – a i po roce 1948, ačkoliv politická a kulturní angažovanost zabírala spisovatelce všechnen čas. Mění se ovšem náplň korespondence. Marie Majerová např. v prosinci 1949 informuje Vaňka o svém setkání s Iljou Erenburgerem v Praze – atd. 18. Června následujícího roku píše:

*„Čas letí zrovna šílené... lidé jsou všude stejní a místo aby člověka podepřeli, když chce dělat, ještě mu práci kazí a znechucují.“*²⁷⁵

Přesto nezapomíná Vaňkovi navštívit, kdykoli je to možné. V důsledku četných služebních cest po republice se to dokonce vede častěji, než za války. A tak dne 3. března 1946 přivádí Marie Majerová k Josefu Vaňkovi jednu z největších osobností novodobého kulturního života – ministra Zdeňka Nejedlého.²⁷⁶ Byla to velký den – a pro oba muže nevšední příležitost vyměnit si názory na budoucnost českého hospodářství, pěstitelství a kultury.²⁷⁷

Profesor Nejedlý tehdy velmi obdivoval Vaňkovým sbírkám, jeho publicistické – a zejména osvětové činnosti. Po dvou letech, v roce 1948, přestal dvaadesátiletý Vaněk řídit chrudimský zahradní závod – ale veřejné a osvětové práci se věnoval i nadále, dokonce s větší intenzitou, než kdykoli předtím. Jezdil, psal, přednášel a uspořádal své

²⁷³ Ze soukromého rozhovoru s pí. Vaňkovou ze dne 23. 11. 2009.

²⁷⁴ Citace ze soukromé korespondence Josefa Vaňka s Marií Majerovou, bez datace.

²⁷⁵ Citace p. Majerové z dopisu Josefu Vaňkovi, 18. červen, 1946, strany bez číslování.

²⁷⁶ Český historik, muzikolog, literární historik, politik, v letech 5. 5. 1945 až 2. 7. 1946 ministr kultury a školství.

²⁷⁷ Informace od p. Vaňkové, ze dne 5. 2. 2010.

sbírky, rodinný archiv a knihovnu. Měl také víc času na styk s přáteli ze řad zahradníků, zahrádkářů a s přáteli z vědeckých i uměleckých kruhů, pokud ještě žili.

Přátelství s Marií Majerovou pokračovalo jako jedno z nejpevnějších. Spisovatelka posílala pozdravy z cest do Sovětského svazu, z pobytu v lázních, z Prahy anebo venkova.²⁷⁸ V padesátých letech vždycky nejméně jednou ročně, ale někdy i vícekrát se zastavovala v Chrudimi. Koncem srpna 1962 přivezla např. Josefu Vaňkovi dárek pro jeho sbírku – svazek růží tepaných do kladenské oceli. Prokazatelně byla na návštěvě u Vaňkových ještě 16. srpna 1963.²⁷⁹

Už v tomto roce musela paní Majerová se silami šetřit. Marie Majerová, spoluzakladatelka české socialistické literatury a velická obdivovatelka pěstitelství a zahradního umění, zemřela v roce 1967. Josef Vaněk, který ještě po své sedmdesátce věnoval každý den a každou hodinu svého života alespoň své domácí zahradě a sadovnickému studiu, zemřel dne 9. září 1968.

XI. OSOBNÍ VZPOMÍNKA NA JOSEFA VAŇKA

XI. I. FRANTIŠEK JANALÍK:

„Josef Vaněk byl zahradníkem každým nervem, tělem i duší, velkým milovníkem přírodních krás. Při každém setkání a hovoru s ním měl člověk vždy pocit, jak z něj přímo vyzařuje velká láska k přírodě vůbec a zvláště k zahradnictví a pěstovaným kulturám. Tak jsem jej poznal a znal.“²⁸⁰

XI. II. JAROSLAV FLAJŠNER:

„V roce 1927 jsem absolvoval Zemský pomologický ústav v Praze – Tróji. Místa v zahradnictví jsme si museli shánět sami. Proto jsem si podával žádosti do větších

²⁷⁸ Korespondence tohoto typu se zničila 2002 při povodních, informace z ústního podání p. Vaňkové z dne 5. 2. 2010.

²⁷⁹ Poslední návštěva, na kterou si p. Vaňková vzpomíná.

²⁸⁰ Neotisknutá vyjmutá část dopisu z časopisu *Zahradnictvo*, který tam roku 1968 zaslal František Janalík, dnes ve vlastnictví rodiny Vaňkových.

zahradnických závodů sám. Psal jsem tenkrát na adresy firem: Mašek – Turnov, Vaněk – Chrudim, Samohrd – Čakovice, Strnad – Veleslavín atd. Asi patnáct žádostí jsem odeslal. Odpovědi chodili většinou takové, že mají obsazeno, abych se zeptal později a podobně. Abych nezahládal, chodil jsem sedlákům pomáhat mlátit obilí. Až v srpnu jsem dostal odpověď od firmy Vaněk, Chrudim, že mohu nastoupit do květinářského oddělení v Píšťovech.

27. srpna v odpoledních hodinách jsem přijel do Chrudimi. Nebyl jsem tam s kufrem sám. Sešli jsme se tam čtyři čekatelé na místo – tři do školek a já sám do květinářství. Všichni čtyři jsme čekali na chodbě ke kanceláři, protože pan architekt byl mimo závod. Po své příchodu nám jen letmo řekl, že nás hned bude volat a zmizel v kanceláři. Za krátkou chvíli zavolal kolegy školkaře a zašel s nimi do zahrady, aby si je vyzkoušel po stránce praktické. Pamatuji si, že za nimi přišel zpět asi za dvacet minut. Dva do školky přijal, třetímu dal peníze na cestu zpět domů – ten v praxi propadl. Když jsem to slyšel, začala se mi třást kolena, abych nedopadl stejně. Co jsem tak uvažoval, byl jsem zavolán do kanceláře já. Pan architekt seděl za stolem a držel v ruce sáček. Vyzval mne, abych si sedl a položil přede mne ten sáček se slovy: „Tady máte tisíc zrn Cyclamen.“²⁸¹ Popište, jak budete postupovat od výsevu do v kultuře.“ Jelikož jsme v učení nějaké bramboříky pěstovali a ve škole mi květinářství jakž takž šlo, začal jsem povídat. Po chvíli mé povídání pan architekt zarazil a řekl: „Dobře. Počkejte na chodbě, až pro Vás přijdou a odvezou Vás do Píšťov.“ Tu noc jsem tam spal poprvé a pamatuji si, že jsem spal dobře z radosti, že mám místo v oboru.

Kolektiv pracovníků v Píšťovech byl dobrý, takže jsem se později se všemi spřátelil. Práce se mi tam líbila. Pracoval jsem hlavně u Pelargónií, bramboříků a různých hrnkových květin. V Píšťovech byl tenkrát vrchním zahradníkem Viktor Pokorný a v perenách byl vedoucí Antonín Lanta. Pana architekta jsme tam moc často neviděli, spíš chodil pan vrchní do kanceláře do Chrudimi. Plat jsem měl na tehdejší dobu dobrý – tři sta korun měsíčně ke stravě a bytu. Pracovalo se přesně deset hodin denně. Když se někdy pracovalo déle, bylo to honorováno jako práce přes čas. Stravu nám tam vozili z Chrudimi.

Čas běžel k mé spokojenosti, ale toužil jsem poznat taky práci ve školkách této firmy, hlavně ve školkách okrasných, které byly tenkrát v republice hodně známé a oblíbené. Proto jsem na jaře požádal pana architekta, zda by mne mohl přeložit do Chrudimi, že bych chtěl poznat práci v okrasných školkách. Za nějaký čas mi pan vedoucí v Píšťovech sdělil, že příští týden mám nastoupit do okrasných školek v Chrudimi. Tak jsem se 1. března 1928

²⁸¹ Cyclamen Persicum – hybridy, patří mezi bramboříky

stěhoval do Chrudimi. Tam byl kolektiv větší než v Píšťovech a pracoval jsem pod vedením vrchního zahradníka Zemana. Pracovní doba tam byla stejná jako v Píšťovech, ale kázeň přísná. Nástup do práce býval přesně za pět minut sedm. V sedm hodin musel být každý již připraven na své pracovišti. Při rozdělování práce býval sám pan architekt. Také nás alespoň jednou za den navštívil na pracovišti, pokud nebyl mimo závod. Koncem března jsem dostal partu dělníků a začal jsem s nimi školkovat ovocné podnože. Měl jsem patnáct skupin po dvou lidech. Jednoho dne jsem viděl, že jde na návštěvu pan architekt a několik skupin se mi tam bavilo. Tak jsem na lidi křičel, aby si hleděli práce a nebavili se. Nato si mne pan architekt zavolal a řekl: „Flajšner, takhle na lidi nekřičte. Na čtyři lidi křičíte, ostatní se postaví, dívají se na koho křičíte – a pak vlastně stojí všichni. Zajděte k nim, napomeňte je dvakrát nebo třikrát, a když to nepomůže, upozorněte je, že je pošlete do kanceláře s lístečkem, kolik mají odpracovaných hodin.“ To bylo pro mne velmi cenné ponaučení.

Jednou po polední přestávce jsem byl zavolán k panu architektovi do kanceláře, kde jsem dostal veškeré instrukce k tomu, abych 15. května jel na výstavu soudobé kultury do Brna. Pan architekt mi řekl, že chce, abych firmu zastupoval čestně a na úrovni a abych si také nechal zavazadla z nádraží nechal odnést na výstaviště nosičem, který mi zrovna ukáže cestu, s čímž mi odpadnou starosti s blouděním. V zahradnickém pavilonu ve stánku naší firmy jsem měl naaranžovat veškerý propagační materiál a knihy a prodávat je. I v Brně na výstavě, kde jsem byl až do září, jsem získal mnoho pro svůj celý život. Získal jsem tam také mnoho odborníků z našeho oboru, poznal jsem i spoustu květin, které jsem dříve neznal a hodně jsem slyšel od starých a zkušených odborníků. Byly to někdy velmi cenné a poučné rady, které jsem ve svém životě často uplatnil.

Chrudim bylo moje první místo po absolvování ústavu v Tróji. Když jsem ze závodu odcházel na vojenskou prezenční službu, dal mi architekt Vaňek při loučení pět set korun ve výplatě na víc. Prý na vojnu a že se po vojně mohu opět vrátit. Po vojně jsem však do Chrudimi nenastoupil, neboť čtrnáct dní před ukončením vojny jsem dostal nabídku nastoupit do Pomologického ústavu v Praze – Tróji jako demonstrátor do oboru květinářství pod správcem panem Mikešem. Po delším rozhodování jsem nabídku přijal. Při zaměstnání v ústavu, jsem se pak s panem architektem Vaňkem scházel při schůzích

*absolventů pomologického ústavu v Tróji i v Ruzyni. Jeho přátelského vztahu jsem si po celý život velmi vážil.*²⁸²

XII. PŘÍKLADY NEJZNÁMNĚJŠÍCH ZAHRAD V ČECHÁCH

XII. I. PRAHA, LETOHRÁDEK HVĚZDA

Tato stavba má renesanční původ, svého času se nazývala Nová, protože v době jejího založení už existovala v Bubenči Královská obora.²⁸³ Císař Ferdinand I. koupil od břevnovského kláštera les nazvaný Malejov,²⁸⁴ za účelem zřízení obory a právě v tuto dobu, roku 1534, vznikla tato zahrada. Obora dostala název Hvězda kvůli tomu, že v letech 1555-56 byl vystavěn letohrádek podle návrhu arcivévody Ferdinanda Tyrolského s šesticípím půdorysem, tedy tvarem hvězdy. V dalších letech byla obora různě přepracována a upravována. V 18. století se provedla celková rekonstrukce podle návrhu J. B. Matheye. Obnova obory trvala mnoho let, ale honitba se do ní již nikdy nevrátila, jen v částech obory vznikla bažantnice a blízko letohrádku i zahrada vlašského libosadu.²⁸⁵ Tato stavba měla v letech 1785-1874 funkci prachárny a na začátku století devatenáctého byly velké plochy obory zpětně zalesněny, posléze uvolněny a byly i rozšířeny prospekty. V roce 1937 bylo upraveno prostranství před letohrádkem podle návrhu architekta Sokola.²⁸⁶ V padesátých letech 19. století byl letohrádek přestavěn podle návrhu architekta Pavla Janáka.²⁸⁷

XII. II. PRAHA, CHOTKOVY SADY

Byl to první park tohoto typu v Praze, s původním názvem Lidová zahrada. Je to park krajinářský s pozdějšími vklady se znaky novoromantismu. Byl založen s iniciativy

²⁸² Časopis *Zahradnictvo*, 12/1986, s. 574, pár vět vyjmuty z osobního rozhovoru s p. Vaňkovou ze dne 15. 12. 2009 (kvůli věrohodnosti jmen).

²⁸³ Rozkládá se jižně od ulice Libocké a Na Vypichu, v nadmořské výšce 320 až 376 metrů, rozloha 85 ha.

²⁸⁴ <http://lesypraha.cz/?cat=20407> [16.4.2011]

²⁸⁵ Pacáková-Hošťálková, Božena: *Dvě královské obory v Praze*. NIKA, ročník IV., č. 9/83 s. 10, č. 7/83 s. 11, č. 8/83 s. 9, č. 9/83 s. 10 a 11.

²⁸⁶ <http://www.zastarouprahu.cz/ruzne/profsokol.htm> [16.4.2011]

²⁸⁷ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 294, Praha 5-Libri, 1999

nejvyššího purkrabího Karla Chotka podle plánu z roku 1832 od architekta Josefa Fuchse, realizovaná Jiřím Braulem a toho samého roku byla i otevřena veřejnosti. Tato Lidová zahrada byla přejmenována v roce 1841. V jihozápadní části se nachází partie s vodním jezírkiem v novoromantickém stylu z let 1887-1890 od Františka Thomayera a poté dotvořeny s instalací pomníku Julia Zeyera podle návrhu sochaře Josefa Maudra z roku 1913. Sortiment dřevin, který sad reprezentuje obrovský, kolem 60 druhů.²⁸⁸ Výrazný je hlavně podíl keřů listnatých, které zastávají důležitou roli v plášťové konstrukci parku, jako např. pustoryl obecný, pámelník hroznatý, čtyři druhy kalin, atd. Významnou funkci také tvoří jinan dvouločný a tis červený. Ze stromů listnatých zde dominuje především platan javorolistý, které rámuje uzavírající průhled.²⁸⁹

XII. III. CHRAST (CHRUDIM), ZAHRADA LETNÍHO SÍDLA

Podle návrhu Františka Thomayera z roku 1903 byla zrekonstruována zahrada se sídlem, které věnoval Josef II. biskupům z Hradce Králové, podle pravidelné dispozice který je výborně viditelný na zachovalém plastickém modelu, který je uchován v místním muzeu. Protože zahrada má strohé geometrické řešení musely se jí podříditi okrasné stromy a keře, především buk s převislými větvemi nebo buk červenolistý. Kdysi na málo vzdáleném místě stával altán, který dal uprostřed zahrady vystavět biskup J. L. Hay, kde se 28. 8. 1781 setkal s kněžnou Teresou Kinskou z Chroustovi, pozdější Poniatovská.²⁹⁰

Je zachován i památník ze žuly, který má připomínat klid přírody a duše.²⁹¹

XII. IV. ČESKÝ KRUMLOV, ZÁMECKÁ ZAHRADA

Tato zahrada leží v zámeckém areálu na skalnatém ostrohu, s hradem, o kterém se zmiňují již materiály ze 13. století. Od středověku až po renesanci si tento stavební prostor prošel velmi složitým stavebním vývojem s tím, že hlavní práce byly dokončeny až za Viléma a Petra Voka, posledních Rožmberků. Hlavní práce vedl Antonio Erizer

²⁸⁸ Novotný, Antonín: *Vznik prvního veřejného sadu pražského*. Časopis Společnosti přátel starožitností v Československu XLIV/1936.

²⁸⁹²⁸⁹ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 296, Praha 5-Libri, 1999.

²⁹⁰ A. M. *Referát na mezinárodním symposiu: Krajinné dědictví ICOMOS-IFLA 1997*.

<http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/icomos> [19. 4. 2011]

²⁹¹ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 136, Praha 5-Libri, 1999.

Vlach a Gabriel de Blonde, kdy v letech 1550-1575 byla za zahradou založena i obora. Českokrumlovský kronikář se v roce 1555 zmiňuje: „(...) *Lusthaus nahoře v zahradě nad zámekem Krumlovem staví se a toho roku na místě dohotoven (...).*“²⁹²

Kněžna si roku 1668 nechala v areálu vystavět umělou jeskyni z cihel a o deset let později vzniklo nové oplocení zahrady kamennou plnou zdí, ve které byla zabudována okna, která sloužila k vyhlídce.²⁹³

Za Eggenberků, kteří toto dílo v letech 1682-87 přestavovali, byl Hrad v Krumlově největším hned za Pražským hradem. V rámci přestavby byl do zahrady zaveden vodovod. Další úprava, nyní zahrady, se konala v poslední třetině 17. století podle návrhu Giacoma de Maggi a P. Spinety, kteří spojili zahradu a stavbu krytou chodbou. V tomto období bylo také hojné dovážení přírodního materiálu do zahrady, na příklad buky, duby, sazenice vinné révy, která byla přivezena z knížecích vinohradů ze Senftenberku, dále lípy a z Hluboké nad Vltavou roku 1684 bylo dovezeno velké množství habrů. Dovoz exotických dřevin je doložen od roku 1789.²⁹⁴

V polovině 18. století byla postavena zimní jízdárna od Andrey Altomonta, kterou sochařsky vyzdobil J. Anton Zinner. Letohrádek Bellarie byl postaven mezi lety 1706-1708, o čtyřicet let později byla nadstaven o jedno patro a pozměněn na hudební pavilon a za dalších deset let rokokově přestavěn také podle návrhu A. Altomonta, který navrhl i parkovní fontánu, kterou opět realizoval sochař A. Zinner a konečné úpravy provedl v roce 1750 sochař J. Griessler. Tyto rozsáhlé úpravy a práce byly prováděny za Schwarzenberků, kteří se stali novými majiteli a veškerou rekonstrukci ukončili roku 1765.²⁹⁵

Zámecké divadlo, jehož trvání se odvíjí již od roku 1682, bylo v šedesátých letech 18. století upravováno a opravováno. Dodnes jsou uchovány prospekty a dekorativní kulisy od J. Wetschela a L. Merkela, které zobrazují les s vinicí a výzdobou architektonickou a figurální z roku 1766.²⁹⁶

Protože se dodnes archivují plány přestaveb, je možné porovnat vzhled zahrady z let 1779, 1816 a 1910. Je pozoruhodné, že byla stále ponechána podélná hlavní osa zahrady, na kterou navázala pravoúhlá pole a byla také ponechána pravoúhlá pole bosketů a

²⁹² Schneider, Camillo Karl: *Der Hofgarten in Krumau. Die Gartenanlagen Osterreich-Ungarns in Wort und Bild*, 1909, č. 1, str. 1-26.

²⁹³ Kuklík, Karel-Kuklík, Pavel- Miller, Jan-Slavko, Pavel: *Český Krumlov*, Praha, 1992.

²⁹⁴ Kubíková, Anna: *Zaniklá českokrumlovská knížecí zahrada na Novém městě. Památky a příroda* 11/1986, s. 593-594.

²⁹⁵ Pánek, Jaroslav: *Životy posledních Rožmberků*. Praha, 1985.

²⁹⁶ Hilmera, Jiří: *Zámecké divadlo v Českém Krumlově. Zprávy památkové péče*. XVII/1958, s. 71-95.

trávníků za kaskádovou fontánou. V 19. století postihla barokní úpravu anglikanizace, tedy pravoúhlá pole, zmizely bosketové úpravy a bludiště.²⁹⁷

V průběhu posledních dvou staletí byla do zahrady vložena různá zařízení a nevhodné moderní variace, která zahradě spíše škodí,²⁹⁸ za zmínku stojí bezohledně vsazené moderní otáčivé jeviště před letohrádkem Bellarií, které demonstruje spíše zneužití než využití parku. Ivo Hoffman prováděl památkový dozor a také zpracoval projekt rekonstrukce zámeckých zahrad z let 1966- 1977, poté ho nahradila Marie Pavlátová, ke které se později přidal vedoucí zahradník zámku Jiří Olšan.²⁹⁹

V minulém století se v zámeckém parku rozšířilo mnoho zakrsle rostoucích jehličnanů, četné tuje, také borovice z Ameriky. Za listnáče zde reprezentují hlavně lípy, duby, jasany a velký počet javorů. Najdeme tu velký počet stromů, stromků a keřů, na které v Čechách narazíme zřídka kde, jako např. jeřáb převislý, dřezovec, jerlín japonský, líska turecká, tulipánovník, platan a mnohá další.³⁰⁰

Paní Anna z Rožmberka, jak poznamenal Václav Březan roku 1547, vdova po Joštovi III. se rozhodla sobě zjednat dům na Novém městě a poté k jeho zahradě byly přikoupeny další. Také v roce 1597 je poznámka: „(...) v zahradě na Novém městě zeď k foglhausu a v stavení mříž drátěných dělána a pavlače na zdech od domu hraběcího, aby mohlo se nad foglhaus jíti a ptáci netoliko slyšáni, ale i viděni býti mohli.“³⁰¹

Rudolf II. převzal českokrumlovské panství v roce 1601, byl v této době sepsán i podrobný inventář zahrady na Novém městě. Ve skleníku se začaly pěstovat vavříny, kdouloně, citronovníky, fíkusy, pomerančovníky, granátové marhaníky, růže, rozmarýny, cypřiše, karafiáty, majoránky a při zdech rostly keře jasmínu. Celá tato část byla obklopena keři buxusu. Zahrada má čtyři části a každé se pěstovala jiná sorta rostlin, zeleniny a ovoce. Pátá část (neboli ohrada) je ve zmíněném inventáři označena jako tzv. kuchyňská zahrada, protože v ní byly vysázeny pouze konzumní sazenice jako chřest, třešně, višně, řepa, ředkev, čekanka, špenát, květák atd.³⁰² V 18. století v ní byl ještě

²⁹⁷ ²⁹⁷ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 99, Praha 5-Libri, 1999

²⁹⁸ Pacáková-Hošťálková to přímo nazývá rušivě neoprávněnou slohovou promiskuitou.

²⁹⁹ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 101, Praha 5-Libri, 1999

³⁰⁰ Kubíková, Anna: *Zaniklá českokrumlovská knížecí zahrada na Novém městě. Památky a příroda* 11/1986, s. 593-594.

³⁰¹ ³⁰¹ Pánek, Jaroslav: *Životy posledních Rožmberků*. Praha, 1985

³⁰² Kubíková, Anna: *Zaniklá českokrumlovská knížecí zahrada na Novém městě. Památky a příroda* 11/1986, s. 593-594.

vybudován skleníky na pěstování exotického ovoce a v roce 1750 vystavěn druhý pouze na pěstování ananasů, ale již v roce 1870 byly tyto skleníky zrušeny a pozemky pronajímány, tím tedy Novoměstská zahrada zanikla.³⁰³

XII. V. KONOPIŠTĚ, ZÁMECKÁ ZAHRADA

Tato zahrada je vázána na přestavbu hradu ve 12. století, který byl několikrát upravován v polovině 18. století na barokní zámek. V této době vznikla na zasypaném příkopu terasová zahrada, u níž byly také vystavěny skleníky, oranžerie, citronovníky a fíkovníky a ještě v roce 1772 byla rozšířena. Je to zahrada vrtbovská, která za posledního Vrtby byla změněna na krajinářský park roku 1830. Výstavba velkého plánovaného parku byla zahájena až nástupem arcivévody Františka Ferdinanda d'Este, v té době byl také předělán zámek na podobu pseudohistorickou architektem Josefem Mockerem v letech 1889-94. Rok před touto přestavbou byla navržena úprava Horního parku, nejstarší terasovité části, aby také byla součástí celkové krajinářské kompozice, kterou vybuvovali zahradníci Mösmera z Vídně a Rozínka z Prahy. Součástí krajinné kompozice je také vrch Šiferna, který byl v letech 1892-93 upravován architektem Maxem Fabianim. Šiberský les byl za Vratů rozdělena zhruba 12 úseků, které měly kruhový střed v němž se protínaly a kde stálo 13 soch s mythologickou tematikou.³⁰⁴

Na konci 19. století zbořeny hospodářské budovy v předzámčí a jižní straně tato část území rozšířila plánovaný park. Severozápadně pod zámek byl ve 20. století zřízen Dianin sad s uměle vytvořeným malým rybníkem, jehož součástí byl i malý ostrůvek a socha Diany, Park tedy tímto rozšířením dosáhl výměry zhruba 225 ha i proto, že leží ve členité a zvlněné krajině ve výši 340 m. n. m., s rozsáhlým rybníkem pod zámek.³⁰⁵

Růžová zahrada, která leží jižně od zámku byla realizována v letech 1906-13, ale plánována byla již v roce 1888. Je to reprezentativní dekorativní místo s barokním členěním a je vyplněno růžemi. V době založení této zahrady se zde nacházelo až 200 druhů růží, 1 500 vysokokmenných a 7 000 keřových. Tato růžovna je vyzdobena mnoha plastikami z 19. století, jimž dominuje Kleopatřin sloup uprostřed a dalšími obelisky, sochami a kamennými vázami. Pro teplomilné rostliny byly vybudovány skleníky na

³⁰³ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 101, Praha 5-Libri, 1999

³⁰⁴ Čuda, L.: *Zámek a zámecká zahrada v Konopišti*. *Zahradnické listy*, XI/1950, s. 386-387.

³⁰⁵ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 167, Praha 5-Libri, 1999

terase nad růžovnou, v oblibě byly zejména palmy a orchideje. V roce 1913 bylo připojeno z jižní strany alpinum, které navrhl architekt anglického původu Marchan, s malým rybníčkem a vodními rostlinami. Plastiky s antickou nebo s jakoukoli historickou tematikou se v parku vyskytují ve velké míře, hlavně při křižovatkách cest, časté jsou výjevy Sappfó, Neptunova kašna, Kalvárie atd.³⁰⁶

Kostru základních ploch parku tvoří domácí dřeviny, které byly dosazovány dřevinami cizokrajnými, které se dovážely ze závodů v Rakousku a Thüringen. Tímto park dostal význam sbírkové zahrady a stal se jedním z našich dendrochronologicky nejvýznamnějším parkem (samozřejmě když pomineme, že je také jedním z našich největších a nejkrásnějších).

Po 2. světové válce měl park velice pokleslou údržbu, kdy byly na příklad růže nahrazeny letničkami a mnoho exotických květin byly nahrazováno květinami domácími a levnými. Toto chátrající období zastavil až nástup vedoucího zahradníky Františka Kučery po roce 1961. Rok poté nastává období regenerace parku i zahrady podle plánů Bohumila Kavky za spolupráce Milady Opatrné. Poslední větší úpravy zahrady a parku jsou známy z roku 1993 (Horní zámecký park) a rekonstrukce z roku 1995, obě úpravy podle plánů Dagmar Tůmové, Josefa Krause a Milady Svrčkové.³⁰⁷

Součástí celého rozsáhlého areálu je i obora, kde se v minulém století chovali bílí jeleni, daňci, krocani. V dnešní době k parku patří obora Vlková, zakládaná v roce 1922, kde se i nyní chovají daňci a mufloni na ploše 400 ha. Celková rozloha parku je 340 ha.³⁰⁸

XII. VI. KROMĚŘÍŽ, ZÁMECKÁ ZAHRADA

Tato zahrada je též zvaná Podzámecká. Je připojena k někdejšímu biskupskému hradu, který byl za dob renesance přestavěn na zámek. V 16. století patřila zahrada i stavba biskupovi Turzovi a právě z jeho doby jsou dochovány první zmínky o zahradě, která byla jak okrasná, tak zelinářská a květná. Zmiňuje o ní se na příklad v dopise králi Vladislavovi II. roku 1509, kdy ho láká na návštěvu Kroměříže.³⁰⁹ Tato zahrada byla až do roku 1558 bez ohrazení, toho se dočkala až když: „(...) vnikly do ní svině měšťanské a

³⁰⁶ Brožovský, Miroslav: *Zámecký park na Konopišti, in: Památky zahradního umění-1985. Sborník z celostátního semináře Středočeského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*. Praha, 1985, s. 71-76.

³⁰⁷ Stejskalová, Jana: *Studie obnovy zámeckého parku v Konopišti. Zahrada-park-krajina*. 1995, č. 2-3, 5.

³⁰⁸ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 168, Praha 5-Libri, 1999

³⁰⁹ Petruš, Jaroslav: *Bischof Karl von Liechtenstein-Castelcorn als Bauherr. Stadt und Grün (das Gartenamt)*, ročník 46, číslo 1, s. 46-48, Hannover, 1997.

*mnoho škod zdělal všechny rozkryvše, když už drahně semen bylo zaseto.*³¹⁰ Byla ohrazena tyčovinou tak, jak je vyobrazena na Willenbergerově dřevořezu z roku 1593. Plnou zdí byla zahrada opatřena až v 17. století, jako doklad poslouží dochovaný pohled na Kroměříž ve Státním archivu v Brně. V tom samém století prošla zahrada přestavbou, stejně jako zámek za Karla Liechtensteina-Castelcorn podle plánů italského architekta Filiberta Lucchese, který celou zahradu protkal vodním systémem. Jeho nástupce s italskými zkušenostmi Giovanni Pietro Tencalla provedl přestavbu v manýristickém slohu a také pronesl svou známou větu, že zahrada je součástí domu.³¹¹

Přízemí je věnováno *sale terreně*, ze které se vycházelo do parteru zahrady. Tam střední osu respektují záhony s bohatou broderií a tato osa zdůrazňuje fontánu i příčné rovné cesty, vyklenuté pěšiny jsou lemovány sochami a obelisky. V 18. století se zahrada rozšířila severním směrem k řece Moravě, o jejím vzhledu informují alba s šestnácti kolorovanými rytinami od J. Fischera z roku 1802. Na konci 18. století byla postavena tzv. Colloredova kolonáda podle návrhu ing. Křoupala z Grünbergu. Je to arkádová chodba s představeným dvouramenným schodištěm, které bylo druhotně osazeno sochami čtyř ročních období od neznámého autora z období po roku 1700. Toto schodiště vedlo do bývalého opevňovacího příkopu, který byl zasypán a barokně upraven a vznikla soukromá nebo oddělená zahrada. Na začátku třicátých let 19. století se ujal architekt Antonín Arche některých prací, který zahradu sjednotil a prostorově čistě dovedl až ke klasicistnímu dflu.³¹²

Vedle technických staveb,³¹³ které jsou převážně z litiny vyráběné v arcibiskupských železárnách, vznikl i Maxův dvůr. Bylo to hospodářské stavení z let 1844-5, které opět vytvořil architekt Arche. V době svého vzniku vyvolalo toto stavení kritiku veřejnosti, která se velice pobouřila nad finančními náklady, které byly vynaloženy pouze na pouhé chlěvy. Tento samý architekt vystavěl roku 1846 v centru zahrady kolonádu, ve které byly po delší době usazené antické busty z Pompejí, podle kterých se kolonáda nazývá, tedy Pompejanská kolonáda. Na ploše zahrady byly vysázeny vzácné stromy ve skupinách i jednotlivě, byly použity hlavně listnaté stromy a keře, které se barvily v průběhu roku před zeleným pozadím jehličnanů a volné plochy luk dodávaly charakter

³¹⁰ Kuča, Otakar: *Zámecké zahrady v Kroměříži. Umění VI/1958*, s. 372-388.

³¹¹ Petrů, Jaroslav: *Bischof Karl von Liechtenstein-Castelcorn als Bauherr. Stadt und Grün (das Gartenamt)*, ročník 46, číslo 1, s. 46-48, Hannover, 1997.

³¹² Birnbaumová, Alžběta: *Historické zahrady v Kroměříži. In: Kroměříž-městská památková rezervace, státní zámek a památky v okolí*. Praha, 1963.

³¹³ Na příklad Vázový můstek, Stříbrný můstek, Lucernový můstek...

přírodního parku, který dokonale zapadá do krajiny. Tento nový obraz krajiny byl veřejnosti zpřístupněn novým vstupem do města, kde architekt Arche zřídil u severovýchodního nároží zámku rampový přístup, který byl v druhé polovině 19. století doplněn monumentálním schodištěm. Celé následující století se jen respektovali vytvořené hodnoty a čas věnovali údržbě. Nově vznikl pouze koutek živé přírody a z Maxova dvora se stala veterinární nemocnici. V poslední době se úprav dočkal pouze interiér Colloredovy kolonády, který byl vyzdoben mozaikami, které vytvořil svého času Max Švabinský, kroměřížský rodák, pro Národní divadlo v Praze jako náhradu za poničené Tulkovy lunety.³¹⁴

Zahrada se stala v 19. století jedním z nejlépe koncipovaných parků a patří k nejznámějším slohovým úpravám v Evropě. Má rozlohu 47,1 ha, na které roste 50 druhů jehličnanů a 153 druhů listnáčů. Povodně zasáhly zámek a zahradu v roce 1997, která zničila kolem stovky stromů.³¹⁵

Květná zahrada zvaná také Libosad leží v extravilánu města. Byl vybudován biskupem Karlem z Liechtensteina-Castelcornu v letech 1665-75, ve zdevastovaném městě po třicetileté válce. Plány vykreslil architekt Filiberto Lucchese, císařský inženýr, který ovšem v roce 1666 zemřel a práce se ujal Giovanni Pietro Tencalla. Zahradu pojal jako renesanční a osovou. Areálu dominuje osmiboká rotunda s kopulí a lucernou. Pře rosarium vede osa zahrady a zelené bludiště a čtvercové boskety mezi dvěma pravoúhlými rybníčky a dvěma pahorky, na kterých stály altánky. Součástí zahrady byl i tzv. Ptačinec (ptačí voliéra založená na ostrůvku). Tento sad byl obehnán vysokou ohradní zdí hned roku 1667, v následujícím roce byla vybudována Lví kašna a kašna Tritónů, na rybníčcích byly osázeny sochy s mytologickou tematikou, v oranžérii byla umístěna socha ležícího Neptuna. Dále se v zahradě nacházel bažantí dvůr a umělý králičí kopec, který měl vyhlouben mnoho nor, ze kterých se králíci dali vystrnadit regulovanou záplavou vody. Zahrada obsahovala (a obsahuje dodnes) mnoho uměleckých skvostů, které v dané době byly v nákladu 75 000 zlatých. Geometricky pravidelný a formálně vázaný půdorys je dochován dodnes, jen dožívající dřeviny ve stěnách musely být nahrazovány novými a to umožnilo sadu dožít do našich dnů.³¹⁶

³¹⁴ Kuča, Otakar: *The gardens and Castle Kroměříž-The Komparative Study*. Unesco, 1997.

³¹⁵ Čermák, Jiří: *Povodňové škody v zámeckých zahradách Kroměříží*. In: *sborník Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu*. s. 67, Luhačovice, 1997.

³¹⁶ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 186, Praha 5-Libri, 1999

XII. VII. KUKS

Tato krajinná úprava je dílo hraběte Františka Antonína Šporka, barokního šlechtice. Na jedné straně údolí založil roku 1694 lázně a své sídlo a na straně protější roku 1697 špitál. Tato krajinná úprava je založena na dvou protínajících se kompozičních osách. Osa podélná, která vede přes údolí, je vyjádřena tokem řeky a podélným cvičišťem, osa příčná dvěma architektonickými dominantami zámku na jedné straně a špitálem na straně druhé. Celek je propojen zahradními úpravami a vybaven velkým souborem soch veliké kvality. Na straně lázeňské byl postaven zámek, kaple nad pramenem, domy pro hosty, hostince a divadlo, které byly vystavěny na terasách na úbočí údolí. Tyto stavby jsou s údolím spojeny schodištěm, po jehož koncích tekla vodní kaskáda. Na horní terase dominují sochy Davida a Goliáše, dole Dianina lázeň, která byla kolem roku 1701 nahrazena kašnou, na které je výrazná socha Polyfém. Tyto stavby byly později doplněny domem filosofů s knihovnou, novým lázeňským domem, úřednickou budovou a tento komplex představoval společenské středisko šlechty, které bylo na vysoké úrovni.³¹⁷

V umělý kanál bylo přeměněno Labe v údolí a také bylo překlenuto mostem se sochařskými plastikami, které jsou i podél řeky stejně jako závodíště vybudované v 18. století vybavené 40 trpasličími sochami, dvěma obelisky se sochou Pravdy a Spravedlnosti, letohrádkem a holubníkem. Protější strana údolí zahrnovala špitál s kostelem a hrobkou. Tato kompozice funguje jako protiklad lidské pýchy nebo domýšlivosti. Špitální zahrada byla vybudována v roce 1711, která je rozsáhlá a pravidelná a celý tento soubor je s údolím opět spojen schodištěm, na které navazuje terasa kostela s osmi sochami, které symbolizují Blahoslavenství, Náboženství a dva andělé. Na to navazuje špitální terasa s monumentálním souborem dvanácti soch Ctností a stejný počet Neřestí, které jsou od sochaře Matyáše Bernarda Brauna z roku 1719.³¹⁸ Tato osa napříč údolím je zakončena větrným mlýnem, který stojí za špitálem.

Kuks ve své podstatě předešel klasicistní parkové úpravě romantismu, která se u nás objevuje ve druhé polovině 18. století, právě touto úpravou krajinnou. Hrabě Špork založil i v okolí čtyři osamocené poustevny v lesích, každá z nich měla i svou zahradu a sochařskou výzdobu. V letech následujících, 1726-33, vznikl soubor soch, které se tesaly přímo do pískovcové skály v lese, také z Braunovy dílny. Do mohutných pískovců byly vytesány sochy Garina Onufria, Jana Křtitele, Máří Magdalény, Studna Jakobova atd.

³¹⁷ Havlík, T.: *Průvodce po Kuksu a Betlémě*. Dvůr Králové, 1881.

³¹⁸ Lukas, J.: *Kuks a Betlém*. Praha, 1952.

Podobná tematika vznikla reliéfním způsobem na skalách, témata byla sv. Hubert, Narození Páně, Příjezd Tří králů, které se nacházely podél cesty, která vede ke kapli. Některé sochy byly přemístěny do špitální zahrady v Kuksu, např. socha Anděla Gloria a sv. Jeroným. Celý komplex byl obehnán zdí jako zahrada a rozbíhaly se k ní promenády z lesa a luk.³¹⁹

V roce 1952 se začal realizovat návrh rekonstrukce území, na které spolupracoval Břetislav Štorm. Podle návrhu architektky Pecánkové z roku 1973 byla provedena obnova zahradního parteru hospitálu pod vedením Josefa Vaňka v roce 1992. Otakar Kuča zpracoval v roce 1996 studie zahradní úpravy nádvoří a tentýž rok zpracoval i studii zahradních úprav u východního křídla hospitálu.³²⁰

XII. VIII. BRNO, ARBORETUM A BOTANICKÁ ZAHRADA

Tyto zahrady se nachází u Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity (Černá pole). Toto arboretum bylo založeno roku 1926 na velice malé ploše díky péči prof. Augustina Bayera nedaleko lesnické fakulty MZLU a kolem roku 1970 bylo rozšířeno a vybudováno na plochu 10 ha. Základní prostorové uspořádání bylo realizováno podle plánu Ivara Otruby. Podle jeho návrhu byly také založeny části jako Kamenná zahrada, kde se nachází miniatury různých rostlin, kolekce vrb, rosarium, sbírka lominamenů, místnost pro pěstování vzácných a citlivých dřevin, říká se mu „Forum romanum“, jehož výstavbě dohlížel a stanovil ji Antonín Nohel a také je součástí tohoto díla sbírka kosatců.³²¹

Pozorný botanik by zde našel i Bayerovu borovici, která je pojmenována na památku prof. Bayera. Je to okrasná odrůda s malou a hustou korunou. Tato zahrada navazuje na historický park a sportovní areál Lužánky.³²²

XII. IX. KARLOVY VARY – LÁZEŇSKÉ MĚSTO

Toto městečko se nachází v údolí řeky Teplé a jeho součástí je i lázeňský park. Počátek parku je úzce spjat s počátky staveb společenských budov lázní a své místo zde má i iniciativa významných návštěvníků. V místě dnešního Grandhotelu Pupp, před tzv. Českým sálem bylo ve třicátých letech 18. vysazeno dvanáct kaštanových stromořadí,

³¹⁹ Wagner, Jaroslav: *K úpravám Šporkova Betléma. Památková péče*, č. 7, s. 194-199, XX-VI/1966.

³²⁰ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 190, Praha 5-Libri, 1999

³²¹ Průvodce botanicou zahradou – Arboretum. Brno, 1986.

³²² Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 66, Praha 5-Libri, 1999

kteře vytvořily příjemnou atmosféru k procházkám a po obvodu i k projížďkám. Na břehu Teplé u Vřídla na Staré louce nechal roku 1756 zemský místodržitel hrabě Rudolf Chotek vystavět kaštanovou alej za účelem promenád a také první lesní promenádu s vyhlídkou na lázně nazvanou Chotkovu cestu, která vedla od Českého sálu k Jelenímu skoku. Tuto promenádu prodloužil roku 1803 hrabě Jan Rudolf Chotek k mohutné jedli a dva roky poté nechal vysadit kaštanovou alej na louce zvané Nové na druhém břehu Teplé. Nejdříve byly zřizovány zahrady poblíž hostinců, např. u Poštovního domu s tanečním sálem roku 1791 byla zahrada s okrasnými a ovocnými stromy, ale i topoly. Až v první polovině 19. století přišel z Mariánských lázní zahradník Václav Skalník a započal výstavbu parku u Terezina a Nového pramene. Tento zahradník zde osobně určoval místa, kde se měla vylámat skála pro výsadbu stromů a keřů ve strmé stráni. Celá výstavba trvala v době od 23. září 1830 do 15. května 1831 a v tuto dobu byl jmenován uměleckým zahradníkem Jan Hahmann, který pečoval o okolí nového parku, okolí Vřídla i o lesní parkové úpravy a místní promenády.³²³ Hahmannův plán z roku 1878 byl realizován velice rychle. Bylo to období, kdy byly vysazeny javory, duby, pět skupin růží, jilmy, platany, dvacet pět květinových záhonů a vodní zátiší s vodotryskem. O rozsáhlosti těchto úprav hovoří záznamy z dovozu z lobkovických školek v Jezeří, odkud bylo dovezeno 2 000 keřů, 200 azalek, 80 jehličnanů, rododendrony, 500 růží, jiřiny a gladioly, květiny ze Stuttgartu. Z těchto důvodů byl roku 1878 strojní postřik. V tomto období začal stavební rozmach lázní a kolonád jako společenských prostor. Vřídelní kolonáda byla postavena podle návrhu vídeňských architektů Ferdinandem Fellnerem a Helmutem Helmerem. Secesní prosklenou Zámeckou kolonádu navrhl roku 1913 Bedřich Ohmann, který se ujmul i parkové úpravy nádvoří. Překlenutí Teplé před Mlýnskou kolonádou bylo realizováno podle návrhu Jiřího Krohy ze 70. let 20. století. Celé toto území od 374 m n. m. v údolí u kolonád až k nejvyššímu bodu na území města 636 m n. m. je tedy propojen do parkového systému, který spojuje formu lesního a městského parku.³²⁴

XII. X. KROMĚŘÍŽ – ZÁMECKÝ PARK

Zvaný též Podzámecká zahrada. Je přidružen k někdejšímu biskupskému hradu, který byl přebudován v době renesance na zámek. V této době měl zámek obyčejnou

³²³ Nejd, Karel: *Orientační plán promenádních cest lázeňského města Karlovy Vary*. Karlovy Vary, 1971.

³²⁴ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 162, Praha 5-Libri, 1999

zelinářskou zahradu s květnicí, která byla do roku 1558 neohrazena, poté ohrazena tyčovinou, která je vyobrazena na Willenbergerově pohledu z roku 1593. Za Karla Liechtensteina-Castelcornu byla podle plánů italského architekta Filiberta Lucchese zahrada přestavěna v šedesátých letech 17. století, důležitost této přestavby tkví v zabudovaném vodním systému. Bohaté záhony respektovaly střední osu, která byla zvýrazněna fontánou a vyklenuté pěšiny byly zpestřeny sochami a obelisky. Celá úprava zahrady byla typicky romantická, obohacená o různé atrakce, které se později ještě rozšířily např. o pohyblivé figurky Číňanů. Nechyběl tu malý chrám Přátelství, gotické a antické ruiny, poustevna z dřevěné konstrukce potažena plátnem. Některých prací se ve 30. letech 19. století ujal architekt Antonín Arche, který zde vytvořil klasicistní díla jako Vázový můstek, Stříbrný můstek a Lucernový můstek, za uplatnění litiny jako módního materiálu vyráběného v arcibiskupských železárnách.³²⁵ V tuto dobu vznikl také Maxův dvůr. Bylo to stavení hospodářského typu z první poloviny 19. století, které již v době svého vzniku vyvolalo vlnu veřejné kritiky, z důvodu lehké vzcnosti a finančních nákladů, které Arche použil pouze pro výstavbu chlévů.³²⁶ Ten samý architekt postavil roku 1846 v centru Podzámecké zahrady kolonádu na půlkruhovém půdorysu, ve které byly později vystavěny antické busty z Pompejí, díky kterým se kolonádě začalo říkat Pompejanská.³²⁷

V rozlehlé zahradě bylo vysazeno množství stromů a keřů převážně listnatých, jednotlivě i ve skupinách, které se v průběhu roku zbarvují a dodávají tím působivou atmosféru celé krajině. Toto místo má charakter přírodního parku, který splývá s krajinou, hlavně díky velkým volným plochám luk. Zpřístupněna veřejnosti byla novým vstupem z centra města ve třicátých letech 19. století, který vybudoval opět architekt Arche a který se nachází u severovýchodního nároží zámku. Celé nadcházející století respektovalo charakter zámku a zahrady a pouze se udržoval její vzhled. Nově vznikl pouze tzv. koutek živé přírody a Maxův dvůr získal novou náplň jako veterinární stanice. V poslední době vznikla nová mozaika v Colloredově kolonádě od Maxe Švabinského, která měla původně nahradit poničenou Tulkovu lunetu v Národním Divadle v Praze. Současná rozloha zahrady je 47, 1 ha nadmořská výška je 210 m, na této ploše bylo vysazeno okolo 50 druhů jehličnanů a 153 druhů listnatých stromů. Byla zde

³²⁵ Kuča, Otakar: *Zámecké zahrady v Kroměříži*. Umění VI/1958, s. 372-388.

³²⁶ Částka se mi nepodařila zjistit.

³²⁷ Birnbaumová, Alžběta: *Historické zahrady v Kroměříži*. In. *Kroměříž – městská památková rezervace, státní zámek a památky v okolí*. Praha, 1963.

vypracována dendrochronologická expertiza od A. M. Svobody se seznamem všech stromů, které rostou v zahradě a posléze zapsána do seznamu UNESCO. V roce 1997 zastihla areál zahrady povodeň, která zničila zhruba sto stromů a keřů, ale v současné době se její vzhled opět blíží původní podobě.³²⁸

XII. XI. MARIÁNSKÉ LÁZNĚ – LÁZEŇSKÉ MĚSTO

Je to lázeňské město s parky smíšeného charakteru. Jeho nadmořská výška je až 690 m a leží na jižním cípu Slavkovského lesa. Mezi Křížovým a Rudolfovým pramenem tvoří parky souvislý pás, který kopíruje hlavní třídu města. Skalníkovy sady, dříve Centrální park, byl jejich začátkem a jádrem, z kterého vycházel i základní koncept lázeňského města. V tomto parku se nacházejí léčivé prameny, z kterých byly vybudovány zřídla v kolonádě, v malých chrámcích a pavilonech. Tyto sady jsou pojmenovány podle svého zpracovatele, uměleckého zahradníka Václava Skalníka, které byly koncipovány v krajinářském stylu. První aleje u pramenů nechal vystavět již roku 1813 premonstrátský opat Karel Kašpar Reitenberger a v tutéž dobu požádal do Hořína hraběte Lobkovice o zapůjčení jeho zahradníka Václava Skalníka na práci v Mariánských Lázních. Plán parku od Skalníka pochází z roku 1817 a jeho založení bylo podmínkou pro prohlášení lázní veřejnými. Vyhotovil i celkový plán města, kde stanovil i urbanistickou koncepci a dal základ budování města v zahradním duchu, jež jeho i město později proslavilo.³²⁹ Jedním z prvních počínů okolo roku 1817 Skalník přistoupil bylo odvodňování bažin, zpřístupnění terénu, tvorba cest a výsadba dřevin. Centrální park byl dokončen v roce 1823 a podle návrhu Antonína Thurnera byl do centra vsazen pavilon nad Křížovým pramenem v roce 1818³³⁰ a kolonáda z roku 1826. Od sochaře Emanuela Maxe stojí pomník Josefa Nehra, prvního lékaře lázní, stojí poblíž sloupové haly. Socha byla osazena roku 1848. Plastika zakladatele lázní, opata Karla Reitenbergera, pochází z osmdesátých let 19. století, byla postavena na promenádě blízko nově vytvořené Zpívající fontány. Skalník, který byl 20 let i starostou města, také založil park u Ferdinandova pramene v roce 1826 na konci údolí, který nese název podle českého krále Ferdinanda I., díky němuž byl pramen v roce 1828 prozkoumán kvůli

³²⁸ Pacáková-Hošťálková, Božena. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 179, Praha 5-Libri, 1999

³²⁹ Štěpánek, Ladislav: *Mariánskolázeňské sady, jejich vývoj, květena a zakladatel Václav Skalník*. Mariánské Lázně, 1963.

³³⁰ 1911 nahrazen kopií z železobetonu a v roce 1961 byl pramen opatřen fontánou z kovu od manželů Zoubkových.

získání soli. Po Skalníkově smrti roku 1861 práci převzal jeho syn Karel a po něm i vnuk Albert, protože povolání zahradníků se v jejich rodině dědilo.³³¹

Dendrologickou expertízu provedl opět A. M. Svoboda. Ze stromů jsou zřejmě nejdůležitější dva silné červenolisté buky stojící u kostela, které ještě pamatují jeho založení roku 1848, také hadí smrk, kavkazskou jedli, hřebenolistý dub, dva sloupové duby na náměstí Míru a mnoho dalších. Tento soubor navazuje na upravené parkové lesy.³³²

XII. XII. PRAHA – VYŠEHRAD

Tyto parky byly vybudovány roku 1866 po zrušení pevnosti a ihned otevřeny veřejnosti. Jejich rozloha se pohybuje okolo 13 ha a výška nadmořská okolo 230 m. Bývalý hrad z feudálního období českého státu zanikl, zbyly pouze zbytky gotického opevnění na jejichž základech nechali vystavět Habsburkové opevnění nové v 17. století. Z neobvyklé iniciativy probošta Václava Štulce vzniklo ze starého hřbitova pohřebiště významných českých rodáků v roce 1660. Na konci devatenáctého století byla vybudována hrobka nejzasloužilejších osobností, tedy Slavín, kterou navrhl Antonín Wiehl, o sochařskou výzdobu se postaral Josef Maudr. Tím hřbitov dostal jednotný ráz, který navrhl Antonín Barvitijs. Později v roce 1910 bylo do parku nainstalováno poprsí Václava Štulce, protože to byl probošt vyšehradské kapituly a park byl podle něho nazván. Po roce 1892 byla upravena stráž nad řekou Vltavou podle návrhu Františka Thomayera, který terénu využil jako vyhlídky na Vltavu. Celková úprava Slavína byla dokončena roku 1893 a úpravy hřbitova 1902, později zde probíhala řada dalších úprav pod vedením Karla Skaláka, např. rozšíření cest, které propojilo jednotlivé části Vyšehradu, vyhlídky na Prahu z hradeb.³³³

³³¹ Ševečková, Petra – Nosek, Petr – Novák, Karel: *Václav Skalník, budovatel města a parků Mariánských Lázní*. Mariánskolázeňské listy, č. 50, s. 1 a 4, 1994.

³³² *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 232, Praha 5-Libri, 1999
Pacáková-Hošťálková, Božena

³³³ *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*- katalog zahrad. s. 356, Praha 5-Libri, 1999
Pacáková-Hošťálková, Božena

XIII. ZÁVĚR

Vývoj zahradní architektury od jejích úplných počátků je velice těžko datovatelný. Do dnešní doby není zcela jasné, kdy a kde jsou počátky prapůvodní snahy o úpravu okolí domu, stavby veřejné nebo úprava okolí měst.

Aby se tento druh architektury dal správně časově zařadit, je v první řadě nutná definice slova „zákon“ o kterou se již pokoušel v 5. - 4. století před Kristem Platon ve svém dialogu *Minós*, už samotné dochování této úvahy svědčí o tom, že již v této době měli snahu o stanovení určitých pravidel a etických mantinelů v mnohé spoustě odvětví. Z dávné minulosti jsou dochovány traktáty zahradníků, které ovšem poukazují jen na dílčí problémy, což zahradní architekturu degradovalo až na formu řemeslnických cechů. Toto odvětví chtěla pozdvihnout ve své době i Marie Terezie, která přirovnala samotné zahradnictví ne k řemeslu, ale ke kumštu. Velké odezvy se tento výrok také nedočkal. V této době se také úplně přestal používat, do té chvíle zažitý, termín „umělecký zahradník“, takže se tento obor v terminologii smísil s okrasnou zahradní architekturou a sadovnictvím.

Jedinou ucelenou knihou, která v tomto oboru vyšla, je kniha, mnou v této práci hojně citovaná, *Historické zahrady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od Boženy Pacákové-Hošťákové, která tvoří soubor všech botanických a zámeckých zahrad v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od šedesátých let minulého století nevyšla (alespoň se mi nedostala do rukou) žádná publikace, která by ji překonala. Tento obor nemá dokonce ani soupisy památek ani knihy, které by se primárně zajímaly o zahradní architekturu.

Tento obor je členěn na zahradní slohy, ve kterých se vyvíjel. Dále se dělí na dva typy, formální a krajinářské, obě tyto formy mají za cíl ve svém návštěvníkovi vzbudit pocit harmonie.

Jako příklad jednoho, v širším slova smyslu, zakladatele české zahradní architektury, je potřeba zmínit chrudimského rodáka, zahradníka tělem i duší a šířitele zásad pro rozvoj zahrad, ovocných stromů a keřů, Josefa Vaňka. Tento muž, který svou kariéru začal v útlém věku na pobožné škole v Černilově jako správce školní zahrady (ze svého vlastního zájmu), přes práci v zámecké zahradě v Ratibořicích, jako zahradník spravoval zahrady hraběte Hohensteina v Děčíně nad Labem, pracoval v pomologickém ústavu v Praze, v pomologickém ústavu v Reutlingenu, při ústavu v Proskavě, založil mnoha svazkovou knihovnu v Chrudimi, byl hlavním redaktorem (svého času) prestižního

měsíčníku *Zahrada domácí a školní*, vydavatel a spisovatel mnoha knih se zahradní tematikou a zakladatel školkařství je v dnešní době nedoceněn. Známe je pouze ve svém oboru a v malém okruhu pěstitelů. Je to velká škoda, protože tohoto významného muže mimo jiné pojilo přátelství s takovými velikány, jako byl Čapek, Jirásek, Mayerová atd. Díky tomu (a pečlivosti Jaroslavy Vaňkové) se do dnešních dob zachovala korespondence Vaňka se známými spisovateli, hudebníky a umělci, která je velice čtivá jak po stránce profesní (tvorba zahrad), tak po stránce soukromé (vyjadřují city, domlouvají si osobní schůzky a přátelské schůzky). Jeho díla dosáhla obliby u veškeré zahradnické a zahrádkářské obce. Ve svých časopisech dával vždy veliký prostor odborníkům a kvalifikovaným zprávám, nikoli propagaci své vlastní práce. Bohužel, oba Vaňkovy časopisy zanikly z nařízení okupačních orgánů za 2. světové války. Vychoval novou profesionální generaci zahradníků a vyškolil své současníky, jako např. Josefa Rubliče, Oskara Smrže, Jaroslava Smoláka, Eduarda Baudyše, Josefa Kořenského, Jana Vrby, Ctibora Blatného, Jana Böhma, Karla Kamenického a další, které své odborné vědomosti šířili dále ze své vlastní vůle. Vaňek dále založil rozsáhlou mineralogickou sbírku, sbírku herbářskou, sbírku hmyzu, nerostů, zkamenělin, podporoval malířství, sochařství, hudbu a divadlo. Jeho nejproslulejší sbírkou se stalo růžařské muzeum, z některých sbírek se zachoval pouze zlomek, který byl zařazen do sbírek pražského Národního zemědělského muzea, do jeho expozic v Kačíně a Lednici. Cílem Vaňkovy práce bylo vybudovat v Čechách závod podle zahraničního vzoru, což se mu ve všech směrech povedlo.

Plánování, realizace a údržba zahrad je rituál, na který je potřeba minimálně jednoho a více odborníků (v tom se plánování zahrad nijak neliší v dobách minulých ani dnes), aby jakýkoli zahradnický areál vzkvétal a byl každoročně potěchou pro oko i duši majitele nebo návštěvníka.

Cílem této práce tedy je ukázat složitost a spletitost oboru zahradní architektury, přiblížit pracovní a každodenní život významného muže Josefa Vaňka a nastínit vývoj a důležitost jakýchkoli historických zahrad.

CONCLUSION

Development of garden architecture from its beginnings it is very difficult dateable. Until now, it is not clear when and where the primordial beginnings of attempts to modify the surroundings of his house, public building or a change around town.

To put this kind of architecture right in time to include, first of all necessary definitions of the word "law" which had already been tried in a 5 to 4 century before Christ, Plato in his dialogue Minos, though only the preservation considerations suggest that during this time were seeking to certain rules and ethical constraints in many many sectors. The distant past is preserved tracts of gardeners, however, indicate that only minor problems, which landscaping relegated to a form of craft guilds. The industry wanted to raise in its time of Maria Theresa, who compared themselves to the craft not gardening, but to The Art. Great response to this statement also forthcoming. At this time also completely stopped, the conventional wisdom at that moment, the term "landscape gardener", so this terminology in the field mixed with an ornamental garden architecture and sadovnictvím.

The only comprehensive book that was published in this field, the book with me in this work widely cited, Historic Gardens in Bohemia, Moravia and Silesia from the Božena-Pacáková Hošťálková, which consists of a set of botanical gardens and castle in Bohemia, Moravia and Silesia. Since the sixties of last century came out (at least I get into the hands of) any publication which could be overcome. This branch has not even lists sites or books that would be primarily interested in is the landscaping.

This course is divided into garden styles, which has developed. It is further divided into two types, formal and landscape, both of these forms are intended to attract visitors in their sense of harmony.

As one example, in a broader sense, the founder of the Czech landscape architecture, it is always necessary to mention a native of Chrudim, gardener, body and soul, and promoter of the principles for the development of gardens, fruit trees and bushes, Joseph Vanek. This man, who started his career at the tender age of pious Černilov school in the school garden as an administrator (on its own interest), through work in the castle garden in Ratibořice, administered as a gardener in the garden of Count Hohenstein nad Labem, Decin, worked at the Institute pomological Prague, pomological Institute in Reutlingen, the Proskavě Institute, founded many of the library bond in

Chrudim, was the chief editor (at the time), the prestigious monthly garden home and school, publisher and writer of many books and founder of the garden theme nursery today is underestimated. I know it is only in its field and a small circle of growers. It's a pity, because this great man also was associated friendship with such greats like Capek, Jirasek, Mayer, etc. With this (and diligent Jaroslava Vankova) are preserved until today Vanek correspondence with famous writers, musicians and artists, which is very readable on both the professional (the creation of gardens), that in terms of private (expressing feelings, agree on meeting your personal and friendly meetings). His work has achieved popularity among all the gardening and horticultural community. In their journals always gave a great space experts and qualified reports, rather than promoting their own work. Unfortunately, both Vaněk magazines came to an end of the occupation authorities for the 2nd World War II. Educating a new generation of professional gardeners and trained by his contemporaries, such as Joseph Rubliče Oskar Smrz, Jaroslav Smolak, Eduard Baudyš, Joseph Kořenský, Jan Vrba, Ctibor Blatny, Jan Böhm, Karl Kamenický and others that their professional knowledge to spread further from its own volition. Vanek also established an extensive collection of minerals, herbářské collection, a collection of insects, minerals, fossils, supported the painting, sculpture, music and theater. His most famous collection of the Museum of růžařské become one of the collections are preserved only a fraction of which was included in the collections of the National Agricultural Museum, its exhibitions in Kacín and Lednice. The aim Vaněk work was to build plant in Czech Republic by a foreign model, which he succeeded in all directions.

Planning, implementation and maintenance of gardens is a ritual, which is needed for at least one or more experts (in the planning of gardens are no different in times past or now) that any garden center flourished and was potěchou annually to the eye and mind of the owner or visitor.

The aim of this work is to show the complexities and intricacies of the field of landscape architecture, closer working and everyday lives of significant men Josef Vanek and to outline the development and importance of any historical gardens.

XIV. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY:

Nedatovaný, nečíslovaný deník Josefa Vaňka, v soukromém vlastnictví rodiny Vaňkových.

Ústní podání života Josefa Vaňka z úst jeho snachy Jaroslavy Vaňkové.

Odborná konzultace s Mgr. Simonou Vylíčilovou, která pořádala výstavu Josefu Vaňkovi k jeho výročí.

LITERATURA:

- Aristoteles: *Metafysika*. Překlad Antonín Kříž, Praha, 1937.
- A. M. *Referát na Mezinárodním sympoziu: Krajinné dědictví ICOMOS- IFLA*, 1997.
- Birnbaumová, Alžběta: *Historické zahrady v Kroměříži*. In: Kroměříž- Městská památková rezervace, státní zámek a památky v okolí. Praha, 1963.
- Brožovský, Miroslav: *Zámecký park na Konopišti*. In: Památky zahradního umění, Sborník z celostátního semináře Středočeského střediska Státní památkové péče a ochrany přírody. Praha, 1985.
- Čermák, Jiří: *Povodňové škody v zámeckých zahradách v Kroměříži*. In: Sborník Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu. Luhačovice, 1997.
- Čuda, L.: *Zámek a zámecká zahrada v Konopišti*. Zahradnické listy, XI/1950.
- Havlík, T.: *Průvodce po Kuksu a Betlémě*. Dvůr Králové, 1881.
- Himlera, Jiří: *Zámecké divadlo v Českém Krumlově*. Zprávy památkové péče. XVII/1958.
- Jošt z Rožmberka: *Knížka o štěpování rozkošných zahrad*. Olomouc, 1558.
- Kubíková, Anna: *Zaniklá Českokrumlovská knížecí zahrada na Novém městě*. Památky a příroda, 11/1986.
- Kuklík, Karel- Kuklík, Pavel- Miller, Jan- Slavko, Pavel: *Český Krumlov*. Praha, 1992.
- Kuča, Otakar: *Zámecké zahrady v Kroměříži*. Umění, VI/1958.

- Kuča, Otakar: *The Garden and Castle Kroměříž- The Komparative Study*. UNESCO, 1997.
- Lukas, J.: *Kuks a Betlém*. Praha, 1952.
- Le Blonde, Alexander: *Teorie a praxe zahradní tvorby*. 1772.
- Majerová, Marie: *Sirény*. SPN, ISBN 711911, Praha, 1935.
- Majerová, Marie: *Havířská balada*. Edice Skvosty, SN KLHU, Praha, 1957.
- Nejd, Karel: *Orientační plán promenádních cest lázeňského města Karlovy Vary*. Karlovy Vary, 1971.
- Pacálková- Hošťálková, Božena: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. Vydání, Praha 5- Libri, 1999.
- Petruš, Jaroslav: *Bischof Karl von Liechtenstein- Castelnorn Als Bauherr, Stadt und Grund (Das Gartenamt)*. Ročník 46, Hannover, 1997.
- Platon: *Minós*. Přeložil František Novotný. Praha, 1942.
- *Průvodce botanickou zahradou- Arboretum*. Brno, 1986.
- Nauman, Pavel- Riedl, Dušan- Veselý, Ivan: *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*. Praha, 1957.
- Novotný, Antonín: *Vznik prvního veřejného sadu pražského*. Časopis Společnosti přátel starožitností v Československu, XLIV/1936.
- Pánek, Jaroslav: *Životy posledních Rožmberků*. Praha, 1985.
- Sedlmayer, Hans: *Demolovaná krása*. 2. Svazek MONUMENTA, Praha, 1992.
- Schneider, Camillo Karl: *Der Hofgarten in Krumau, Die Gartenanlagen Osterreich-Ungarns in Wort und Bild*. 1909
- Stejskalová, Jana: *Studie obnovy zámeckého parku v Konopišti*. Zahrada-Park-Krajina, 1985.
- Ševečková, Petra- Nosek, Petr- Novák, Karel: *Václav Skalník, budovatel města a parků Mariánských Lázní*. Mariánskolázeňské listy, 1994.
- Šprecinger, Otakar: *Časopis Zahrádnictvo*. 2,6,8,9,10,11,12/1986.
- Štěpánek, Ladislav: *Mariánskolázeňské sady, jejich vývoj, květena a zakladatel Václav Skalník*. Mariánské Lázně, 1963.
- Vaněk, Josef: *České Zahrady I.*, Chrudim, 1920.
- Vaněk, Josef: *České Zahrady II.*, Chrudim, 1925.
- Wagner, Jaroslav: *K úpravám Šporkova betléma*. Památková péče, XX- VI/1966.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

- <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ICOMOS/>
- <http://www.restauro.cz/archiv/Benarcha.htm>
- <http://portal.uur.cz/pdf/athenska-charta.pdf>
- <http://lesypraha.cz/>
- <http://www.zastarouprahu.cz/ruzne/profsokol.htm>

XV. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA – JOSEF VANĚK

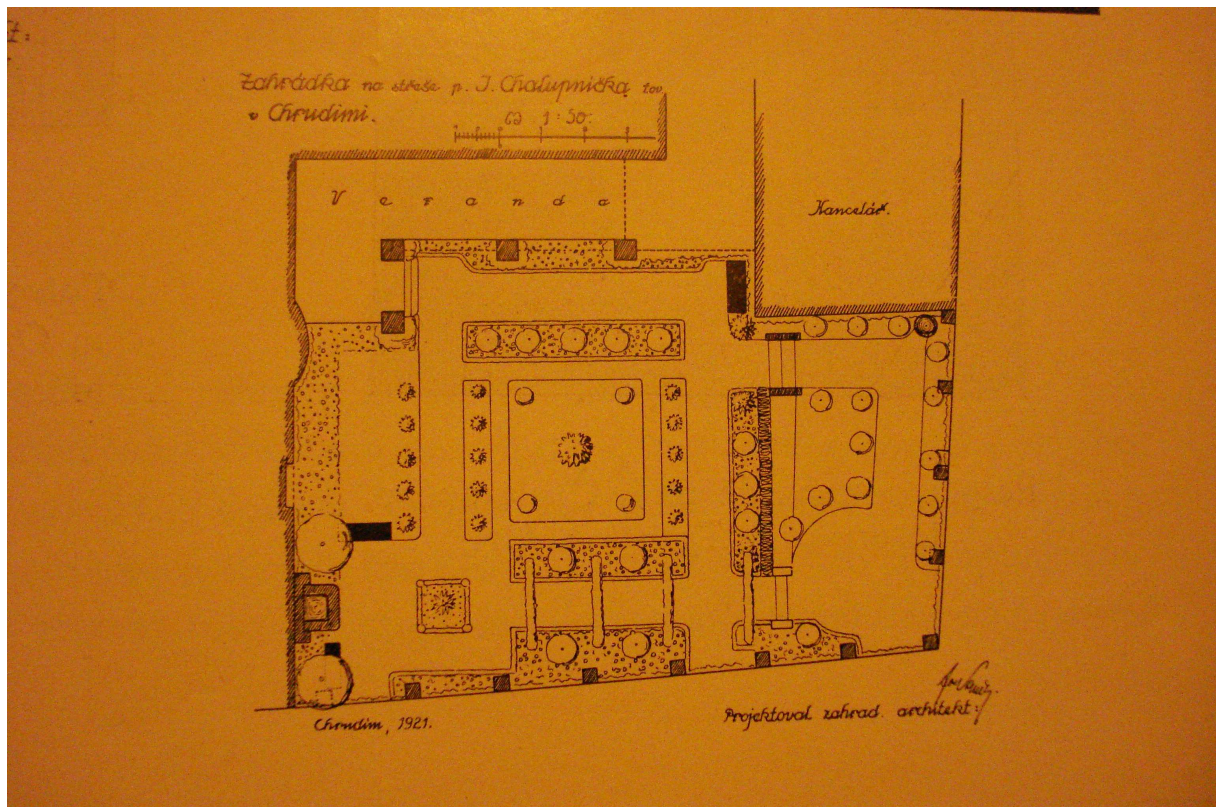
(Foto: Barbora Chalupníková, Plány: ČESKÉ ZAHRADY, Josef Vaněk)

Obr. 1: Kaštanka, Nasavrky. Vaněk zde vypracoval podpěrný vál v rozích, aby předešel hroucení.

Obr. 2: Vila Brožkových v Nasavrkách.

Obr. 3 a 4: Střešní zahrada J. Chalupníčka v Chrudimí.

Obr. 5 a 6: Masarykovy sady v Hlinsku.

Obr. 7 a 8: Vojenský hřbitov v Chrudimi.

Obr. 9 a 10: Urnový háj v Chrudimi.

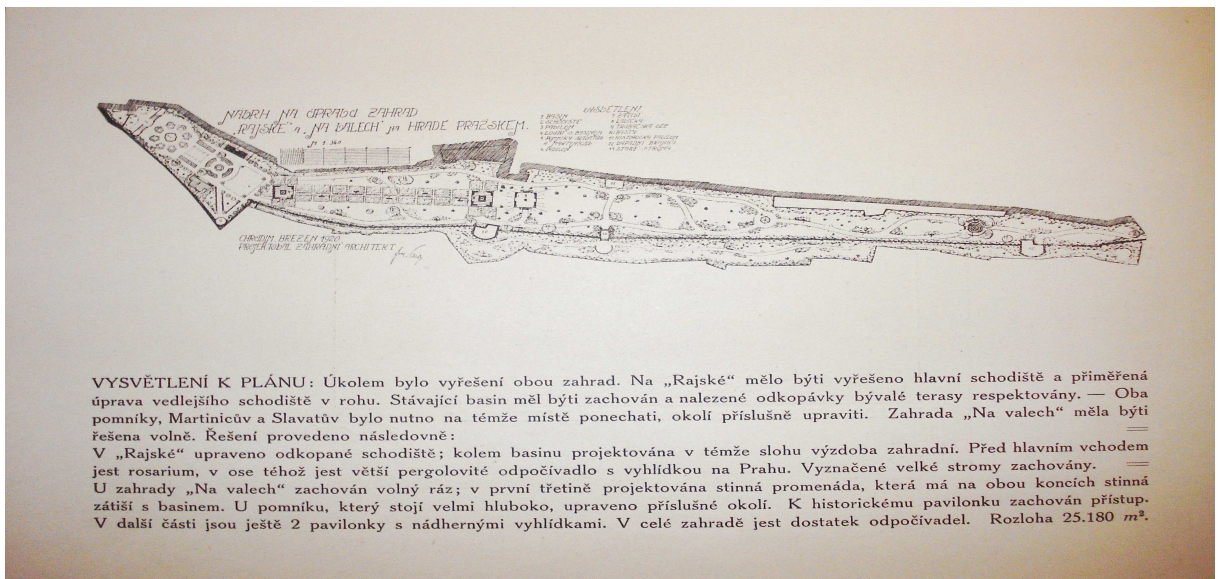
Obr. 11, 12 a 13: Vaňkovy školky, současný stav.

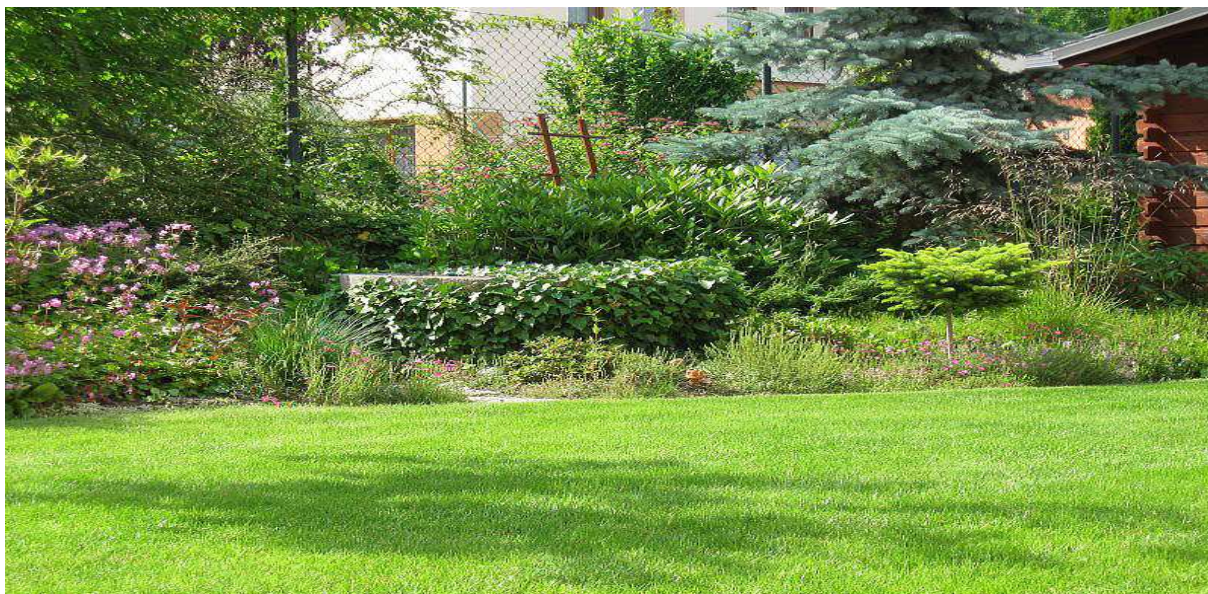
Obr. 14 a 15: Barrandovské terasy – úpravy.

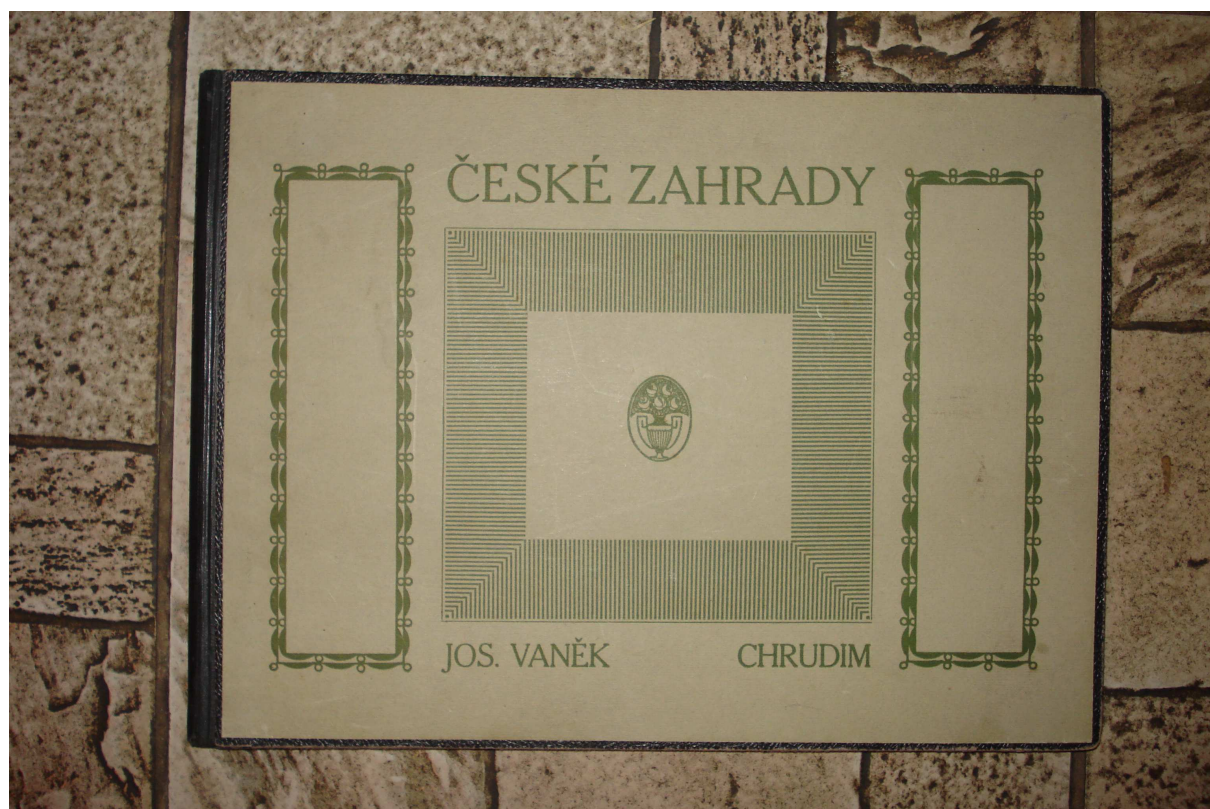
Obr. 16, 17, 18: Park v Bělehradě-Topčideru.

Obr: 19, 20, 21: Zahrada Pražského hradu.

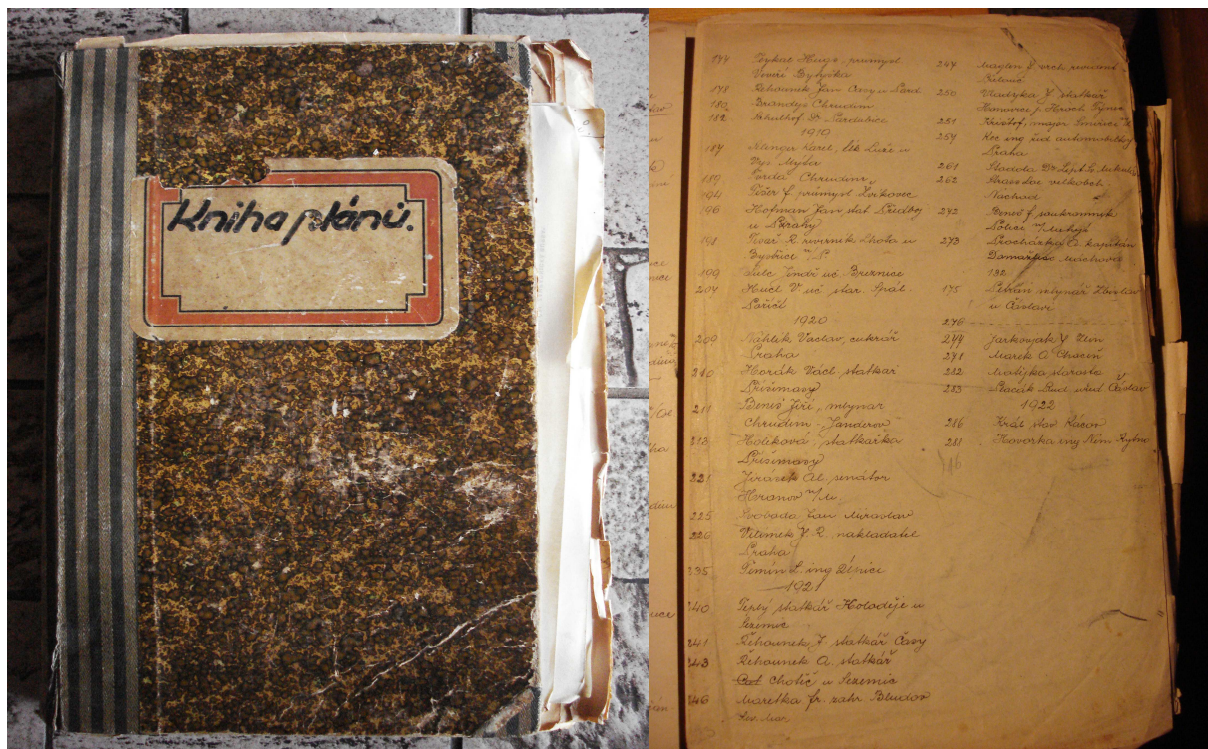
Obr. 22: Pozůstatek tvarové zahrady prof. Zycha v Chrudimi.

Obr. 23: ČESKÉ ZAHRADY I.

Obr. 24: ČESKÉ ZAHRADY II.

Obr. 25: Kniha plánů Josefa Vaňka.

Velmi vážený pane architekté!

Srdčně děkuji za novoroční vypočetníku.
Se svou rodinou přeji Vám a vaším dětem
choť Vaší všeho dobrého v novém roce.
Dovoluji si Vám zaslati 1. a 2. díl ilustr.
"f. L. Věsta", jež nyní vyšly v novém
vydání, a prosím, abyste je laskavě
přijal. Ostatní díly dovoluji si zaslati
jelmile vyjídkou. Srdčně také děkuji
za váš vinný dar krásného ovoce, jež
nám bylo milým překvapením.

Vaše vřelá laskavost velice mi
těší. Poroučeje se uctivě vaším
přání chci Vám, pozdravuji Vás a
přemlouvám Vás
Alois Jirásek

Obr. 26: Jeden z dopisů od Aloise Jiráska adresovaný Josefu Vaňkovi.

Obr. 27: Pohled rodině Vaňkových od Alfonse Muchy.

Obr. 28: Jedna z mála fotografií Josefa Vaňka a Alfonse Muchy.